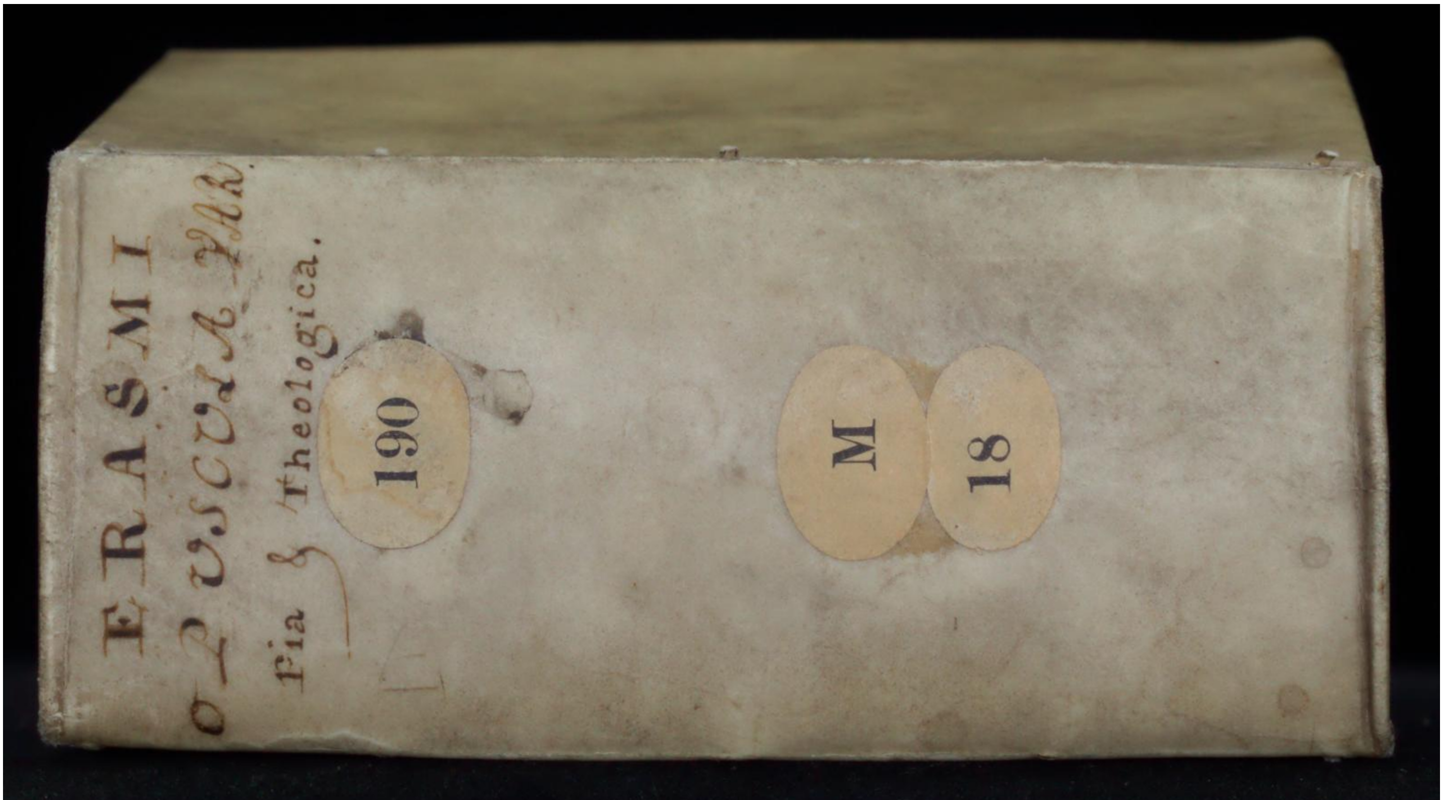
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [1]

4

DESIDERII
ERASMI
Roterodami
EXPLICATIO
IN
Symbolum Apoſtolorum,
& Decalogum.

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officina IOANNIS MAIRE,
ANNO CIↃ IↃ CXLI.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

DESIDERII ERASMI *Roterodami* EXPLICATIO

In Symbolum Apoſtolorum, & Decalogum.

INTERLOQUUNTUR KATECHUMENUS & CATECHISTA.

KATECHUMENUS.

IAmdudum mihi geſtit animus aſſcribi in conſortium Eccleſiæ Catholicæ, quæ eſt domus Dei, extra quam nulli ſperanda ſalus æterna. Itaque precor ut tua pietas ad hanc rem infantiæ meæ ſit auxilio.

CATECHISTA. Si rite tinctus es ſacro lavacro, eadem opera coopta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

tus es in Ecclesiæ catholicę familiam. Ka. Verum ea res inſcio me, per ſponſores geſta eſt, at poſteaquam divina benignitas conceſſit ad hoc ætatis pervenire, quæ ut ad impietatem corrumpi poteſt, ita ad pietatem opinor eſt docilis, æquum arbitror, ut & ſponſorum meorum fidem liberem, & ipſe meæ ſaluti conſulam ac meum per me ipſum quoque negocium agam. Proinde te rogo, ut ita mecum agas, quaſi plane rudem inſtituas formeſque. Ca. Dominus ipſe fili chariſſime, qui iſtam tibi mentem inſpiravit, idem pro ſua bonitate ad id, quod deſideras, provehet. Ka. Non igitur opus eſt Catechiſta? Ca. Si non eſſet opus, fruſtra Chriſtus dixiſſet Apoſtolis, ite, docete omnes gentes. Sed ut ſexcentos adhibeas Catechiſtas, dominus tamen eſt, qui vere docet hanc philoſophiam. Sic enim viſum eſt Deo, ut ſua munera homini per hominem velit impertiri. Ka. Quur ita viſum eſt? Ca. Primum, ut excludatur ſupercilium & arrogantia, quam hor-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ret ſpiritus ille mitium ac manſuetarum amator mentium: dein, ut mutuis officiis inter Chriſtianos concilietur, propagetur alaturque charitas. Nihil tamen eſt hic quod ſibi vindicet vel catechiſta, ſi ſuo fungitur officio, vel catechumenus, ſi profecerit. Tota laus debetur illi, qui intus & docentis organum temperat, & diſcentis mentem transformat. Pariter itaque domini miſericordiam imploremus, ut illius afflatu & tu prudenter interroges, & ego quæ ſalutaria ſunt reſpondeam. KA. Fiat. CA. Nunc igitur percontare. KA. Mire, ut dicebam, afficit ac ſolicitat animum meum ineffabilis illa pulchritudo domus Dei. Sed qua rogo in illam patet aditus? CA. Qui vult ingredi domum petit ianuam. KA. Oſtende ianuam. CA. Eam oſtendit cœleſtis ille doctor Paulus. Accedentem, inquit, ad Deum oportet credere. Et Rom. 5. Per quem habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam. Rurſus ad Hebræos. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Fidei

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

oſtium eſt, humile quidem illud, ſed ingreſſo oſtendit inenarrabilem maieſtatem divinæ potentiæ, ſapientiæ, ac bonitatis. Submitte igitur caput, ut introire merearis. KA. Quid eſt iſtuc quod dicis? CA, Depone ſenſum carnis, & humanæ rationis argutias, ut ſimpliciter certoque credas quicquid nobis ad ſalutem tradidit divina auctoritas, etiamſi humano ſenſui videatur falſum, frivolum, abſurdum, aut impoſsibile. Fallit humana ratiocinatio, falluntipſi corporis ſenſus, ſolus Deus tam non poteſt falli aut fallere, quam non poteſt non eſſe Deus. KA. Quid eſt fides? CA. Ut tibi rudi definiam craſsius, Duæ ſunt præcipue vires animæ, intellectus & voluntas. Illo iudicamus quid ſit eligendum, hac expetimus quod commonſtravit ratio. Utramque partem vitiavit crimen eorum, qui generis humani fuere principes. Huius mali contagium in univerſam poſteritatem dimanavit. hinc fit, ut & ratione tanquam oculo vitiato putemus eſſe quæ non ſunt, aut non eſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

talia qualia ſunt: & voluntate corrupta, quod ægrotis ſolet evenire, expetamus pro ſalubribus mortifera. Adverſus hoc geminum malum divina benignitas providit nobis geminum remedium: fidem quæ purificat cor, hoc eſt, mentem ac rationem, ceu fontem animi: & charitatem quæ corrigit depravatam voluntatem. Fides quaſi prælucens in tenebris depellit omnem errorem, in his duntaxat, quæ pertinent ad ſalutem: charitas ſubmovet pravas cupiditates, ut ad ea tantum feramur, quæ præſcripſit Deus. Fides dictat, charitas exequitur, veluti fidei miniſtra. Sed fidei oculus potiſſimum in Deum intenditur, charitas quaſi duos habet oculos: dextrum intendit in Deum, ſiniſtrum deflectit in proximum, dum illum ut ſummum bonum amat ſupra omnia, hunc ut cognatum diligit propter Deum. Fides igitur, de qua nũc agimus, eſt donum divinitus infuſum menti hominis, qua citra ullam hæſitantiam credit eſſe veriſſima, quæcunque Deus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

nobis per utriuſque teſtamenti libros tradidit ac promiſit. Ea ſe porrigit ad tria tempora, præteritum, præſens, & futurum: videlicet mundũ à Deo conditum eſſe, & quicquid ſuperioribus ſeculis geſtum narrant divinæ literæ: dein ab eodem & hodie mundum eccleſiamque gubernari: poſtremo eventurum, quicquid vel piis pollicentur, vel minantur impiis. Hęc omnia per fidei donũ longe certius credimus, quam quæ vel ratiocinando colligimus, vel omnibus deprehenſa ſenſibus tenemus. KA. Sed quum ſacra volumina per homines ad nos pervenerint, unde illa ſtabilis, & inconcuſſa perſuaſio? Nemo tam impius eſt ut exiſtimet in Deum cadere vanitatis ſuſpicionem. Sed dubitari poſſet an omnes illi libri afflatu numinis conſcripti ſint. CA. E compluribus quidem rebus naſcitur hæc certitudo, ſed ex una præcipue. Primum è conſenſu naturali. Nam quæ in illis traduntur, magna ex parte conſentanea ſunt nativo rationis iudicio, cuius ſcintilla quædam reſi-

det

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

det etiamnum in prolapſis. Deinde ex prodigiis admirandis, per quæ & vetus teſtamentum & novum proditum eſt. Nam nec alias unquam geſta ſunt talia, nec quiſquam auſus eſt, aut potuit ſimilia confingere. Accedit huc mirificus quidam omnium inter ipſa conſenſus. KA. Quorum? CA. Figurarum & oraculorum, quæ proprie ſunt veteris teſtamenti, tum fides & evidentia in pręſtandis iis, quæ vetus teſtamentum vel typis adumbrarat, vel prophetarum ore promiſerat. In examinandis teſtimoniis ſcis plurimum habere momenti teſtium conſenſum. Confer Chriſtum tam variis ænigmatis deliniatum in lege Moſaica, à tot prophetis, idque temporibus diverſis promiſſum, cum eo, quem Euangelica nobis tanquam in theatro ſub oculos ponit hiſtoria, videbis omnia conſentire ad amuſſim. Accedit huc prophetarum inter ipſos admirabilis conſenſus, quum inter philoſophos mundi tam varia ſit opinionum pugna. Adde iam his, conſtantem omnium ſæculorum ac

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

nationum conſenſum, & conſpirationem in hanc philoſophiam indivulſam. Quis enim unquam quicquam tam excellenti ingenio conſcripſit, quod univerſus orbis ſic amplecteretur, quod tanta conſtantia retineret, ut ab eo tot virorum, puerorum, fœminarum, virginum millia nec variis mortibus, nec morte formidabilioribus tormentis potuerint avelli, quorum animos fidei lux purificarat? Idque hoc etiam mirabilius eſt, quod hæc philoſophia repente, veluti ſol quidam, per univerſum orbem illuxit ac vicit, nec virium, nec opum, nec eruditionis, nec humanæ calliditatis auxilio, nec ullis denique præſidiis huius mundi: quodque hactenus adverſus regiam potentiam, adverſus mundanam ſapientiam, adverſus hæreticos mille modis ad impietatem inſtructos, breviter adverſus omnes diaboli machinas inconcuſſa ſtetit, iuxta Chriſti promiſſum: Et portę inferni non prę-valebunt adverſus eam. Ka. Sentio & meis oculis, licet cæcutient bus non-

nonnihil affulgere lucis. Sed quod eſt illud unum præcipuum? CA. Id quidem iam tua ſponte attigiſti. KA. Quidnam? imprudens? CA. Sentis enim, ut ais, nonnihil lucis infulſiſſe oculis cordis tui. Is nimirum eſt Chriſti ſpiritus, qui iam cœpit energiam ſuam exercere in corde tuo, & quod cœpit, uti ſpero, perficiet. Hic enim eſt arrabo divini ſpiritus, arcano afflatu ſic confirmans humanam mentem, ut nec inferorum poteſtas, nec angeli, nec ulla creatura valeat eam dimovere à fide & ſpe, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Hunc affectum nulla hominum perſuaſio gignit in animis noſtris, quod certiſſimum eſt argumentum, hæc omnia divinitus agi. Nulla enim res tranquillat animum hominis præter hanc philoſophiam. KA. Felices quibus hoc contigit donum. CA. Oremus cum fiducia, continget & nobis. KA. Verum cum utriuſque teſtamenti volumina nominas, mare magnum, ne dicam immenſum nominas. Quid mihi rudi etiamnum & in Chriſto

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

pluſquam infanti proponis? CA. Habent, uti ſcis, humanæ diſciplinæ rudimenta ſua. Habet & hæc philoſophia cœleſtis elementa ſua. KA. Unde petam iſta? CA. E Symbolo quod partim ob auctoritatem, partim ad diſcretionem aliorum, apoſtolorum dicitur, veteres interdum appellant regulam fidei. Is eſt ſermo paucis verbis complectens ſummam eorum, quæ omnibus neceſſario credenda ſunt ad ſalutem æternam. Hoc Symbolum olim qui adulti baptizabantur, publicitus ore quiſque ſuo recitabant Catechumeni, priuſquam aqua ſalutari tingerentur. KA. Quur appellatur regula fidei? CA. Quoniam ad hunc inflexibilem veri gnomonem diriguntur & corriguntur omnes hominum opiniones, ac mille modis à recto divaricantes Ethnicorum, Iudæorum, & hæreticorum errores. Simplex enim & immobilis eſt divina veritas quæ ait: Cœlum & terra tranſibunt, verba mea non tranſibunt. KA. Sed quid ſibi vult ſymboli vocabulum? CA. Symbolum Græ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Græcis dicitur à συμβάλλω, quod nobis eſt confero. Ea voce multifariam uſi ſunt Græci. Nam ſymbolum interdum appellant ſignum quod imprimitur epiſtolis ac vaſis, ne reſignentur à quibus non oportet. Interdum ſymbolum dabant ex condicto celebraturi convivium, ne cui integrum eſſet ſe ſubducere. Iam & inter ſponſum & ſponſam ex conſenſu, mutuo datur ſymbolum, ne liceat à pacto recedere. Denique militibus ſub iiſdem ſignis merentibus dabatur ſymbolum interdum vocale, quod certis verbis tradebatur, interdum ſine voce quod illi vocant ἄφωνον· Ideo fiebat, ut ſub eodem imperatore militantes inter ſeſe agnoſcerent, & ſi quis hoſtium tentaret facere fucum, eum hac nota deprehenderent. KA. Iſta quidem dilucide, ſed exſpecto congruentiam appellationum. CA. Vides in baptiſmo crucis figura conſignari frontem renaſcentis. Et beatus Paulus Corinthios Euangelium profeſſos epiſtolam ſuam vocat, non quidem atramento ſcriptam in membranis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

branis, ſed in cordibus ſpiritu. Spiritus autem dicitur digitus Dei. Mentem ſic obſignatam Deo ſemel, nefas eſt reſignare Satanæ. Et idem Paulus Corinthiis ita loquitur; Habemus theſaurum hunc in vaſis fictilibus. Mens igitur hominis per baptiſmum fit vas ſancti ſpiritus, quod obſignatur ſigillo fidei, imo Chriſtus obſignavit ſanguine ſuo. In Euangelio vero dominus regnum cœlorum, hoc eſt, Euangelii gratiam ſplendido convivio comparat, ad quod vocantur omnes omnium hominum nationes. Quiſquis autem in baptiſmo profeſſus eſt Chriſtum, ſymbolum in hoc magnificum convivium dedit, ut iam reſilire non liceat. Ad hæc crebro legimus Chriſtum ſponſi nomine deſignari, quemadmodum eccleſiam nomine ſponſæ, velut in Cantico myſtico, & Ioannis 3. Quin & ſingulorum animæ in profeſſione fidei nubunt ſponſo Chriſto. Declarat hoc Paulus ſcribens Galatis: Deſpondi enim vos uni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto. Idcirco utrinque

datur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

datur ſymbolum, nefas ſit unquam moliri divortium. Chriſtus impartit arrhã ſpiritus ſui. Homo corde credens ad iuſtitiam, & ore profitens ad ſalutem, viciſſim dat ſymbolum Chriſto. Huius coniugii magnum, ut ait Apoſtolus, myſteriũ eſt, quod indiſſolubili vinculo coit inter Chriſtum & eccleſiam. KA. Equidem rebar antehac virgines monaſticum inſtitutum profitentes tantum Chriſto nubere, CA. Renubunt quidem illæ potius quam nubunt, & in ſponſarum ordine primas tenent, hoc ſponſo propiores quo ſimiliores, ſed in baptiſmo etiam nautarum & aurigarũ, & ſutorum animæ fiunt Chriſti ſponſæ. Et idem Symbolum datur omnibus, æque mendico contemptiſſimo, ac regum potentiſſimo, Ea profecto res piam quandam ſuperbiam addere debet iuxta mundũ abiectis, quod in his quæ ſola veram conferũt felicitatem, quia vere magnos, vere divites, vere potentes, vere nobiles reddunt, cum quibuſlibet opulentis monarchis paria faciunt. KA. Inauditam

ditam narras domini benignitatem. CA. Phy. Quem reiiciat agnus ille mitiſſimus, qui latronem in cruce profitentem protinus invitavit ad nuptiale convivium, & ex ſceleroſo atque in ipſum blaſphemo fecit regni conſortem? KA. Profecto hactenus mire quadrant omnia. CA. Poſtremo qui ſacro lavacro renaſcũtur, profitentur Euangelicam militiam, dantque nomen imperatori immortali Ieſu Chriſto, huiuſque ſacramentis militaribus obſtringuntur, ac donativum ſpiritus accipiunt, ut iam extremæ perfidiæ atque etiam ingratitudinis ſit ab hoc principe ad tyrannum Satanam deficere. Deficiunt autem non ſolum qui Chriſtum abnegant, & ad Turcam aut Iudæos transfugiunt, verumetiam qui toto pectore mundo mundaniſque commodis dediti ſunt. Labitur enim & iuſtus, vel ſepties in die, ſed mox erigitur vigore fidei, quæ velut ignis ſemper ad cœleſtia nititur. KA. Utinam ille ſpiritus dignetur inſcribere cordi meo, & quod ſcripſit, inviolabili

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſymbolo obſignare. CA. Utinam dignetur tuo meoque cordi theſaurum illum inæſtimabilem committere, & quod recondidit, ſuo tueri ſignaculo. KA. Sed illi membranam puram, & vas mundum præbeamus oportet. CA. Imo & iſtuc ipſe præſtabit nobis, quanquam non ſine nobis. KA. Quam felix illud convivium, quod & hic habet iuge gaudium mentis ſibi bene conſciæ, & ad cœleſte convivium tranſmittit. CA. Imo quam felix coniugium, quod nos unum reddit cum Deo, cui adhærere ſumma atque unica felicitas eſt. KA. Sed militia laboris vocabulum eſt. CA. Nemo coronatur niſi qui legitime certaverit. Sed quod hic moleſtum eſt, momentaneum eſt, corona ſempiterna eſt & immarceſcibilis. Tum hoc ipſum, quod hic eſt laboris, tot ſolatiis condulcat ille ſpiritus, ut cætera non patienter modo, verum etiam alacriter perferantur. Vita hęc velimus nolimus militia eſt, aut Deo militandum eſt, aut Satanæ. Qui Satanæ militant, qui princeps dicitur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

tur huius mundi, duriora tolerant, quam qui militant Chriſto. Nec minus gaudent Chriſti milites, quam illi qui terra marique venantur dulcia, ſed aliter, imo ſoli vere gaudent. Iam vero ſtipendia, immane, quam ſunt diverſa. Sempiternum in cœlis triumphum agere cum duce Chriſto, & æternis ignibus tradi cum Satana tyranno. Ka. Mirum eſt itaque vulgus hominum ad hunc modū vitam agere. Ca. In cauſa eſt, quia multi ſymbolum ore pronunciant, pauci corde credunt, aut ſi credunt frigide credunt. Ka. Iamdudum audire lubet cœleſtis philoſophiæ rudimenta. Ca. Rudimenta ſunt, ſed quod hic infimum eſt, ſuperat omnia faſtigia mundanæ ſapientiæ. Quoniam autem melius citiuſque percipimus ea quæ diſcimus avide, qui tradunt humanas diſciplinas, ſolent eas diſcipulis variis nominibus commendare, potiſſimum autem, auctoris, materiæ, formæ, & finis. Ka. Non ſatis aſſequor quod dicis. Ca. Veluti medicina auctorem habet

Hippo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Hippocratem, & ii poëtis credimus, Apollinem. Verſatur circa res quæ iuvant offenduntque corporis valetudinem. Hæc eſt materia, conſtat cognitione rerum naturalium & experimentis. Puta hanc eſſe formam. Finis eſt, corporis bona valetudo, quatenus hic datum eſt recte valere. KA. Nulla quæſtus mentio. CA. Is fortaſſe ſcopus eſt quorundam artificum, ſed tamen artis ſcopus eſt, proſpera valetudo. Itidem Stoica philoſophia auctorem habet Zenonem, tractat quid turpe, quid honeſtum, colligit dialecticis rationibus, promittit animi tranquillitatem, ſed in hac vita tantum, eamque falſam. Nihil enim vere tranquillat animum hominis præter gratiā Chriſti, quam illi ne per ſomnium quidem noverunt. At huius philoſophiæ, cuius tu candidatum nunc agis, auctor Deus, materia, pia vita, forma, afflatus æterni numinis, finis vita cœleſtis. Imo ut melius dicam, hæc omnia Deus ipſe eſt. Ac Zeno quidem in multis & fallit & fallitur, &

quoniam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

quoniam in ſcopo hallucinatur, neceſſe eſt, ut in mediis quoque cæcutiat. Cæterum hic ubi Deus eſt omnia in omnibus, nullus eſſe poteſt error, nulla nubes, nulla ambiguitas. Ipſe eſt initium, ipſe progreſſus, ipſe conſummatio. Quod ſi reperiuntur, qui humanas diſciplinas ſummis laboribus, magniſque impendiis, multo tempore diſcere ſtudent, quanto pectoris ardore par eſt hanc philoſophiam perdiſcere, quæ à Deo vero profecta, per vitam immaculatam, miro compendio deducit ad illam beatam immortalitatem? Ka. Profecto vere precioſum narras margaritum, quod omnibus divenditis merito debeat comparari. Ca. Etiam vitæ iactura bene emitur, imo mille mortibus vili emeretur. Porro non arbitror eſſe neceſſe hic ea commemorare, quæ te benevolum reddant, attentum ac docilem. Magnus eſt ad profectum ſtimulus, amor doctoris. Quid autem amabilius Deo, imo quid omnino præter illum amabile? Quis autẽ ſomnolentus audiat certo

polli-

pollicentem æterna gaudia? Facile vero docilis eſt, qui & amat Deum ſuper omnia, & uni credit in omnibus nihil hæſitans. KA. Magis ac magis inardeſcit animus. CA. Sed ſit hæc, ſi videtur, prima Catecheſis, quam ubi tecum animo volutans quodammodo ruminaveris, implorata divini ſpiritus ope, ad me redito, reliqua percepturus. KA. Fiet.

CATECHESIS II.

KA. FActum quod iuſſiſti, & accrevit reliqua audiendi ſitis. CA. Gratia benigniſſimo ſpiritui Chriſti: ſupereſt ut in primis tibi recitetur ſymbolum: quod eo facilius tenebis, ſi intellexeris, & rei ſummam ordinemque cognoveris. KA. Expecto. CA. Aſculta. KA. Hic ſum. CA. Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ, Et in Ieſum Chriſtum Filium eius unicum, Dominum noſtrum. Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto. natus ex Maria virgine, paſſus ſub Pon-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

tio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus eſt, Deſcendit ad inferos, Tertia die reſurrexit à mortuis, Aſcendit ad cœlos, Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis, inde venturus iudicare vivos & mortuos. Credo in Spiritum Sanctum, Sanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum communionem, peccatorum remiſſionem, Carnis reſurrectionem, & vitam æternam, Amen. KA. Audio plane verbum abbreviatum. CA. Et vides granum ſinapis. Iam tenes opinor eſſe unum Deum, quæ tamen appellatio complectitur tres perſonas, patrem qui ſolus a nullo eſt, filium à patre ſine tempore genitum, ſpiritum ſanctum ab utroque procedentem. KA. Teneo. CA. Ne quid hic temporarium aut corporeum imaginetur ſenſus humanus, æterna, ineffabilia, incomprehenſibilia ſunt omnia: ad quæ caligat humana ratio, ſola fide percipiuntur. Tres ſunt proprietatibus diſtincti, ſed trium eadem eſt ſubſtantia ſive natura, aut quod verbum quidam arbitrantur

tur aptius, eſſentia, eadem omnipotentia, eadem maieſtas, eadem ſapientia, eadem bonitas. Hic ternio ordinem quidem habet, ſed inæqualitatem prorſus neſcit. Nullus enim eſt alio vel tempore poſterior, vel dignitate inferior. Trium una deitas, & tres unus Deus. Hinc ſumma oritur ſymboli diſtinctio. Principem locum obtinet pater, ſecundum filius, tertium ſpiritus ſanctus, qui charitas eſt, & utriuſque nexus quidam ineffabilis. Pater condit univerſa, filius reſtituit prolapſa, ſpiritus ſanctus utrique cooperatur. KA. Accipio. CA. Sed in filio, quoniam ſolus aſſumpſit humanam naturã nulla ex parte diminuta, aut mutata divina, quum ſit una perſona, triplicem tamen habet ſubſtantiam divinam, quum eandem habet cum patre & ſpiritu ſancto, animam humanam & corpus humanum: qui quemadmodum ex patre Deo natus eſt verus Deus, ita ex homine matre natus eſt verus homo. Huic adhæret eccleſia, veluti corpus hominis adhæret capiti.

capiti. Quemadmodum autem divinus ille ſpiritus cõglutinat patrem cum filio, ita & eccleſiam Chriſto adglutinat arcano & indiſſolubili vinculo. Corpus igitur Chriſti myſticum quartam ſymboli partem occupat. Sunt aliæ diviſiones, ſed hæc ingredienti nonnihil lucis aperiet. Nunc igitur tu viciſſim recita ſymbolum, KA. Faciam: Credo in Deum Patrem omnipotentem, conditorem cœli & terræ. CA. Habes primam perſonam. KA. Et in Ieſum Chriſtum Filium eius unicum, Dominum noſtrum. CA. Iam ingreſſus es alteram Symboli partem, quæ tradit Chriſti divinam naturam, de qua diximus. KA. Qui conceptus eſt de ſpiritu ſancto, &c. CA. Audis veram & perfectam hominis in Chriſto naturam, mox auditurus humani generis redemptionem. KA. Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus eſt. CA. Audis præter tot certiſſima argumenta verum hominem declarantia, admirabilem Chriſti pugnam cum Satana tyranno. KA. Deſcendit

ſcendit ad inferos. CA. Audis quid egerit illa ſacroſancta anima Chriſti, id temporis quo corpus exanime requieſcebat in monumento. KA. Tertia die reſurrexit. CA. Audis capitis victoriam, membrorum ſpem. KA. Aſcendit ad cœlos, CA. Audis victoris triumphum. KA. Sedit ad dexteram Dei patris omnipotentis. CA. Audis ſempiternam & inſuperabilem Chriſti monarchiam, cui data eſt omnis poteſtas in cœlis pariter atque in terris. KA. Inde venturus eſt iudicare vivos & mortuos. CA. Audis ſecundum adventum. Prius enim venit in humilitate carnis, ſervator omnium, poſt veniet in gloria patris, iudicaturus & pios & impios, cuique pro meritis ſuum daturus præmium. KA. Credo in ſpiritum ſanctum. CA. Habes tertiam ſymboli partem. KA. Sanctam eccleſiam, &c. CA. Habes quartam ſymboli partem, quæ depingit myſticum Chriſti corpus eccleſiam. Iam ſi totum Chriſtum accipias, non ſunt niſi tres perſonæ, Et congruenter Eccleſia ſancta ſancto

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſpiritui annectitur. Illius enim munere ſanctum eſt, quicquid in rebus conditis vere ſanctum eſt, unde & à Paulo dictus eſt ſpiritus ſanctificationis. Ille eſt ſponſi ſpiritus qui nunquam recedit à ſinu ſponſæ: & quoniam eccleſia Græcis dicitur congregatio, per illum cohæret, quicquid feliciter coniunctum eſt. Hic eſt orbis ille inenarrabilis, tres perſonas inter ſeſe, & cum his pios angelos ac pios homines in unum conglutinans. Nam eccleſiæ nomē poteſt & beatos ſpiritus complecti, licet his redimēdis dominus non venerit, qui perſtiterunt in felici ſtatu, in quo fuerant conditi. Humanum genus quoniam in primis parentibns fuit prolapſum egebat redemptore. Perge. KA. Sanctorum communionem. CA. Hanc particulam ſic quidam accipiunt, ut per appoſitionem exponat priorem, Sanctam Eccleſiam. Societatis enim vocabulum eſt eccleſia, & inter omnia Chriſti membra iugis & indivulſa coniunctio eſt. Quidam malunt his verbis ſignificari ſeptem ec-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

cleſiæ ſacramenta. Quidam omnium bonorum operum communionem. KA. Peccatorum remiſſionem. CA. Hic audis, quæ ſit huius civitatis politia in hoc ſeculo, in quo ut non eſt conſummata felicitas, ita nec eſt perfecta puritas, nec plena ſaturitas. Itaque ſæpe fit, ut graviter prolapſis remedio ſit opus, infirmis robore. Utrumque quum aliis modis, tum vero præcipue per eccleſiæ ſacramenta ſuggerit gratia Dei. Itaque quum audis, Peccatorum remiſſionem: audis paratam geminam medicinam, unam è ſacro lavacro, alteram per pœnitentiæ Sacramentum. KA. Carnis reſurrectionem. CA. Hic aperitur militiæ finis, eccleſiæ conſummatio, & totius hominis vel æterna felicitas, vel æterna calamitas. KA. Et vitam æternam. CA. Audis incomparabile ſtipendium quod imperator noſter paravit ſuis militibus, ſi ſui ducis exemplo, ſub illius vexillis fideliter militantes, gnaviter ſeſe geſſerint uſque ad mortem. Habes huius ſalutiferæ fabulæ, Protaſin, Epi-

taſin, & Cataſtrophen, habes actus omnes ac ſcenas cœleſtis illius Choragi ineffabili diſpenſatione digeſtas.
KA. Sunt qui ſubtilius diſtinguant?
CA. Sunt aliquot recentiores, qui pro duodecim articulis faciunt tredecim, ſunt qui quatuordecim, non iuxta ſermonis ordinem, ſed illud ſequuti, quod omnes articuli pertinent, aut ad divinam naturam omnium perſonarum, aut ad humanam Chriſti, aut ad corpus Chriſti myſticum. ad horum quodque accommodant certas particulas, itaque conficiuntur quatuordecim. Verum hæc ad id, quod agimus, haud multum habet momenti. Ad iſtum enim modum fas eſſet & alias comminiſci diſtinctiones, ut variæ ſunt ingeniorum formæ, variæque rerum earundem conſiderationes. Illud eſt omnium caput, quod hic dicit mundum à Deo potenter conditum, & ab eodem Deo per filium ſapienter & miſericorditer redemptum, initium ac decurſum eccleſiæ arcanis afflatibus eam gubernante ſpiritu ſancto, conſummatio-

nem eccleſiæ, quum filius regnum integrum ac pacatum tradit patri. KA. Quidam ſingulis Apoſtolis accommodant ſingulos articulos. CA. Si verum narrant iſti, falluntur qui malunt eſſe quatuordecim articulos. Sed iſtuc tamen utiliter excogitatum eſt, quo videlicet illiterati eadem opera tanquam per imagines ordine diſpoſitas ſimul & Apoſtolorum nomina, & articulos ſingulos infigant memoriæ. Vehementer enim conveniret, ut omnia Chriſtianorum conclavia tabulis huiuſmodi decorarentur. KA. Deum immortalem, quam copioſam philoſophiam tantillum Symbolum complectitur. CA. Atqui probabile eſt apud priſcos fuiſſe aliquanto brevius, ſiquidem illi videntur finiſſe Symbolum hac clauſula, Inde venturus eſt iudicare vivos & mortuos. Id colligere licet ex Athanaſii Symbolo, qui quum explanet hoc ſymbolum nihil horum attingit: nec ultra progreditur Symbolũ quod pro Niceno refertur in Canonibus, niſi quod addit, & in Spiritum San-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ctum: alioqui multis verbis diſcrepans, tum ab hoc, tum ab eo quod canitur in miſſa, quod videtur eſſe Synodi Conſtantinopolitanæ. Colligitur item è Tertulliano, veluti è libro adverſus Praxeam. Rurſus libro de virginibus velandis in principio. Item libro de præſcriptionibus hæreticorum. KA. Redundat igitur quod adiectum eſt? CA. Bona verba. Sed ob contentioſos & craſſos illa ſunt adiecta, quo ſermo foret expreſſior verius quam plenior. Nam quum audis: Qui conceptus eſt de ſpiritu ſancto, audis tertiæ perſonæ profeſſionem. Rurſus cum audis Chriſtum eſſe paſſum, ſimul intelligis eccleſiã, pro qua paſſus eſt. Neque enim pro angelis, qui non egebant, aut pro dæmonibus, qui prolapſi ſunt irreparabiliter, paſſus eſt dominus, multo minus pro brutis animantibus. Simul audis fontem univerſæ remiſſionis. Nec enim baptiſmus aut pœnitentiæ ſacramentũ aliunde efficax eſt, quam ex ſacroſancta morte domini. Item quum audis: Reſurrexit, aſcendit in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

cœlum: vides oſtenſam carnis reſurrectionem, quam certa ſpe exſpectamus omnes. Neque enim caput in cœlo regnans patietur ſua membra eſſe trunca ac dimidiata. Totus ille reſurrexit, toti reſurgemus & nos. Poſtremo quum audis, Inde venturus iudicare vivos & mortuos; Vox iudicandi deſignat diverſa præmia piorum & impiorum, quod poſt explanatius dictum eſt. Et vitam æternam. KA. Quur hoc Symbolum dicitur Apoſtolorum? CA. Ut titulo diſtinguatur ab aliis Symbolis, Niceno, Conſtantinopolitano, Athanaſii, & aliorum complurium. Et probabile eſt hoc omnium fuiſſe primũ. Quemadmodum autem apud priſcos illos barbaros, ſimplices, fraudium ignaros bonæque fidei viros aut nullæ erant ſyngraphæ in contractibus etiam maximis, aut quam breviſſimæ, ſatis erat in charta notare, tot agrorum iugera libere dono legove tali eccleſiæ: ita quamdiu vigebat in animis hominum fidei ſynceritas, aut non erat opus hoc chirographo, aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſatis erat quam pauciſſimis comprehenſum verbis. Philoſophorum impia curioſitas, hæreticorum perverſitas, verborum ac Symbolorum induxit multitudinem. Quemadmodum verſutia hominum effecit, ut in contractibus tot tã verboſis ſit opus inſtrumentis. In nulla autem eccleſiarum diutius viguit pietatis ardor, fideique ſynceritas: in nullam minus hæreſeon ac tardius irrepſit quam in eccleſiam Romanam. Utinam non inundaſſent huius mundi lenocinia. Quin hoc ipſum Symbolum, quod explicuit beatus Cyprianus, hoc noſtro aliquanto eſt brevius. KA. Recita quæſo ſi moleſtum non eſt. CA. Auſculta. Credo in Deo patre omnipotente; Et in Ieſu Chriſto filio eius unico, Domino noſtro. Qui natus eſt de Spiritu Sancto ex Maria virgine: Crucifixus ſub Pontio Pilato, & ſepultus eſt: Tertia die reſurrexit, aſcendit in cœlos, ſedet ad dexteram patris, inde venturus iudicare vivos & mortuos. Et in Spiritu Sancto, ſanctam eccleſiam, remiſſionem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſionem peccatorum, huius carnis reſurrectionem. KA. Video multa prętermiſſa, nonnihil etiam additum. CA. Nec hoc diſſimulat beatus Cyprianus, in primo ſtatim articulo commonſtrat additum apud orientis eccleſias potiſſimum, Credo in Deo patre omnipotente, inviſibili & impaſſibili. Rurſus additamentum, deſcendit ad inferna, negat haberi in Symbolo Romano. Similiter huius carnis reſurrectionem, fatetur pronomen additum in eccleſia Carthaginenſi. Deſunt nonnulla, imo non deſunt, ſed ex aliis intelliguntur. Cyprianus non videtur addere, creatorem cœli & terræ, ſed hoc colligit ex Græca voce. παντοκράτωρ enim non tam ſonat omnipotentem, quam omnia tenentem & omnibus imperantem: quæ vox exprimit mundum à Deo conditum, ſed admonet ab eodem gubernari; Non gubernaret autem ab alio conditum. Quoniam vero & gentes ex Poetarum inſtitutione credunt mundum à Deo conditum, idque tot verbis inculcat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

liber Geneſeos, hanc particulam iudicabant evidentiorẽ, quam ut fuerit exprimenda. Omiſſa ſunt & hæc verba, Qui conceptus eſt, quod in Euangelio natum eſt, dictum ſit, pro conceptum eſt. Sic enim loquitur Angelus Ioſepho: Quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt. Hęc itaque vox communis ad conceptum & æditum fœtum, viſa eſt patribus accommodatior ad ſignificandum divini ſpiritus munere factum eſſe, quod nec in conceptione fuerit humana concupiſcentia, nec in partu virgineæ dignitatis & integritatis violatio. Adhæc conceptionis vox ſonat informe quiddam & imperfectum. Paulatim enim in matrice concreſcit ſemen, deinde animatur. Hæc de Domini conceptione prædicare veremur. Rurſum in ſequenti articulo, non dicit paſſus eſt, quẽadmodum nos, ſed crucifixus eſt, quo non tantum mortem eius, ſed & mortis genus exprimeret: nec addit mortuus, ſed tantum ſepultus eſt. Ideo enim homines aguntur in crucem, ut illic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

illic moriantur, nec ſepeliuntur niſi certo mortui: & quum addit reſurrexit, hoc eſt, revixit, ſatis aperte profitetur fuiſſe mortuum. Nec hic à Cypriano diſcrepat Auguſtinus ita repetens, Credimus itaque in eum, qui ſub Pontio crucifixus eſt & ſepultus. Nec dixit reſurrexit à mortuis, ſed tantum reſurrexit tertia die. Nullus enim reviviſcit niſi à morte. Sedet ad dexteram Patris, non addit, Dei, nec omnipotentis; quæ duo verba vidētur adiecta è Symbolo Athanaſii. Quid enim erat opus, quum paulo ante patrem Ieſu appellarit, Deum omnipotentem? Nec legit, Credo in Spiritum ſanctum, ne videatur novum aggredi Symbolum: ſed reſpiciens ad ſuperiora, maluit ſubaudire verbum, quod ſubaudiebatur in filio, Credo in Deum Patrem, & in Filium eius unicum, & in Spiritum ſanctum. Siquidem eadem eſt fides, qua credimus tres perſonas unius eſſentiæ. Mox in ſanctam eccleſiam, omittit præpoſitionem, multis verbis cauſam reddens, quare

non ſit addenda: nec addit, catholicam, quemadmodum nec Auguſtinus addit in Symbolo: ſed adiicit interpretans, utique inquit, catholicam. Quid autem neceſſe fuit adiicere, catholicam, quum nulla ſit eccleſia ſancta niſi catholica, quam epitheton ſanctam, diſcernit ab omnibus hæreticorum, Iudæorum ac gentium eccleſiis. Quum autem dicit, Et in Spiritu ſancto, moxque ſubiicit, ſanctam eccleſiam, omiſſa etiam præpoſitione, palam eſt Cyprianum non legiſſe, in ſanctam eccleſiam. Denique omiſſa eſt clauſula, & vitam æternam. Ea ſatis intelligebatur, ex verbo reſurrectionis, quo cõprehenduntur piorum & impiorum diverſa præmia: tum ex eo quod præceſſit, iudicare vivos & mortuos, quemadmodum antea dictum eſt. Porro Cyprianum non aliter legiſſe quam recitavi, non tantum ex illius interpretatione, verum & ex epilogo, quem in fine ſubiicit perſpicuum eſt. Oſtẽdens enim ſoli Patri, Filio & Spiritui addi præpoſitionem, cæteris nequaquam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

quam, ita recitat. Sequitur namque poſt hunc ſermonem, ſanctam eccleſiam, remiſſionem peccatorū, huius carnis reſurrectionem: non dixit, in ſanctam eccleſiam, nec in remiſſionem peccatorum, nec in carnis reſurrectionem. Inſuper expoſiturus, carnis reſurrectionem, ita præfatur. Sed ultimus iſte ſermo, qui reſurrectionem pronunciat, ſummam totius perfectionis ſuccincta brevitate concludit. An non aperte clauſulam hanc appellat ultimam? Duas porro voces vitam æternam, aliquis adieciſſe videtur, vel ex Athanaſii Symbolo, vel ex eo quod canitur in miſſa. Nec aliter legit Auguſtinus in libello de Symbolo, niſi quod pro, de ſpiritu ſancto, legit, per ſpiritum ſanctum, & an adiecerit vitam æternam, non ſatis liquet, probabile eſt eum cum Cypriano conſentire: certe deſcendit ad inferna, non attingit, nec addit pronomen, huius carnis. Cyprianus autem quum in cæteris indicarit ſi quid diſcrepat, in cæteris quoque cōmonſtraſſet, ſi ſecus habuiſſet

Roma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Romanum Symbolum, quam ipſe recitat. Ka. Quum tanta ſit in paucis verbis varietas, qua fronte quidam homines aſſeverant hoc Symbolum ab Apoſtolis communi aſſenſu proditum, & quidem ſcripto? Quis enim auſit in unius cuiuſlibet Apoſtoli ſcripto vel unum apicem addere aut adimere? ca. Rex quidam Lacedæmonius roganti quamobrem Ephori non aſſurgerent regi, ob hoc ipſum, inquit, quod Ephori ſunt. Similiter nunc tibi reſpondere poſſem, ob hoc ipſum ſic aſſeverant, quod homines ſunt. Si quid apud recentiores legerunt, retinent mordicus: ſi quid adfertur ex veteribus, quos non legunt, ut ſunt religioſe meticuloſi, ſuſpicantur ſub omni lapide dormire ſcorpium. ka. Non eſt igitur hoc Symbolum Apoſtolorum? ca. Maxime. Quicquid enim hic traditur, Apoſtoli à Chriſto didicerunt, & quod ab eo didicerant, nobis bona fide tradiderunt. Pauca verba non mutant incommutabilem veritatem. Sed his prætermiſſis, ſi videtur recurre ab

imis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

imis ad ſumma, ac de ſingulis percontare, quæ ſuggeret ſpiritus. KA. Quur patri datus ſit primus locus me docuiſti, quod fons ſit totius Deitatis, omniumque rerum conditarũ. Sed quur patrem ſolũ appellat Deum, filium tantummodo dominum, ſpiritum nihil aliud quam ſanctum, quum ſit omnium eadem Deitas? CA. Hæc eſt myſticæ ſcripturæ conſuetudo, ut aliquoties de perſonis loquens, patrem Dei nomine ſignet; Velut ipſe dominus in Euangelio: Si creditis in Deum, & in me credite. Et beatus Paulus: Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi. Deus proprio filio non pepercit. Sed ex innumeris ſcripturæ locis liquido patet, unam & eandem trium eſſe divinitatem. Quum dominus in Euangelio dicit; Baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti, nulli perſonæ Dei nomen tribuitur, ut intelligamus tres unum eſſe Deum. Solus enim Deus per fidem ac baptiſmum remittit peccata. Interdum & filium Dei nomine deſi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

gnat: veluti quum dicimus Deum pro ſalute generis humani factũ hominem, natum de virgine, mortuum & revixiſſe. Neque enim pater aut ſpiritus ſanctus aſſumpſit carnẽ aut mortuus eſt. KA. Poteſtne ſenſibili quopiam argumento demonſtrari, quomodo tres perſonæ diſtinctæ dicantur, & ſint unus Deus? CA. Nihil eſt in rebus creatis, quod proprie dici poſſit ſimile divinæ naturæ, nec ullæ ſunt hominum voces, quibus proprie loquamur de ea. Nec ullæ ſunt humanæ mentis imagines, quæ ad amiſſim, ut aiunt, divinæ congruant eſſentiæ. Et iniuria fit illi adorandæ maieſtati, ſi temere cum humanis rebus conferatur. Dabo tamen ſimile, ſed multum diſſimile. Contemplare ſolem, & ab hoc manantes radios, tum ex utroque profectum calorem. Ut ſol eſt fons luminis & caloris, ita pater fons eſt filii, qui eſt lumen de lumine. Et ut à ſole ſimul & radiis manat calor, ita à patre & filio procedit ſpiritus ſanctus. Nunc mihi imaginare ſolẽ, qui nunquam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

quam eſſe cœperit, nec eſſe deſiturus ſit, nonne ab hoc ſempiterno ſempiterni naſcerentur radii, & utrinque proficiſceretur calor æque ſempiternus? KA. Prorſus. CA. Quibuſdam placet hæc collatio: mens, ratio & voluntas, eadem eſt anima: mens fons eſt, ab hoc manans ratio iudicat, ab utraque proficiſcens voluntas amat. Ita pater fons eſt, filius λόγος, hoc eſt ratio, charitas ſpiritus ſanctus. Tertia maxime probatur eruditis, De mente, & verbo in mente concepto: Quod ſi qua mens eſſet increata, nimirum & huius verbum eſſet increatum. Verum ut ſpiritum ſanctum hac ſimilitudine complectamur, ponamus mentem, & ab hac naſcens verbum, & ita feriens aliorum aures, ut nihilo ſecius in corde maneat, deinde ſpiritum, ſine quo mens non profert verbum. Mens pater eſt, verbum in mente conceptum filius, prolatio ſpiritus ſanctus. Habet nonnullam ſimilitudinem & fons cum patre, amnis è fonte naſcens cum filio, fertilitas agrorum, quam fons

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

per amnem donat, cum ſpiritu ſancto. Sed in his exemplis innumera diſcrepant. Radius non eſt idem quod ſol, ut iam ſit ſubſtantia: calor autem accidens eſt, non ſubſtantia, tantum abeſt, ut ſit eadem cum ſole & radiis. Et noſtrum verbum accidens eſt, ac res tranſitoria: & ſpiritus quo proferimus verbum, accidens eſt, nempe motus aëris: quemadmodum & fertilitas nulla eſt ſubſtantia; nec idem eſt cum fonte & amne. Quare hæc idola miſſa faciamus. Quod non aſſequitur humana ratio, teneat fides: quod tradunt ſacræ literæ, quod in carne docuit Chriſtus, quod tot miraculis confirmatum eſt, quod per eccleſiam docet Chriſti ſpiritus, id multo certius habendum, quam quod mille demonſtrationibus probatum ſit, aut quod ſexcentis ſenſibus percipias, ſi totidem haberes ſenſus. KA. Nefas igitur eſt de rebus divinis inquirere? CA. Fas, præſertim his qui ſenſus habent exercitatos, ſed cum tremore, ſed ſobrie, ſed ſtabiliter iacto fidei

funda-

fundamento. Poſtremo quatenus conceſſum eſt in hac vita mortali, in qua Deum per fidem videmus, ſed tanquam in ſpeculo & ænigmate. Alioqui divinam naturam ſicuti eſt, nec Seraphicæ mentes comprehendunt, ut & illic aliquis fidei ſit locus, quæ credit quod ſuperat omnem intellectum creatum. Optimo igitur iure huius philoſophię prima vox eſt, Credo. KA. Duæ ſyllabæ? CA. Sunt, Sed has quiſquis ex vero corde pronunciat, beatus eſt. Non enim vere credit in Deum, niſi qui pro compertiſſimis habet omnia, quæ ſacris prodita ſunt voluminibus, ſine dubitatione ſperans quæ promittunt illa, timens quæ minantur, quique in hac vita ſe totum, ſuos, ſuaq; omnia tradit divinæ voluntati, propriam abdicans in omnibus: etiam ſi mille mortes intententur, ſi univerſa dæmonum poteſtas moliatur perniciem, tutiſſimus eſt, qui ſe fixit in hac petra. Si deſit hæc fides, nec baptiſmus, nec ulla eccleſiæ ſacramenta proſunt, nec ulla bona opera con-

ferunt

ferunt ſalutem æternam. Nam Paulus peccatum etiam eſſe pronunciat, quicquid abſque fide eſt. Hæc nos Deo patri copulat, hæc nos Chriſto capiti ſociat, hæc per Chriſti ſpiritum nos cooptat in numerum filiorum Dei, hæc nos inſerit in æternũ conſortium angelorũ, ac ſanctorum omnium, hæc in huius vitæ tenebris prælucet, oſtendens quid vere fugiendum, quid expetendum, hæc nos armat impavidoſque & invictos reddit adverſus omnes mundi Satanæque machinas, hæc efficaciter cõſolatur in rebus triſtibus ſpe bonorũ cœleſtium, ſemper habens in ore, ſi Deus pro nobis quis contra nos? Et, Non ſunt condignæ afflictiones huius ſeculi ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Hæc vere tranquillat animum, huic beatus Paulus fert acceptum quicquid unquam fortiter, pie, temperate geſtum eſt à viris ſanctimonia claris, per hanc Deo chari vivimus, per hanc alacriter bonaque cum fiducia morimur, per hanc ad beatam illam immortalita-

tem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

tem evehimur. Rurſus ex huius defectu naſcitur ſuperſtitio, ſortilegiũ, idololatria, & huius germana avaritia, ambitio, blaſphemia, triſtitia, deſperatio, ſuperbia, metus mortis, vindictæ cupiditas, deniq; quicquid malorum toto graſſatur in orbe. KA. Equidem frequenter audio multos ſibi precantes proſperã valetudinem, longęvitatem, ac divitias, qui tantum bonum à Deo petant paucos audio. CA. Pauci videlicet norunt, quid aut quomodo ſit orandum. Pro hoc dono conveniebat iugiter pulſare divinas aures, ut fidem largiatur, & indies donum ſuum in nobis augeat. KA. Attamen vulgus eos, qui minus ſapiunt, credulos appellat, & Hebręus quidam ſapiens, leves corde nominat, qui facile credunt. CA. Primum nec levitatis nec credulitatis eſt credere iis quæ tot argumentis declaratum eſt, non ab hominibus, ſed à Deo proficiſci. Paulus negat ſe Angelum auditurum, ſi quid adferret, diverſum ab Euangelio Chriſti. Quin potius arrogantis ſtulticiæ eſt, dubi-

tare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

tare de iis, quæ nobis tanta cum auctoritate tradita ſunt, eoque Paulus ſcribit, inſipiens cor philoſophorum fuiſſe obſcuratum, quod abeſſet lux fidei. Si quis idiota tali philoſopho, qualis fuit Ariſtoteles, aut Pythagoras, aut ſi quis fuit doctior utroque, de materia prima, de rerum principiis, de infinito, aut de cœleſtium orbium magnitudine, motu vique diſſerenti obſtreperet, ambigens de omnibus, quæ non poſſet aſſequi, nonne audiret arrogans & inſanus? At quanto maior eſt inſania, ideo non credere divinæ philoſophiæ, quod multa non aſſequatur intellectus humanus? Porro inter Deum & hominem quantumvis eruditũ diſcrimen eſt infinitis partibus maius, quam inter hominem ſapientiſſimum & ſubulcum ſtolidiſſimum. KA. Ita prorſus habet res. CA. Apud philoſophos impudens habetur, ſi quis reiiciat auctoritatem clari probatique ſcriptoris. Nam Pythagoricis ad perſuaſionem ſatis erat, ἀυτὸς ἔφα. Et Chriſtianus tergiverſatur quum audit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Deus hoc dixit, Deus hoc fecit? De regis diplomate nemo dubitat, ſi modo ſigillum agnoverit. Quanta igitur temeritas eſt de divinis ambigere, quæ tot modis, ut oſtendimus, obſignata ſunt? KA. Dum iſta diſſeris ſentio & in me fidei ſemen augeſcere. Sed quur placet hæc ſermonis forma, Credo in Deum, quam Latini emendate loquentes vix agnoſcunt? CA. Deum crediderunt & philoſophi plerique, Deo credunt & dęmones. Sciunt enim illum mentiri non poſſe. Sed ſoli pii credunt in Deum, ſive in Deo. nihil enim refert, qui totam fiduciam totamque ſpem fixerunt in Deo. Unde Cyprianus vir doctus iuxta ac pius, non putat ita legendum, Credo in ſanctam eccleſiam, ſed credo ſanctam eccleſiam. Ac fateor quidem ſenſum illius eſſe pium. Summa enim & ſacra, ut dici ſolet, fiduciæ ſpeique anchora non eſt figenda niſi in Deo, ſed revera ſermonis figura fluxit ab idiomate linguæ Hebraicæ, quæ frequenter addit præpoſitionem in, ubi

ſermo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſermo Latinus eam repudiat. Apoſtoli vero quanquam Græce ſcripſerunt, tamen interdum referunt proprietatem nativæ linguæ. Quod genus illud Lucæ 14. Si poteſt in decem millibus occurrere. Quod ſi nullo pacto fas eſt addere præpoſitionẽ, quoties de rebus humanis loquimur, quomodo excuſabimus quod ſcripſit idem Euangeliſta Lucas cap. 12. Qui in me confeſſus fuerit coram hominibus, & filius hominis confitebitur in illo coram angelis Dei? Videtur tamen præpoſitio nonnihil vigoris addere ſermoni. Confido in te, neſcio an Latine dicatur, fiduciam habeo in te, Latine dicitur: &, in te ſpes mea ſita eſt, recte dicitur, quum ſpero in te non auſint dicere qui religioſius obſervant Romanæ dictionis elegantiam. Proinde de ſermonis colore diſputationem miſſam faciamus, & rem ipſam toto amplectamur pectore, ſpem univerſam nec in angelis, nec in ſanctis hominibus, ſed in uno Deo reponentes. Ka. Quur non dicit, Credo in unũ Deum? Ca. Quia

nunc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

nunc ſic loquens, efficacius excluſit Deorum multitudinẽ. Nullus enim ita loquitur, vidi unum ſolem, exortus eſt unus ſol, vidi unam lunam, quod imaginatio hæc ne venit quidem cuiquam in mentem eſſe aut eſſe poſſe plures ſoles, aut lunas. At qui dicit, vidi unum ſolem exorientem, ſcrupulum iniicit audientibus, quaſi ſentiat plures eſſe ſoles aut lunas, atque ad iſtum loquens modum, ridiculus haberetur. Et tamen natura ſimpliciter non repudiat, quo minus poſſint plures eſſe ſoles, ſed prorſus impoſſibile eſt plures eſſe Deos. Nam quod ſimpliciter ſummum eſt, non poteſt eſſe niſi unum. KA. Qur rigitur in Symbolo Niceno, ut quidam putant, ut tu, Conſtantinopolitano, quod in ſacrificio myſtico cani audio, dicitur, Credo in unum Deum? CA. Hoc poſt adiectum eſt non tam adverſus Ethnicos, qui plures colebant Deos, quam adverſus hæreticos: quorum alii ſomniabant duo principia, alterum boni, alterum mali: alii dividebant unum Deum in duos, al-

terum quem iuſtum appellabãt, contendebant eſſe auctorem veteris teſtamenti, alterum novi; quem bonum profitebantur, iuſtum negabant, quum omnium rerum conditarũ auctor ſit unus Deus utique bonarum. Malorum enim Deus non eſt auctor. Nam vidit quæ fecerant & erant valde bona, idem iuſtus & bonus, idem veteris legis auctor, idem novi teſtamenti princeps, & omnium ſeculorum moderator immutabilis. Cæterum quum nego Deum auctorẽ malorum, de peccatis ſentio, non de afflictionibus. Afflictio quam Deus immittit, bona eſt, vel quia iuſta, dũ pro cõmiſſis infligitur, vel quia medicina eſt ad reſipiſcendum, vel quia ſeges eſt ac materia maioris gloriæ. Quod ipſum tamen malorum genus nuſquam eſſet inter homines, ſi nunquam extitiſſet peccatum. Peccatum autem à diabolo profectum eſt, & ab hominis concupiſcentia depravata.
KA. Quur addidit patrem? CA. Vt hunc diſtinguat à cæteris perſonis. Mox enim ſubiicitur, & in Ieſum

Chri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Chriſtum filium eius unigenitũ. Pater ſolus dicitur, quia ſolus genuit Filium. Quanquam Dei nomine ſic accepto, ut totam declaret triadem ac pariter omnes complectatur perſonas, Deus recte dicitur Pater, quod origo ſit omnium rerum conditarũ. Quod ſi Patrem intelligas generali ſenſu, à quo quid ducit originem, prima perſona Pater eſt ſimpliciter omnium. Non genuit Spiritum Sanctum, ſed nec hominem aut angelum genuit de ſua ſubſtantia. Quod autem peculiari ratione dicitur Pater timentium ipſum, eadem ratione dicitur Deus eorum. Pſal. 32. Beata gens cuius eſt Dominus Deus eius. Itidem Pſal. 143. Sed Deum Filium genuiſſe de ſua ſubſtantia, primę perſonæ proprium eſt. Genuit mundum, ſed nun ſolus, Gignit pios verbo vitæ, ſed per Filium & Spiritum Sanctum. Unicum Verbum ſolus Pater genuit. KA. Quemadmodum homo gignit hominem? CA. Hoc convenit, quod de ſua ſubſtantia genuit, quod Filium genuit, quod Deum de

Deo genuit. Sed, ut modo dictum eſt, in omni collatione, quæ à rebus conditis transfertur ad Deum, plurima diſcrepant. Nec enim Pater ſubſtantiæ ſuæ Patrem transfudit in Filium, ſed eandem ſubſtantiam totam Filio communicavit: nec gignens & genitus conſtituunt duos Deos, quēadmodum Pater homo & filius homo faciunt duos homines: nec gignens tempore prior eſt genito, ſed eadem eſt utriuſque æternitas. Omitto recenſere cætera, quæ numero carent. KA. Homo quum hominem adoptat in Flium, non vere gignit: quum ex uxore ſuſtulit Filium vere genuiſſe dicitur, quia ſecundum naturam. Quod ſi Pater tot modis diſſimiliter gignit Filium, quomodo dicitur vere gignere? CA. Imo hoc verius gignit quod diſſimiliter, hoc eſt perfectius gignit. Humana enim generatio ad illam ineffabilem collata umbra modo quædam eſt generationis. Si apud nos vera dicitur generatio, quia ſecundum humanam naturā eſt, multo iuſtius vera dicitur illa

quæ

quæ eſt ſecundum naturã divinam. Niſi forte negabis verè Deũ cõdidiſſe mundum, quia multo aliter eum condidit, quam homo condit urbem aut domum. Nec ideo Deus non dicitur vere lux, vita, ſapientia, virtus, mens, quod hæ voces aliter de illo prædicentur quam de rebus conditis: ſed ideo imperfectius de creaturis prædicantur, quod ſecus prædicantur quam de Deo. K A. Eſtne fas Deum appellare ſubſtantiam? C A. Si per ſubſtantiam ſignifices perſonam ſubſiſtentem, non eſt impium unam profiteri eſſentiam in tribus ſubſtantiis: quanquam ab his vocibus, quibus olim pii quidam ſunt uſi, vel ob novitatem præſtat abſtinere. Si ſubſtantiam accipis, cui inhærent accidentia, impium eſt hoc nomen Deo tribuere, qui ſimpliciſſimus eſt, nec ex materia & forma cõpoſitus, nec accidentibus admixtus, ſed quicquid in illo eſt, una ſimplexque ſubſtantia eſt. Quod ſi quid huiuſmodi vocabulorum attribuitur in ſacris literis Deo, velut, iraſci, pla-

cari, pœnitere, obliviſci, recordari, ſcito ſcripturam ad noſtros ſenſus attemperare linguam ſuam, quemadmodum mater balbutit cum infantulo. Porro ſi ſubſtantiam appellas rem ſolide per ſe ſubſiſtentem, nihil eſt in quod rectius quadret ſubſtantiæ vocabulum quam in Deum: per illum enim eſt, quicquid vere eſt: perfectiſſime autem ſit oportet, quod omnibus dat ut ſint. KA. Hæc quidẽ abs te pie dilucideque mihi videntur diſſerta. Cæterum quum multa elogia competant in Deum, ſapientiæ, bonitatis, æternitatis, incommutabilitatis, veritatis, iuſtitiæ, miſericordiæ, aliaque innumera, quur hic tantum exprimitur omnipotens? CA. Tu quidem ſapienter interrogas. Quiſquis enim vere profitetur Deũ, eadem opera profitetur omnia quæ divinæ naturæ congruunt. Sed quoniam hic rudibus credenda proponũtur magis quam diſcutienda, & non ſolum in orbe condito, verumetiam in redempto & conſummando plurima ſunt quæ ſenſui humano viden-

tur impoſſibilia, ad excludendas omnes iſtiuſmodi ratiocinationes additur hic omnipotentis cognomen. Ariſtoteli inſolubilibus argumentis probanti mundum hunc fuiſſe ab æterno, quod ex nihilo nihil poſſit gigni, Reſpondetur, omnipotens eſt, qui mundum quum non eſſet condidit. Negant à privatione recurſum ad habitum, eoque nec Chriſtum natum ex virgine, nec à mortuis reſurrexiſſe: reſpondetur, omnipotens eſt Deus, qui hæc operatur. Iudæi negant hominem ex homine naſci citra virilem operam, reſpondetur, Deũ eſſe qui hoc fieri voluit, Deum eſſe qui natus eſt, Deum eſſe qui preparavit virginis uterum. Ad confirmandam igitur fidem imbecillium, præcipue facit omnipotentis cognomen. Cum enim infinita ſit & incõprehenſibilis Dei potentia, ſtultum eſt diſquirere, quomodo hoc aut illud fecerit, ſed cum fideli Pſalmographo dicendum eſt: Omnia quæcunque voluit dominus fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyſſis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Ka. Creatorem cœli & terræ. Quur uni patri tribuitur mundi creatio? Ca. Eſt quidem omnibus perſonis mundi creatio communis. Siquidem pater univerſam creaturam condidit per Filium, cooperante Spiritu Sancto, ſic tamen ut hic nec inſtrumentum imagineris nec miniſtrum. Sed conveniebat, ut exordium Euangelicæ profeſſionis cõſonaret cum initio veteris teſtamenti, quo vel hinc intelligamus utriuſque legis unum eſſe principem & auctorem. Sic orditur Geneſis: In principio creavit Deus cœlum & terrã. Iudæis autem, de vulgo loquor, ignotus erat Filius & Spiritus Sanctus, ſolum Patrem agnoſcebant, non quod genuiſſet Filium Deum, ſed quod conditor eſſet & gubernator humani generis, & univerſæ creaturæ fons. Pater enim originis verbum eſt, & conſtat perfectiſſimam originis rationem eſſe in patre, quod hic ſolus, ut ait Cyprianus, ſine auctore ſit, qui ſolus auctor omnium eſt citra exceptionem. Ka. Quur quod hic dicit conditorem, alius

lius vocat creatorem, alius factorẽ? CA. Græcis unica vox eſt ποιητὴν, communis ad auctorem, creatorem, & quomodocunque factorẽ, tametſi factoris vocabulum repudiat lingua Latina. Quidam diſtinguendi gratia docuerunt eum creare qui de nihilo producit aliquid, quod eſt ſolius Dei: eum facere, qui ex materia fabricatur aliquid, quemadmodum natura ex grano gignit arborem, & artifex ex argento facit pateram. venit igitur in diſquiſitionẽ an Deus creaſſet cœlum & terram, quum prius videatur fuiſſe chaos, hoc eſt materia informis. Non igitur ex nihilo creavit: quanquam recte dicitur ex nihilo creaſſe, qui hoc ipſum creavit, unde facta ſunt omnia. Hanc argutationem ut excluderent, quidam maluerunt conditoris uti vocabulo. KA. Quur maluit appellare conditorem cœli & terræ, quam conditorem univerſæ creaturæ? CA. Quia, ut modo dixi, maluit Geneſeos verba referre. Cœlum univerſa complectitur, circum terram volvuntur elementa cætera,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

tera, hæ duæ mundi partes noſtris ſenſibus maxime ſunt expoſitæ. Et ad ſenſus humanos, ut iam admonui, frequenter ſcriptura ſermonem ſuum attemperat. Qui condidit cœlum & terram, utiq; condidit omnia quæ his continentur. Ka. At Nicenum ſive Conſtantinopolitanum Symbolum addit, viſibilium omnium & inviſibilium. Ca. Idem dixit, ſed explanatius, ne quis putaret angelos, aut animas hominum à Deo non eſſe conditas. Quod hic recte dictum eſt, exerte pronunciat Apoſtolus Coloſ. 3. Quoniam per ipſum condita ſunt univerſa in cœlis, & in terra, viſibilia & inviſibilia, ſive throni, ſive dominationes, ſive principatus, ſive poteſtates, omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt. Quicquid nunquam eſſe cœpit Deus eſt, ſed angeli ſunt miniſtri Dei, quem ut conditorem ac dominum indeſinenter cum tremore glorificant & adorant, Quicquid autem eſſe cœpit ab uno Deo duxit originem, qui ſolus nec principium novit, nec finem, nec loco tenetur,

nec

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

nec tempore movetur. KA. Quid iam ſupereſt, niſi ut ad ſecundum articulum tranſeamus? CA. Satius arbitror nonnihil etiam circa hunc articulum immorari. KA. Sequor. CA. Primus igitur ad ſalutem gradus eſt, credere Deum eſſe. Secundus credere Deo, hoc eſt fidem habere verbis illius. Tertius, omnem ſolicitudinem plena fiducia in illum coniicere. Qui non credit eſſe Deum, profitetur nihil uſquam eſſe, quum ab illo ſint quæ ſunt. Qui credit Deo, profitetur illum eſſe veracem in omnibus. Qui totam fiduciam in eo collocat, profitetur ab illo gubernari univerſa, nec quicquam illo eſſe vel melius vel ſapientius. Quiſquis de poſterioribus ambigit, nec primum illud vere credit. Non enim vere credit eſſe Deum, qui alium fingit quam eſt. Imo turpius errant: qui quum profiteantur eſſe Deum, tamen negant illum omnipotentem aut omniſcium, aut negant ab eo conditum mundum. Et ſi conditus eſt, negant ab eo gubernari. Quemadmodum

tu, ni fallor, levius indignareris illi, qui putaret te non eſſe natum, quam qui crederet, tibi non eſſe ſenſus, aut mentem humanam, aliaque ſine quibus homo cognomen hominis amittit. KA. Profectò ſic eſt. CA. Qui regem nominat, multas egregias res unica voce complectitur. Qui Deum nominat, infinitam omnium bonorum ſummam complectitur. Plurimi ſonant ore, Credo in Deum, ſed qui Chriſtiano pectore dicit, Credo in Deum, primum execratur paganos quoſdam Cyclopicos, qui non credunt ullum eſſe Deum, Nec minus iſtos qui numerant nobis multos ac multiplices Deos, quum eadem opera fateantur nullum eſſe Deum. Si enim plures ſunt, eſt quo alius ab alio differat: id ſi bonum eſt, non eſt Deus qui caret aliquo bono: Si malum, in Deum nihil cadit mali. Similiter & eos qui nihil omnino eſſe credunt præter ea quæ corporis ſenſibus percipiunt. A quibus non procul abſunt Anthropomorphitę, qui quum in ſcripturis legerant oculos, faciem,

os, manus, cor, brachium, uterum & pectus Dei, putarunt Deum eſſe corporeum, humana forma, humaniſque membris compoſitum, quum nihil longius abſit ab omni materia ſenſibili quam Deus, & Ioannes ſcribat, Deus ſpiritus eſt. Dein Epicureos, qui ſic concedunt eſſe Deum aut Deos eſſe, ut negent illis curæ eſſe res mortalium. Hi Deum vel impotentem faciunt, vel ſtultum, qui non valeat regere quod condidit, vel malevolum qui nolit, vel ſocordem & ebrium, qui negligat. Hæc in hominem monarcham dicta blaſphemiæ plena ſunt, quanto magis ſi dicantur in Deum. Atqui dominus in Euangelio clamat, ne paſſerculum quidem cadere in terram abſque voluntate Patris, ac diſcipulorum etiam capillos omnes eſſe numeratos Deo, ut nec pilus pereat, niſi illo volente. Et magiſtro accinit diſcipulus Petrus, Omnem ſolicitudinem conicientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de vobis. Deteſtatur & Iudæorum blaſphemiam, Deum unum profitentium,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

tium, ſed Filium ac Spiritum Sanctum abnegantium, quum Dei ſubſtantia ſive eſſentia ſic una ſit, ut eadem, atque ut Dialecticorum more loquar, eodem numero ſit in Filio à Patre genito, & in Spiritu Sancto ab utroque procedente. Pater clamat è nubibus; Hic eſt Filius meus dilectus, & Iudæus dicit, non habet Filium. Idem clamat per os Iohelis: Effundã de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, Et Iudæus reclamat, Deus non habet Spiritum Sanctum, ſed ſolitarius eſt? Huic dementiæ affinis fuit ἀνόητος Noetus & impius Sabellius, à quibus nata eſt hæreſis Patrispaſſianorum, quæ Dei ſubſtantiam non in tres perſonas, ſed in tres voces diſtinxit. Pater, inquiunt, mundum condidit, idem filii nomine carnem aſſumpſit, & paſſus eſt. Idem commutato nomine iam Spiritus Sanctus venit in diſcipulos. Sciens ac lubens hic prætereo Baſilidis ac Marcionis plusquam blaſphema ſomnia. Ad Iudæorum impietatem accedunt Origeniſtæ, qui Filium Dei faciunt creaturam

turam & Spiritum Sanctum creaturæ miniſtrum. Accedit Arius, qui fatetur Filium, ſed voluntatis & ſimilitudinis non naturæ, quanquam hanc ſimilitudinem vult imperfectam eſſe, qualis eſt umbræ ad corpus, quod exiſtimet inter creatorem & creaturam non cadere niſi tenuem & obſcuram ſimilitudinem. Huius impietatem vincit Eunomius, qui docuit Filium per omnia Patri diſſimilem, quod nulla ſit affinitas inter conditorem & rem conditam, velut inter infinitum & finitum. Ab hoc ſic diſſentit Macedonius, ut tamen eccleſiaſticæ doctrinæ non aſſentiatur. Fatetur Filium per omnia Patri ſimilem, ſed ait Spiritum Sanctum nihil habere commune cum Patre & Filio. De Manicheis iam attigimus, qui dum fabricantur duo principia ſibi contraria, à quorum altero condita ſunt viſibilia, ut mala à malo, ab altero inviſibilia, ut à bono bona, nimirum ex uno Deo faciunt duos, bonum & malum, ſicut & gnoſtici. Synerus dum tria principia facit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

cit, totidem facit Deos. Rurſus qui Filium aut Spiritum Sanctum à Deo ſeparant, quum illi natura cohæreāt, mutilum Deum nobis obtrudere conantur. Item ſunt qui pro Deo ſupponunt naturam, quæ ſi æterna eſt & omnipotens, profecto Deus eſt, ſi non eſt talis, Dei miniſtra eſt, & à Deo condita. Idem de ſecūdis cauſis ſentiendum arbitror. Quanquam mea ſententia religioſius eſt, totum hoc vel quod agit natura, vel quod ſecundariæ cauſæ, unius Dei energiæ tribuere, quæ ſi ceſſet, nec ſol ſit futurus lucidus, nec cœlum volubile, nec ignis calidus, ſed repente corruent omnia. Execratur & Seleucum, qui mundum fatetur à Deo conditū, ſed materiam ait fuiſſe ab ęterno, rem informem & imperfectam Deo æquans. Execratur & Menandrum, qui Platonem imitatus docuit mundum non à Deo, ſed ab angelis conditum, angelos appellans quos Plato vocat dæmones Deorum ſelectorum filios: Atq, his quoque turpius delirantem Saturnium, qui ſomniavit mundum

à ſeptem

à ſeptem angelis conditũ, & omnium turpiſſime delirantem Baſilidem, qui docuit mundum conditum à trecenteſimo ſexageſimo quinto cœlo. Sed iam piget errorum, quorum nullus eſt finis. In ſumma quicunque de Deo ſecus ſentit, quam revera eſt, aut non talem credit, qualem nobis depinxit divinarum ſcripturarum auctoritas, non credit in Deum, ſed in idolo ponit ſpem ſuam. Vides quantam philoſophiam nos docuit tam brevis articulus, quantiſque tenebris ac monſtris errorum nos liberavit. CA. Profecto video magnam rem eſſe, ex animo dicere, Credo in Deũ. CA. Iſtuc etiam magis dicas ſi reputaris, quanta ſit hominum turba, in quos hæret illud beati Pauli, Profitẽtur ſe noſſe Deum, ſed factis abnegant. Quicquid homo præfert Deo, id ſibi facit Deum. KA. Quo pacto? CA. Deus dicit, non mœchaberis, concupiſcentia dicit mœchare. Hic qui neglecto Deo auſcultat concupiſcentiæ, nonne quadantenus Deum repudiat, & in eius locum ſubſtituit

concu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

concupiſcentiam? KA. Videtur. CA. Deus dicit noli peierare, avaritia dicit peiera, nonne hic avarus pro Deo vero colit Mammonam? Scriptura docet nos ubique Deum præſentem eſſe, nec quicquam eſſe abſconditum ab oculis eius. An hi credunt hoc, qui quotidie committunt ſub oculis Dei, quod homine teſte non auderent committere? KA. Non videtur. CA. Qui ob mortem liberorum, aut ob ereptas merces confugiunt ad laqueum, num hi credunt omnes res humanas geri ſapienter, ac miſericorditer à Deo gubernari? KA. Mirum ſi vere credunt. CA. Qui toto pectore per omnem vitã mundo ſerviunt, lætantes quum male fecerint, & exultantes rebus peſſimis, an iſti credunt Deum nihil malorum inultum relinquere, ſed qui hic noluerunt ſua ſcelera per pœnitentiam expiare, mitti in ignem æternum? KA. Meo quidem animo, aut non credunt aut frigide credunt. CA. Rurſus qui conſiderata criminum ſuorum magnitudine, deſperant veniam, an hi credũt

Deum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Deum eſſe infinitæ miſericordiæ? KA. Non eſt veriſimile. CA. Plurimum igitur habet momenti ad pie beateq; vivendum, vivida fide verum noſſe Deum. Qui ex animo credit illum eſſe ſumme bonum ſummeque pulchrum, qui poterit aliquid amare ſupra illum? Qui credit omnipotentem, non conabitur illi reſiſtere, qui vinci non poteſt. Qui credit ſumme ſapientem, nunquam illi obmurmurabit in rebus adverſis. Etenim ut improbus omniũ iudicio videatur qui, quum ſit idiota, medicum reprehendat, quod variis corporibus diverſa præſcribat: ita prorſus excors ſit, qui Deum perinde iudicat, quaſi neſciat, quid cuique ſit optimum. Medicus alium ungit ac lavat, alium urit ac ſecat, alii venam incidit, alii proluit alvum, alii ſiſtit, alii præſcribit inediam, alii cibum, alium iubet dormire, alium vetat, & dicimus, medicus eſt, novit quid expediat ægroto: & quum Deus huic largitur opes, alii adimit, alii dat liberos, alii negat, huic dat proſperam valetudinem, illi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

corpus obnoxium morbis, dicimus quur Deus ad hunc modum tractat homines, ac non potius dicimus, Deus eſt, novit quid cuique expediat. Qui credit ſumme iuſtum, nunquam ſibi promittet malefactorũ impunitatem. Qui credit omniſcium, non facile committet illo ſpectante, quod apud bonum virum erubeſceret facere. Qui credit ſumme veracem, horrebit impiis intentata ſupplicia & ad æternam beatitudinem promiſſam piis aſpirabit. Qui credit hunc mũdum hominis cauſa conditum, quocunque ſe verterit, excitabitur ad adorandam tantam numinis indulgẽtiam, & à Deo conceſſis uti verebitur ſecus quam ad illius gloriam. Sed ſit hic huius colloquii finis: poſteaquam oraveris, & hæc tecum velut animal mundum ruminaveris, ad me redito.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

CATECHESIS III.

KA. SEntio granum ſinapis in animo meo per te ſatum magis ac magis exerere vim ſuam. CA. Utinam me plantante ac rigante dominus det incrementum uſque ad legitimam maturitatem. KA. Sed inter cogitandum hic ſcrupulus pupugit animum meum, quam ob cauſam, quum in diſciplinis initia ſumi ſoleant à facillimis, noſtriſque ſenſibus familiariter notis, hæc philoſophia protinus à Deo cœperit exordium, quo nihil magis arduum, aut ab humanis ſenſibus remotius? CA. Quoniam hæc philoſophia fidei eſt, non diſquiſitionis. Diſquiſitio per longas ambages, ac ſinuoſos Mæandros ducit hominis mentem, ac ſæpenumero ſeducit. Fides compendio ſubvehit ad ſummum, ac velut in ſublimi ſpecula collocat animum noſtrũ, unde certius ac plenius diiudicet hæc inferiora, ad Deum omnia referens, in quo eſt initium, incrementum, ac perfe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

perfectio omnium. Cognitio quæ naſcitur è ſenſibus, interdum incerta eſt, quod non raro fallant ſenſus, velut quum ſol nobis videtur bipedalis, quum ſit maior tota terra, quum fulmen prius videmus quam audimus tonitruum, & tamen viſus & auditus inter ſenſus externos præcipui ſunt. Nec ſemper certa eſt cognitio, quæ colligitur ex cauſis, ſive principiis demonſtratoriis, quum videamus ſapientiæ profeſſores aliquoties & de principiis ambigere. Porro quoniam fides à Deo veniens ſuperat & ſenſuum & principiorum omnium certitudinem, nulla eſt certior cognitio quam per fidem, ac nulla etiam cõpendioſior faciliorque. Accipe argumentum: quot hodie ſunt textores ac textrices, qui melius philoſophantur de rebus divinis, quam philoſophorũ præcipui Plato & Ariſtoteles? Quorum prior ille quam multa delirat de Diis ſelectis ac dęmoniis Deorum filiis, de mundo à dæmonibus condito, de animabus è cœlo delapſis? Hic poſterior quoniam ab imis ad ſum-

ad ſumma conatur emergere, per quot diſciplinarum ambages ducit ingenium, quamdiu remoratur nos in dialecticis, in poëticis, Rhetoricis, Phyſicis, meteorologicis, priuſquam veniat ad ultramundana? Nec tamē ad Dei cognitionem, cuius gratia tot gradus iacti fuerant, pervenit: ad quam nunc per fidem, & cito & facile provehuntur adoleſcentes, nullis humanis inſtructi diſciplinis. Pręcipua philoſophia, quæ veram beatitudinem conciliat homini, eſt noſſe Deum, & à Deo miſſum Ieſum Chriſtum. Ad hanc quoniam maxime ſecundum naturam eſt, omnis quidem ſexus, omniſque ætas docilis eſt, ſed ea præcipue quæ nondum eſt pravis infecta cupiditatibus. In tantum vero ſecundum naturam eſt religio, ut huius ſenſus aliquis elephātis aliiſque brutis animantibus ineſſe credatur. KA. At qui ſimpliciter credit, quæ de Deo prodita ſunt non poterit cum philoſophis & hęreticis congredi. CA. Neque enim hæc philoſophia diſcitur ad paleſtram, ſed ad

piam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

piam vitam. Quid autem arrogantius iſtis, qui rationibus humanis de divina natura diſputant, quum nullus ſit illorum, qui culicis aut araneoli naturam valeat ad plenum aſſequi, quum hæc quotidie videant? Qui ſcrutator eſt maieſtatis, opprimitur à gloria, non aliter quam qui ſolem intentis immotiſque oculis diutius intuentur, cæcutientes diſcedunt, ut iam interdum impingant & in palum obvium. Fidei vero ſimplex columbinus eſt oculus, hac reverenter contemplans Deum, qua nobis voluit innoteſcere, non curioſe ſcrutans ea, quæ nobis voluit interim eſſe tecta, donec pervenerimus ad illud cœleſte theatrum, in quo propius clariuſque ſeſe contemplandum præbebit purgatioribus oculis. In hac vita ſatis eſt, quod tenes Deum eſſe, & unum eſſe natura, triplicem perſonarum diſtinctione. Tenes Filium à Patre naſci, Spiritum ſanctum ab utroque procedere. Tenes Deum eſſe non corpus, ſed mentem infinitæ virtutis, ſimpliciſſimam, æternam, ut

quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

quæ fuerit ante omnia tempora, nec tempore mutatur. Ab hac omnipotente mente tenes mundum univerſum eſſe conditum & conditum hominis cauſa. Deus enim nec mundo eget, nec homine, nec prorſus ulla creatura, in ſeſe & ex ſeſe perfectiſſimus eſt. Verum quoniam ſumme bonus eſt, noluit ſolus eſſe beatus, ſed felicitatem ſuam in angelos atque homines & in univerſam creaturam diffundit, quatenus quæque res divinæ munificentiæ capax eſt. Homini variis modis loquens voluit innoteſcere. Primitus quodammodo loquutus eſt humano generi, dum per Filium, qui eſt verbum Patris, de nihilo creat hanc admirandam mundi fabricam, ut ex opere coniiceremus opificem. Tale enim opus nec homo, nec angelus poſſet abſolvere. Hic erat primus gradus ad cognitionem Dei. Succeſſit lex, quæ mentis humanæ caliginem nonnihil adiuvit, ſed ea præter quam quod uni genti data eſt, per typos & ænigmata nobis Deum deliniavit, præparans animos hominum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ad lucem Euangelicam, quæ per Filium nobis illuxit. Naturali lumine ad faſtum abuſi ſunt philoſophi, lex pleriſque Iudæis fuit maioris impietatis occaſio. Mundus erat refertus Idololatria, Iudæi tumebant inani perſuaſione iuſtitiæ, peccatum impune regnabat in orbe, dum hominum maxima pars imitatur primos humani generis parentes: hic prompſit ſeſe Dei miſericordia, quæ ſuperat omnia opera illius. Dignatus eſt nobis propius per eundem Filium ac familiarius innoteſcere, ut vel ſic in mutuum amorem illius raperemur, tot tamque mirandis provocati beneficiis. Condiderat quum non eſſemus. Reſtituere voluit, quum periſſemus, præſtiterat enim non eſſe quã perire. Poſt orbem mirabiliter conditum, poſt legem divinitus datam, poſt prophetas Dei ſpiritu afflatos, miſit unicum Filium, factum hominem, ut ſaltem hominem homines amaremus. Miſit autem non ultorem, ſed ſervatorem, cuius morte nos revocaret in vitam. Quid amplius potuit

tuit immenſa Dei charitas? Præbuit ſeſe nobis quodammodo palpabilem ſeipſum quatenus licuit in exitium tradidit, ut nos veræ ſaluti reſtitueret. Omnipotentiam ſuam præcipue declaravit orbe condito, nunc declaravit immenſam miſericordiam, & inſcrutabilem ſapientiam: miſericordiam qnod gratis redemit, ſapientiam quod ſic redemit. Proinde quæ iam ſupereſt homini tergiverſatio, ſi tam ſtupendam Dei bonitatem negligat? Hanc partem nunc docet Symbolum, Et in Ieſum Chriſtum Filium eius unicum, Dominum noſtrum. KA. Quur iſtis cognomentis deſignavit perſonam redemptoris? CA. Ut omnibus modis declararet ſecundam perſonam, quæ proprie carnem aſſumpſit, eſſe verum hominem ex homine, ac verum Deum, de Deo. KA. Quo pacto? CA. Sunt qui putant Ieſum eſſe Deitatis vocabulum, Chriſtum humanæ naturæ. In hanc opinionem adducti videntur, quod Ieſus Hebræis ſonet ſervatorē, Chriſtus unctum: Nemo autē poteſt dare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſalutem æternam, niſi Deus, & unctio ſonat ſpiritualem gratiam, quæ non cadit niſi in hominem, ſed re vera utrumque vocabulum eſt humanæ naturæ. Ieſus eſt nomen perſonæ ſingularis, hoc eſt illius hominis qui ſolus omnium natus eſt ex virgine, quem Ioannes indicavit digito, ne quem alium pro vero redemptore amplecterentur. Ecce, inquit, agnus Dei. Chriſtus vocabulum eſt vel regni vel ſacerdotii. Nam apud Iudæos & ſacerdotes & reges ungebãtur unctione ſacra, & utrique honoris gratia Chriſti dicebantur. Uterque porro titulus Chriſto congruit, qui dictus eſt ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedec, qui ut ſacerdos ſeipſum agnum vere immaculatũ in ara crucis obtulit pro ſalute mundi, & ut rex poſt reſurrectionem apparens diſcipulis regaliter dixit, Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra nec aſpernatus eſt latronis vocem regem agnoſcẽtis, Memento mei cum veneris in regnum tuum. Quanquam Dominus, nunquam externo Chri-

mat

mate fuit unctus, quemadmodum Aaron Exod. 29. aut Saul. 1. Reg. 10. Sed hic erat quem ſingulariter unxit Deus plenitudine ſpiritus ſui. Quanquam Ieſu vocabulo præterquam quod ſingularem deſignat perſonam, revocatur in memoriam veteris teſtamenti figura. Nam Ieſus ille Nave, geſſit Ieſu redemptoris imaginē. Moſes qui typus eſt ceremoniarum, non potuit populum Iſraëliticum in terram repromiſſam perducere. Sed illi ſuccedens dux Ieſus eo perduxit. Neque enim eſt aditus ad veram felicitatem, niſi per fidem & gratiam, quam omnibus detulit Ieſus virginis filius. In cognomine Chriſti, quod in Euangelicis & Apoſtolicis literis frequenter inculcatur, Iudæis exprobratur ſtulta & pertinax incredulitas, qui in hunc uſque diem exſpectant ſuum Meſſiam. Nam quem Latini vocant unctū, Græci Chriſtum, Hebræi Meſſiam appellant. Exſpectant autem regem opibus, copiis reliquiſque mundanis præſidiis affatim inſtructum, qui Iudaicam gentem

 nunc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

nunc ubique reiectam & exulem in libertatem ac regnum reſtituat. Et hac inani ſpe infelix illa natio conſolatur ſuam calamitatem. At nos Chriſtiana fides docet hunc eſſe vere Meſſiam illum unicum à prophetis olim promiſſum, qui non unam gentem ſed per omnes mundi plagas veros Iudæos, hoc eſt, Chriſti nomen profitentes, & corde circumciſos, non armis corporalibus, ſed ſanguine ſuo liberaret à tyrannide Satanæ, & condonatis peccatis omnibus reſtitueret veræ libertati, ac tandem cœleſtis regni ſibi cohæredes & conſortes aſciſceret. Ieſus igitur expreſſus eſt, ne ſit error in perſona: Chriſti cognomē additum eſt, ne quis Iudaiſſans expectet alium Meſſiam, aut alium redemptorem. ſemel venit, ſemel perfecit ſacrificium illud unicum & admirabile, cuius myſtica commemoratione voluit nos ali fulcirique, donec denuo veniat, non iam redemptor, ſed iudex ac remunerator. Primum igitur indicavit nobis verum hominem illum admirabilem, in hoc

ab æterno deſtinatum, ut per eum mundus redimeretur. Mox in eodem indicat nobis verum Deum. Filium eius unicum, Dominum noſtrum. Ex Deo nihil proprie naſcitur niſi Deus, quemadmodum ex homine iuxta naturæ curſum nihil naſcitur niſi homo. KA. Atqui Scriptura frequenter homines pios appellat Filios Dei. CA. Et ideo addidit unicum ſive unigenitum, ut hunc natura Filium Dei, ſecernat à Filiis per adoptionis gratiam in hunc honorem aſcitis. KA. An eſt nefas Chriſtum iuxta naturam aſſumptam appellare Filium adoptionis? CA. Religioſius eſt à talibus abſtinere titulis, ne quã anſam demus Arianis. Adoptatur qui prius non erat Filius, quemadmodum nos, qui nati Filii iræ, per fidem in Chriſtum facti ſumus Filii Dei. At Chriſtus nunquã non fuit Filius Dei, ſed ut conceptus eſt de Spiritu Sancto, fœlix illius anima ſimul creata eſt omnis gratiæ cœleſtis plena. Quanquam autem Dominus bis natus eſt ex Patre ſine tempore, ex vir-

gine tempore præfinito à Deo, non ſunt tamen duo Filii, ſed unicus eſt Filius, non alius, ſed idem aliter natus. De ſubſtantia virginis natus eſt, ut agnoſcamus humanæ naturæ veritatem: quod autem citra virilem operam de Spiritu Sancto conceptus, & illæſa matris virginitate natus eſt, prærogativa erat dignitatis. KA. Quur addidit Dominum noſtrum? CA. Hoc cognomento frequenter illum honorant ſacræ literæ, prȩſertim novi teſtamẽti. Quatenus erat Deus de Deo, Dominus erat omnium, non alius Dominus à Patre, quemadmodum nec alius Deus. Sed peculiari ratione dicitur Dominus electorum, quos aſſeruit à dominatu Satanæ, & ſibi fecit populũ acquiſitionis. Quicunque enim committit peccatum, ſervum ſe conſtituit illius: per peccatum autem tyrannidem obtinet Satanas. Ab hoc igitur tyranno crudeliſſimo tranſlatum eſſe dominium in Ieſum Chriſtum multo clementiſſimum admonet nos Symbolum: quo titulo novi teſtamenti literæ frequẽter

ter deſignant Filium Dei, oſtendentes cui ſeſe totos dedicẽt, qui baptiſmum accipiunt, & cuius imperatis poſtea per omnem vitam abſque ulla reſponſatione parendum ſit, & ſub cuius tutela ſecuri poſſint vivere. Nullus enim illi quod poſſidet poteſt eripere. KA. Domini cognomen quomodo competit in Chriſtum, iuxta divinam naturam, an iuxta humanam, an iuxta ntramque? CA. Iuxta utramque ſed non eodem modo. Iuxta ſuperiorem naturam Dominus fuit omnium ab exordio mundi, iuxta aſſumptam per mortem & ignominiam promeruit intrare in gloriã, datumque eſt illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu ſeſe flectat omne genu, cœleſtium, terreſtrium, & inferorum. KA. Ergo ut homo dominus eſt angelorum? CA. Maxime. Dæmonum quoque. KA. Utro refertur, vox unicum, ad Filium qui præceſſit, an ad Dominũ, qui ſequitur? CA. Ambigue quidem in confinio poſita eſt ea vox, quod utrique congruat. Nam ut eſt unicus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Filius natura, ita eſt unicus Dominus omnium rerum conditarum. Rectius tamen refertur ad Filium, quod hæc diſtinctio evidenter exprimit divinam naturam, quam habet à Patre naſcens, cum Patre communem. KA. Quur igitur non dictum eſt, in unico Filio eius? Ita nulla fuiſſet ambiguitas. CA. Voci additæ ad diſcretionem, magis conveniebat locus poſterior. Etenim ſi dixiſſet, unicum Filium eius, accipi poterat Fili Dei cognomen, non competere niſi in unum hominem Ieſum, nunc quum addit unicum, non dividit Filium, ſed diſtinguit generationis modum, ut intelligamus verbum quod Patre Deo ſine tẽpore naſcitur Deus idem tempore ſuo natum ex virgine, hominem ex homine. Auguſtin. in libello de Symbolo pro una voce duas ponit. Et in Ieſum Chriſtum Filium eius unigenitum, unicum Dominum noſtrum. Sed quoniam ex interpretatione non liquet an ita legerit, probabile eſt unigenitum additum ab aliquo, qui conatus ſit explanare,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

quare dixiſſet unicum. Nam Dei Filius in ſcripturis interdum dicitur primo genitus iuxta naturam aſſumptam, unigenitus iuxta divinam nativitatem. Rom. octavo: ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus, Ioan. 1. Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi unigeniti à Patre. Itẽ cap. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum unigenitum daret. Secundum priorem generationem, nec frater eſt noſter, nec hæres Dei, nec fratres habet, nec cohæredes: iuxta poſteriorem & fratres habet & cohæredes. KA. Nihil intereſt inter unicum & unigenitum? CA. Unicus dici poteſt, qui ſolus è liberis ſupereſt, quem non recte dixeris unigenitum. Tametſi ſacrorum voluminum interpretes, eandem vocem μονογενὴς interdum vertunt unicum, interdum unigenitum. Velut Lucæ ſeptimo, viduæ filius unicus dicitur, quem Euangeliſta dixit, μονογενῆ. Et πρωτότοκος, hoc eſt, primogenitus, interdum dicitur unigenitus. Sic enim Matthæus loquitur de matre Ieſu, Peperit Filium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſuum primogenitum. Nam primum interdum dicitur, non quod alia præcedit, ſed quod antea nunquam fuit. Veluti quum dicitur, primum hodie vidi Cæſarem, recte dicitur, etiam ſi poſtea nunquam videat. Ita primogenitus dici poteſt, qui primo partu editus eſt, etiam ſi nullus ſequatur partus. Alioqui quæ lex iubet fieri in primogenitis, non fuiſſent præſtanda, niſi duo partus ſucceſſiſſent. Primus enim non dicitur, niſi qui è tribus principem obtinet locum. KA. Sed ſi Chriſtus iuxta naturam etiam humanam eſt omnium Dominus quomodo dicitur habere fratres? CA. Etſi Chriſtus non eſſet omnium Dominus iuxta naturam aſſumptam, tamen ob unitatem hypoſtaſeos tres ſubſtantias complectentis recte diceretur omnium dominus, quemadmodum pie dicimus Deum paſſum ac mortuum. Sic hic frater, non eſt vocabulum æqualitatis, ſed ſimilitudinis, cognationis & charitatis. Eadem dignatione diſcipulos ſuos appellat, pro ſervis amicos, non abdi-
cans

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

cans ius ſuum, quod alibi agnoſcit quum ait, vos vocatis me magiſtrum ac dominum & bene dicitis, Sum etenim: ſed eximiam charitatem ſuam declarans, quæ nihil recuſat, modo proſit. Quid autem novi ſi dignatus eſt eos fratres appellare, erga quos non dedignatus eſt agere miniſtrum? Iudæi omnes ſuæ gentis fratres appellabant, ſed peculiarius cognatos. Dominus autem Iudæus erat natus ex Iudæis, quod evidenter expreſſerunt in eius genealogia Matthæus & Lucas. Sed revera quivis homo cuivis homini frater eſt, ob eandem naturam ab iiſdem progenitoribus profectam, ac ſimilibus obnoxiam afflictionibus, in Chriſto duntaxat excipio peccatum & quicquid eo vergit.
KA. Peccatum originis non eſt proprie peccatum. CA. Sed obſtat plenitudini gratiæ quæ fuit in Chriſto, teſtante Ioanne, ſed inclinat ad peccatum, ut non perpellat, Hoc repugnat dignitati Chriſti. Non enim conveniebat, ut qui venerat purgaturus mundum ab omnibus peccatis, ali-

quo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

quo modo eſſet affinis peccato. KA. Sed eſurire, ſitire, laſſari, angi, edere, mori, ſunt originalis peccati germina, quæ tamen in ſcripturis Chriſto tribuuntur. CA. Plurimum intereſt inter naturam conditam & prolapſam. Adam antequam peccaret, verus erat homo, & tamen liber erat ab his incommodis quibus omnes urgemur, alii plus, alii minus. Peccatum in ſcripturis interdum dicitur, peccatis debita pœna, interdum victima quæ expiatur peccatum. Eoque dictum eſt priſcis ſacerdotibus, peccata populi comedetis. Et Paulus 2. Corint. 5. Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit. Dominus in ſe recepit non ſolum veritatem humanæ naturæ, verumetiam incommoda, quæ naturã prolapſam comitantur, exceptis iis, quæ vel non congruunt dignitati perſonę, quæ ſimul erat & Deus & homo, vel excludunt, ut modo dicebam gratiæ plenitudinem. Neque enim recepit proclivitatem ad peccandum, ac ne facultatem quidem, nec recepit erro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

rem aut ignorantiam. Ea porro mala quæ recepit, non neceſſitate naturæ, ſed volens noſtra cauſa ſuſcepit, ut dependeret quod nos commerueramus. KA. Quur mutavit præpoſitionem, de Spiritu Sancto, ex Maria virgine? CA. Græcis una eademque eſt præpoſitio ἐξ, ſed huius varia eſt ſignificatio. Ex ipſo & per ipſum ſunt omnia, tanquam ab auctore profecta. Ex auro fit patera velut è materia: ex arbore naſcitur arbor, propagatione ſpeciei, ſic ex homine gignitur homo. KA. Quur ſolum exprimit Spiritum, quum tota Trinitas ſimul operata ſit hoc adorabile myſteriū? CA. Quoniam in Euangelio Lucæ loquitur angelus virgini: Spiritus Sanctus ſuperveniet in te. Neque enim raro ſcripturæ, ſingulis perſonis quædam attribuit tanquam propria, quum ſint omnium communia, veluti quum patri tribuit æternitatem & omnipotentiam, Filio ſapientiam, Spiritui ſancto charitatem & bonitatem, quum Pater per Filium dicitur condidiſſe mundum, per Spiritum

dilargiri

dilargiri chariſmata. Symbolum igitur, & in hoc myſterio Gabriel expreſſit trium perſonarum functionē. Spiritus, inquit, ſanctus ſupervenict in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Quum audis altiſſimum, intelligis adeſſe Patrem veluti fontem & auctorem, ut à quo Filius mittitur cum Spiritu Sancto: quum audis virtutem altiſſimi intelligis Filium, qui proprie carnem aſſumpſit. Neque enim Pater aut Spiritus Sanctus aſſumpſit hominem. Convenienter enim Spiritus Sanctus dicitur ſupervenire, ut excluderetur omnis humana cogitatio: quę quum audit conceptionis aut nativitatis vocabulum, imaginatur virile ſemen exceptum utero fœmineo: aut quum admonetur hominem ê virgine natum, aliquid his etiam fœdius ſomniat, repugnans quæ fabulis hominum ſparguntur de nonnullis mulieribus, quę narrantur geſſiſſe uterum ex ſemine maris in balneo natante, de equabus vento gravidis, ac de incubonibus. Ut omittam poëtarum fabulas, qui-

bus

bus perſuaſæ gentes crediderunt ex diis & hominibus naſci heroas. Hæc omnia portenta ut excluderet Euangeliſta, profitetur illic adfuiſſe pro marito Patrem cœleſtem, qui quodammodo iterũ gignit Filium ſuum: profitetur fœtus originem non fuiſſe ab incubone, nec ab ullo ludibrio ſpiritus impii, ſed à Spiritu Sancto. Id ita habere palam declarat Euangelici ſermonis tenor, dum virgini ad conceptionis ac partus mentionem hæſitanti, percontantique, quomodo fiet iſtud, angelus eximens illi ſcrupulum, reſpondit, Spiritus Sanctus superveniet in te. KA. Quur Symbolum exprimit virginis nomen? CA. Ad maiorem hiſtoriæ fidem. Sic expreſſit nomen Ieſu Chriſti, ſic expreſſit nomen & cognomen præſidis, ſub Pontio Pilato. Eoque conſilio Lucas hic diligenter expreſſit omnia nomina, menſis, legantis Dei, Angeli legati, regionis, civitatis, ſponſi, tribus, & virginis, quum ait. In menſe autem ſexto miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo in civitatem Galileæ,

lileæ,

lileæ, cui nomen Nazareth, ad virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph de domo David, nomen virginis Maria. Non ſic narrant qui fingunt ac deprehendi metuunt. Olim afflatus Spiritu Sancto vaticinatus eſt Eſaias, Ecce virgo concipiet & pariet Filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatum ſonat nobiſcum Deus. Eam virginem eodem afflatus ſpiritu nobis ceu digito demonſtrat Euangeliſta, & Angelus velut explanans Eſaiæ vaticinium, ait, & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur Filius Dei. Hæc eſt illa Maria, ad cuius nomen recreantur omnes animæ piorum. Cum Euam audimus ingemiſcimus, quum Mariam audimus, in bonam ſpem erigimur. Per illam naſcimur Filii iræ, per hanc renaſcimur Filii gratiæ. KA. Haberetur ne pro hæretico qui crederet Mariam virginem poſt editum Ieſum alios è ſponſo ſuo ſuſtuliſſe liberos? CA. Non tantum pro hæretico, verumetiam pro blaſphemo. KA. Atqui negant

hoc

hoc expreſſum in ſacris literis. CA. Sic eſt, ſed evidenter colligitur è ſacris literis, & manifeſte pugnat cum dignitate tum geniti, tum genitricis. Poſtremo hoc tanto conſenſu ab Euangelii primordiis ad hunc uſque diem, credidit, docuit, & aſſeveravit Eccleſia Catholica, ut nihilo minus perſuaſum eſſe oporteat, quam ſi eſſet ſacris expreſſum literis. KA. Expecto ſcripturas. CA. Perpetuam virginis integritatem Ezechiel prophetico ænigmate ſignificavit, quum converſus ad viam portæ ſanctuarii exterioris quæ reſpiciebat ad Orientem, audit ab eodem ſpiritu, qui Mariæ pudicitiam conſecravit. Porta hæc clauſa erit & non aperietur & vir non tranſibit per eam, quoniam dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam, eritque clauſa principi. Nonne ſatis apte propheta depinxit ſacratum virginis uterum, ex quo nobis exortus eſt ille ſol iuſticiæ, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, de quo & Zacharias apud Lucam: Viſitavit nos O-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

riens ex alto, ut illuceſcat his qui in tenebris, & in umbra mortis ſedent. Clauſa erat hæc porta ante partum, clauſa fuit & in partu, clauſa manſit & poſt partum. Soli Chriſto principi patuit, qui ſuo ingreſſu ſanctificavit eam, egreſſu conſecravit, quoniam illa non ſpectabat niſi ad Oriẽtem unde puriſſimus emergit ſol, ſol ille nunquam occidens, innovans & exhilarans omnia. Spectabat ad viam ſanctuarii exterioris, quoniam ea nativitas erat extra vulgarem hominum nativitatem, nihil habens admixtum humanæ concupiſcentiæ. Poſtremo quum ipſa ſic loquitur Angelo, quia virum non cognoſco, ſatis aperit perpetuum virginitatis propoſitum. KA. Atqui quum per ſe ſit honorabile coniugium, culpaque vacet ille connubialis congreſſus, quæ fuiſſet indignitas, ſi dominus eo modo fuiſſet natus, quo nati ſunt prophetæ cæteri, & omnibus prophetis excellentior Ioannes? CA. Eſt quidem honorabile coniugium caſte ſervatum, ſed longe honorabilior virgini-

virginitas perpetua, modo ſpontanea & pietatis amore ſuſcepta. Per concupiſcentiam, ſine qua non concipitur homo, tranſit originalis mali contagium. At cœleſtem illum partum decuit plus quam angelica puritas. Age dic mihi ſi quis templum lapideum ſemel Deo conſecratum per hominem epiſcopum verteret in officinam ſutoriam, nonne clamarent omnes indigniſſime factum? KA. Maxime, lapidibus obruerent hominẽ. CA. Non eſt tamen turpis ars ſutoria. Et ſi quis vas baptiſmo aut oleo ſacro, aliiſve piis uſibus conſecratum, adhiberet prophanis uſibus culinæ, nonne videretur intolerabilis contumelia? KA. Certe. CA. Et tamen nihil habet vitii ars coquorum. KA. Sic eſt. CA. Quid igitur dicendum, de ſacratiſſimo virginei corporis tẽplo? quod non epiſcopus quilibet oleo ſenſibili, ſed ipſe Spiritus Sanctus unctione cœleſti dedicavit, in quo tot menſibus velut in thalamo ſedit divinus ille fœtus, in cuius officina tota Trinitas illud Angelicis menti-

mentibus adorandum myſterium, cõfecit? An non indigniſſimum videatur, ſi non dicam homini, ſed vel angelo patuiſſet? KA. Plane video. CA. Nunc illud reputa, utrum eccleſiæ tam conſentienti potius ſit auſcultandum an Iudæis non hic tantum inſanientibus, aut obſcuro indoctoque Helvidio, cuius error è ſcripturis perperam intellectis hauſtus tam manifeſtus eſt, ut vix ullos invenerit diſcipulos, & priſcis eccleſiæ doctoribus vix dignus viſus ſit qui confutaretur. KA. Video quam decuerit eum partum perpetua virginitas. Sed quur dominus è deſpõſata naſci voluit? CA. Proviſum eſt adoleſcentulæ virgini, ut haberet cuſtodem, curatorem, nutricium & miniſtrum, ſine ulla ſiniſtra ſuſpicione maligni vulgi, haberet & teſtem graviſſimum integritatis ſuæ ſponſum. Summa tranquillitas decebat talem virginem, & Dei matrem oportuit non ſolum ab omni labe puriſſimam eſſe, ſed ne falſis quidem hominum fabulis attingi conveniebat. Nam ea demum inſigniter

caſta

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

caſta eſt, de qua fama erubeſcit male loqui, Eoque myſterium hoc diu celatum eſt. Nam probabile eſt, Mariam & Ioſeph, hæc myſteria conſervaſſe in corde ſuo, donec emiſſo cœlitus ſpiritus lucem ſuam per omnem terram Euangelium diffunderet. Per hunc igitur articulum paucis comprehenſum verbis vide quam multa didicerimus: Ieſum Chriſtum eſſe verum Deum ex Deo, & eundem verum hominem natum ex homine virgine, citra virilem operam, ſed actu divini Spiritus. Veniſſe in hunc mundum non tantum ut redimeret mundum, verum etiam ut pleniſſima nos auctoritate erudiret, & variis argumentis ad amorem cœleſtis vitæ accenderet. Nunc mihi conſidera, quot errorum ſpectra lux huius veritatis diſcuſſerit. Invitus refero deteſtandas blaſphemias, cum inauſpicatis auctorum nominibus: ſed tamen hæc res eo proficiet, ut & firmius teneamus quod tenemus, & uberius agamus Deo gratias, qui nobis tantam lucẽ dignatus eſt aperire.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Multos circa divinam ex patre nativitatem deliraſſe minus mirandum eſt; Maioris inſaniæ eſt, humanam nativitatem tot, tam evidentibus argumentis exhibitam, tot opinionum portentis fuiſſe impetitam. Carpocrates, Cerinthus, Ebion, Paulus Samoſatenſis, ac Photinus nomine, Scotinus re, fatentur Chriſtum fuiſſe verum hominem, ſed merum hominem ex viro & fœmina more aliorum natum, licet animam habuerit propheticam. Hi Chriſti perſonam pluſquam dimidio mutilant. Iidem dicunt Chriſtum non dici Filium, niſi per adoptionem gratuitam, quemadmodum pios cæteros homines. Nec omnino fuiſſe priuſquam ex virgine naſceretur. Hos aperte refellit Ioannis Euangeliſta, pronuncians hoc ipſum verbum, quod in principio fuerat apud Deum, & erat Deus, factum eſſe carnem. Et apud eundem ipſe dominus, aperte loquitur: Antequam Abraham fieret ego ſum. Rurſum Paulus Rom. IX. Ex quibus Chriſtus ſecuudum carnem, qui eſt
ſuper

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Nec hic levius inſaniunt Manichei, tribuentes Chriſto partem aliquam divinæ naturæ, ſed aſſeverantes eum aſſumpſiſſe corpus humanũ, non verum ſed phantaſma corporis, quemadmodum legimus angelos ac dęmones interdum apparuiſſe hominibus. Hi faciunt Chriſtum præſtigiatorem ac Thaumatopœum. Sed ſpectrum non naſcitur ex homine, neque facit ea, quæ dominus per omnẽ vitam tot annis egit, edens, bibens, dormiens, laſſeſcens, eſuriens, ſitiens, loquens, in media luce verſans, præbens ſe palpandum & contrectandum, crucifigendum & occidendum. Ipſe quoque Lucæ ultimo diſcipulis expaveſcentibus, quod putarent ſe videre ſpiritum & umbram, dixit, Quid turbati eſtis & quę cogitationes aſcendũt in corda veſtra? Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipſe ſum; palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut videtis me habere. Succedit his Valentinus æonum fabricator, qui

commentus eſt ; Chriſtum non fuiſſe natum de ſubſtantia virginis, ſed cœleſte corpus ſecum attuliſſe de cœlis, aut quod mavult inſanus Apelles ab elementis in aëre ſumptum, atque ita per corpus tranſiſſe virgineũ, quemadmodũ liquor & lumen tranſit per fiſtulam aut rimam. Atqui iſtuc non eſt naſci proprie, ſed tranſire, neque enim radium gignit rima, ſed ſol, nec liquorem gignit canalis, ſed fons. Paulus autem Apoſtolus ad Romanos, quum ait, qui factus eſt ex ſemine David ſecundum carnem, Et Gal. 4. Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, aperte profitetur Chriſtum ſumpſiſſe corporis ſui ſubſtantiam de ſubſtantia corporis virginis. Neque ſtatim quod utcunque naſcitur ex homine homo eſt, alioqui pediculi dicerentur homines: Sed quod concipitur in matrice, de vera hominis ſubſtantia, legitimoque tempore naſcitur per membra naturalia, notis omnibus hominem referens: & quod dicitur Filius, utiq; homo eſt. Arius hoc miſerius delirãs,

quo ſubtilius, tribuit Chriſto corpus humanum, animam humanam detrahit, ſed huius loco ait fuiſſe verbum, ut in Chriſto non fuerint niſi duæ naturæ, corpus humanum & verbum, quod ipſum tamen verbum Arius vult eſſe creaturam, cæteris omnibus excellentiorem, ſed tamen creaturam. Verum qua fronte confitentur hominem, cui detrahunt potiorem hominis partem? Quis enim neſcit hominem ex duabus ſubſtantiis ſeparabilibus eſſe compoſitum, corpore velut ex materia, anima veluti forma. Quod ſi quis ſpiritus moveat corpus hominis defuncti, nemo vocabit hominem quod videt, ſed prodigium ac monſtrum. Cæterum quum tot locis ipſe dominus meminerit animæ ſuę ſeque appellet hominis filium: veluti triſtis eſt anima mea uſque ad mortem, Et, Pater in manus tuas cõmendo ſpiritũ meum, Et, Nemo animam tollit à me, ſed ego pono eam. Quæritis me interficere hominẽ qui vera loquutus ſum vobis: atteſtante Paulo, mediator

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus: ſi credunt ſcripturis, qua fronte audent negare, quod illæ tam manifeſto pronunciant? ſi non credunt, quo ore volunt haberi Chriſtiani? Si volunt videri philoſophi, quis unquam ſomniavit hoc poſſe dici hominẽ, quod careat hominis forma: quę quum adeſt, dat ut homo ſit, quum diſcedit, amittit hominis vocabulum quod erat homo. Qui tam prodigioſa delirant, ipſi merito veniunt in periculum ne non videantur homines. Nec multo ſaniora ſomniavit Apollinarius, qui ſic patitur animam tribui Chriſto, ut illi mentem detrahat. Nam in plantis vivis nonnulla eſt anima, alioqui non creſcerent, neque dicerentur emori quum marceſcunt. Et in brutis anima eſt, alioqui non ſentirent, ſed mens quam Græci νοῦν vocant inter animantia ſoli adeſt homini. Ea eſt præcipua vis animæ, qua diiudicat ſingula, qua connectit aut dividit, & qua aliud ex alio ratiocinando colligit. Sed qua fronte profitentur Chriſtum hominem,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

nem, qui hoc illi detrahunt, per quod potiſſimum homo differt à cæteris animantibus? KA. Ergo ne Chriſti mens ratiocinando ex notis colligit ignota? CA. Chriſto nihil fuit ignotum, & tamen quod ad naturæ conditionem attinet habebat animam rationalem. Neque enim Angeli ratiocinando intelligunt, quemadmodum nos, neque nos intellecturi ſumus in reſurrectione, quomodo nũc intelligimus. Sed perfectio accedens naturæ non tollit naturæ veritatem. Alioqui corpora glorificata non eſſent vera corpora. Nec tamen impium eſt animam Chriſti dicere quædam, quæ præſentia divinitatis perſpiciebat, aliter cœpiſſe ſcire hominum more, non quo ea prius ignoraret, ſed quod cognoſcendi modus ſit diverſus. Viderat Nathanahelem cum eſſet ſub ficu. quoniam id certius ſciebat, quam quæ nos oculis intuemur. Sed poſt illum corporeis intuens oculis, nihil quidem didicit novi, ſed aliter vidit quod viderat. Addit Apollinarius aliud deliramen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

tum, verbum non aſſumpſiſſe carnē, ſed aliquid verbi fuiſſe converſum in carnem, perperam intelligens, quod ait Ioan. Et verbum caro factum eſt, hoc eſt, ut ille falſo interpretatur, verbum tranſmutatum eſt in carnem, quemadmodum aër condenſatus vertitur in aquam, aqua extenuata in aërem. At ex verbo factitio in corpus humanum converſo non conſtituitur homo, ſed ex anima rationali & corpore mortali. Si verbum intelligunt Dei Filium: Deus ut ex nullo conſtat, ita in nihil poteſt verti, neque quicquam in illud, ſi proprie loquamur. Quod ſi philoſophi negant inter ſe cognationes, velut ignis non vertitur in aquam, quanto abſurdius eſt rem increatam verti in creatam? Verum illi verbum faciunt creaturam, ſed Angelis omnibus excellentiorem; Atqui inter Angelum & corpus humanum plus eſt diſcriminis, quam inter ignem & aquam. Sed hunc errorem & Euangeliſtæ verbis ſtulte conceptum aperte refellit, quod inibi mox ſequitur. Et habitavit in nobis.

bis. Neque enim in corpore dicitur verſari, quod in corpus eſt transformatum: Sed animæ domicilium recte dicitur corpus, & Dei templum recte dicitur homo. Nihilo felicius deliravit ψευδώνυμος Eutyches, qui cõſtituit in Chriſto unicam naturam, ex divina humanaque compoſitam. Si dixiſſet è duabus naturis unam unitam eſſe perſonam ſingularem, & ut dialectici loquuntur individualem, audiendus erat. Nã conſtat in Chriſto duas aut etiam tres fuiſſe naturas inter ſe diſtinctas. Homo compoſitus eſt ex anima & corpore. Sed divina natura quoniam ſimpliciſſima eſt reſpuit omnia compoſitionis vocabula. In eandem hypoſtaſim, hoc eſt, perſonam univit ſeſe, per animam mediam adhærẽs corpori, ſed in eandem naturam non eſt confuſa. Neſtorius dum intente vitat hanc calcariam in carbonariam incidit, confitens duas perfectas naturas in Chriſto, divinam & humanam: ſed totidem facit perſonas, negans verbum unitum homini in eandẽ perſonam,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſed duntaxat per gratiam inhabitaſſe: unde colligit in eodem Chriſto eſſe unam perſonã hominis, alteram eſſe perſonam Dei, nec Mariam recte dici matrem Dei, ſed tantum hominis: quum Angelus apud Lucam dicat virgini: quod enim naſcetur ex te ſanctum, vocabitur Filius Dei. Unitas enim perſonæ facit, ut communione quadam idiomatum, etiam illa, quæ non competunt niſi in naturam humanam, recte de Deo prædicentur duntaxat in vocibus concretis, Deus natus eſt ex virgine, non divinitas: Deus paſſus eſt non Deitas, & homo Deus eſt, non humana natura divinitas. Sed quoniam errorum nullus eſt finis, huius catalogi finem faciam, vereorque ne iam tibi fuerim tędio tam multa commemorando. Ka. Me quidem iſtorum miſeret. Mihi tamen profuit illorum inſania, per quos factum eſt, ut & dilucidius perſpiciam veritatem, & credam firmius. Ca. Hæreticis nihil debetur gratiæ, ſed plurima gratia debetur Deo, cuius bonitas aliorum mali-

malitiam ſuis vertit in lucrum pietatis. KA. Quur Conſtantinopolitanæ ſynodi Symbolum non ſat habet dicere, natus ex Maria virgine, ſed addit, & homo factus eſt? CA. Quoniam qui ſubtilius voluerũt de Chriſto diſſerere, licet errore vario teneantur, tamen in hoc conſentiunt, quo negant illum eſſe hominẽ, dum illi detrahunt aliquid, quod ni adſit, nemo noſtrum vere diceretur homo. Expreſſum eſt igitur, Et homo factus eſt, ne quis illorum veneno infectus accedat ad baptiſmum. Quis alioqui tam expers eſt ſenſus communis, ut quum audit Gracchos natos ex Cornelia, roget, num homines fuerint Gracchi? KA. Unde tam miranda hominum cæcitas? CA. Quia de divinis diſquirere maluerũt, quam ſimpliciter credere. Scriptura negat intellecturos nos niſi crediderimus. At illi per tumidam mundi philoſophiam intelligere voluerunt priuſquam credere. Sit igitur hic huius colloquii finis, ut hæc apud te meditatus, poſt actas divino ſpiri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

tui gratias alacrior ad cætera percipienda redeas.

CATECHESIS IV.

KA. SEquitur, Paſſus ſub Pontio Pilato crucifixus, mortuus & ſepultus eſt. CA. Qui Chriſto tribuunt corpus imaginarium, iidē dicunt omnia quæ legitur in carne paſſus, non revera paſſum, ſed in phantaſmate. Nos vero, qui divinitus edocti credimus illum verum fuiſſe hominem, pariter credimus, illum vere paſſum tum in animo, tū in corpore, vere crucifixum, mortuum ac ſepultum. Mors hominis naturalis, eſt animæ à corpore ſeparatio. Quod ubi factum eſt, quale ſit cadaver hominis novimus omnes: anima vero quoniam immortalis eſt, collapſo corpore ſubſiſtit, vivens apud Chriſtum ſi cum fide deceſſit, & expectans proprii corporis reſurrectionem. KA. Quid intereſt inter angelum & animam à corpore ſeparatam? CA. Hoc quod anima mens quidem eſt, quemadmo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

admodum Angeli, ſed ita de nihilo creata dum infunditur corpori, ut naturaliter apta ſit ad animandũ, gubernandum, movendumque corpus non quodlibet, ſed illud cui eſt peculiariter deſtinata à Deo. Hoc intereſt inter mortem Chriſti & noſtram, quod noſtra anima vi morbi, aut defectu humorum depellitur à corpore. Dominus autem volens animam ſuam depoſuit, ſicuti volens acceſſit ad crucem. Argumentum eſt quod in cruce mox à valido clamore expiravit. Quin ipſe loquitur apud Ioannem. Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam à meipſo. KA. Sed ubi interim Dei verbum, quod dicebas ſic unitum homini, ut eandem conſtitueret perſonam, in anima ne ſemota, an in corpore exanimi? CA. Divus Auguſtin. pie credidit, nec à corpore nec ab animo fuiſſe ſeparatum verbum. Sed præſtat non ingredi quæſtionum iſtiuſmodi labyrinthum. Nunc elementa tradimus, non faſtigia: & fundamenta iacimus, non colophonem imponimus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

mus, quia Catechumenum inſtituimus non theologum, denique tyronem inſtruimus ad fidem, non veteranum ad prælium. KA. Quur addimus, paſſus eſt, quum ea vox apud priſcos non addatur. An non patitur quiſquis crucifigitur? CA. Hanc quoque particulam apparet adiectam adverſus quoſdam, qui commenti ſunt verbum corpus aſſumptum velut abſorbuiſſe, ac in ſe quodammodo trāſformatum tale reddidiſſe, ut nullo mali ſenſu tangi poſſet. Huius dogmatis Galanum auctorem ferunt. Sed undique reclamat ſcriptura. Primum Eſaias: vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit. Et ne quis cavillari poſſet, vaticinium obſcurum eſſe fierique poſſe, ut alium deſignet quam Chriſtum, Beatus Lucas Actor. 8. refert, quomodo Philippus, qui admonitus à Spiritu Sancto adiunxerat ſe ad currum Eunuchi, eodem Spiritu ſit illi totum hunc locum de Chriſto paſſo interpretatus. Et à piis viris ad Chriſtum paſſum accommodatur, quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

eſt in Lamentationibus Hieremiæ. O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite & videte ſi eſt dolor ſimilis dolori meo. Et in Euangelio Lucæ Dominus loquitur, Nonne oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam? Item 1. Pet. 2. Qui cum pateretur, non minabatur. Rurſus, ibidem: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut ſequamini veſtigia eius. Quomodo autem imitabimur illum perferendis malis, ſi nihil ille malorum ſenſit: Et Paulus ad Rom. 8. Si tamen compatimur, ut & cum illo glorificemur. Compati Paulus appellat, non indoleſcere malis alienis, ſed ad illius exemplum patienter tolerare perſecutionem improborum. Quod autem in anima quoque paſſus ſit teſtatur ipſe dicens, triſtis eſt anima mea uſque ad mortem. Adde quod per omnem vitam multa pro nobis paſſus eſt Dominus, ſitiens, eſuriens, laſſeſcens contumeliis affectus, eiectus, captus, vinctus, conſputus, colaphis cæſus: ad hæc & his ſimilia pertinere

poteſt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

poteſt, patiendi verbum. KA. Quur ſymbolum tam diligenter exprimit genus mortis? CA. Eadem ratione qua expreſſit prænomen ac nomen Pilati, videlicet ad maiorem hiſtoriæ fidem. KA. Sed quur Deus voluit filii morte mundum redimere, & tali morte? CA. Sed tu prius reſponde mihi. Si quis medicus artis ſuæ longe peritiſſimus ſuſciperet morbo capitali laborantem, & hunc totius artis rudis interpellaret, quur iſta ratione curas hominem? nonne merito videretur: improbus? Quanto impudentius eſt à Deo rationem exigere, quare hoc modo voluerit redimere mundum. Illud inconcuſſa fide tenendum, Deo non placere niſi quod optimum eſt: ſive nobis videatur, ſive non videatur. KA. Stat inconcuſſum fidei fundamentum, fas tamen eſt opinor, religioſe ſuper hiſce rebus percontari. CA. Et nobis reſpondere, ſed eadem religione. Verum hæc peculiarem requirunt tractationem, pauca tamen attingam velut in tranſitu. Per hominem ter-

renum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

renum irrupit mors in mundum, per hominem cœleſtem conveniebat eam tolli. Per voluptatem illicitam irrepſit humani generis exitiū, per dolores reparata eſt ſalus: per virginem ſerpentis afflatu deceptam venit calamitas, per virginem Spiritus Sancti afflatu gravidā rediit beatitudo. Porro Deum offenſum, ſanguine ac cæde pecudum reconciliari non ſolum perſuaſit lex Moſi, verum & Abel in ipſo ſtatim mundi exordio ſacrificium obtulit de primogenitis ovium ſuarum, adeo ut gentibus quoque verum Deum ignorantibus perſuaſum fuerit hominum ſcelera morte & ſanguine dilui. Apud quaſdam gentes mos erat publicus, per totum annum diligenter alere hominem, qui ſe ſponte ad mortem obtuliſſet, atque hunc interim ut ſacram ac Deo dicatam victimam venerabantur. Eum exacto anno coniiciebant in mare, exiſtimātes unius morte quicquid malorum imminebat civitati poſſe averti. Magnoque ſtudio celebrantur, Crodus, Quintus Curtius,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

tius, ac Decii, qui ſe pro ſalute Reipublicæ diis manibus devoverunt. Congruebat igitur veram & efficacem hoſtiam immolari, non pro unius civitatis aut gentis incolumitate, ſed pro totius mundi ſalute: quæ reliquas omniũ victimas, vel ſuperſtitioſas vel parum efficaces ſuſtolleret. Tãta fuit enim Chriſti charitas, tanta puritas, ut ſemel immolatus ſufficeret ad omnia humani generis abolenda crimina, etiamſi plures uno mundi fuiſſent. Hoc nimirum erat illud verum holocauſtoma, quod humani generis amore totum cõflagravit, hic erat ille puriſſimus agni immaculati ſanguis, qui poſtibus illitus ſubmovit Angelum extinctorem. Mortis autem genus, præterquam quod erat maxime cruciabile, ſummam habebat ignominiam, præſertim apud Iudæos, quibus execrabilis erat omnis pendens in ligno. Ingens cruciatus ſit oportet, qui pro omnibus luat æternos cruciatus, & felix ignominia quæ viam cunctis aperuerat ad ſempiternam gloriam. Nihil
autem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

autem apud Deum execrabilius peccato. Hanc ignominiam ac maledictionem ad tempus in ſe tranſtulit, ut nobis impetraret Dei benedictionem. Ad hiſtoriæ quoque fidem pertinebat mori publico iudicio condẽnatum, & in ſublimi exhalare animam, ne quis ſuſpicari poſſet, aut non fuiſſe veram mortem, aut alium pro Chriſto ſuppoſitum. Poſtremo conveniebat in ſublimi porrectis brachiis mori, qui pro ſua ineffabili charitate cupiebat omnes complecti & ſalvos fieri, quemadmodũ ipſe mortis genus ſignificans diſcipulis ait: Quum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Porro ſuperius admonui Dominum veniſſe in terras, non tantum ut nos expiaret à peccatis, ſed & tum viam oſtenderet, qua perveniendum eſſet ad æternam gloriam, tum robur adderet imbecillitati noſtræ, qua proclives ſumus ad relabendum in peccata, & infirmi adverſus læta pariter ac triſtia, quorum alteris corrumpimur, alteris frangimur ac deiicimur. Quiſquis enim cũ

plena

plena fide in Chriſtum crucifixum intendit oculos, ut veretur illum toties quodammodo crucifigere, quoties illa committit ob quæ diluenda ille mortuus eſt, ita vix quiſquam eſt tam imbecilli pectore, qui non æquiore animo toleret afflictiones huius ſeculi, dum reputat quam multa paſſus ſit ille pro nobis, qui erat immunis ab omni criminum contagio. Quis autem inveniatur tam inhumanus & ingratus, ut non redamet eum qui ſic prior dilexit, tantiſque beneficiis ad amorem mutuum provocavit? Breviter tota philoſophia, totum robur Chriſtianæ mentis eſt in cruce Chriſti. Sed harum rerum cõtemplatio non eſt huius negotii quod inſtituimus. Ka. Quur voluit inter duos latrones pendere medius? Ca. Ut oſtenderet etiam ſceleroſis in ipſo ſupplicio eſſe ſpem ſalutis, ſi Chriſti miſericordiam implorent. Ka. Quur noluit ſibi frangi crura? Ca. Quoniam ita prædictum erat in ænigmate, Os non comminuetis ex eo. Ka. At non ideo hæc ita geſta ſunt, quia

prædi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

prædictum erat fore ut ad eum gererentur modum; ſed ideo prædicta ſunt, quia ab æterno ſtatuerat Deus ut ita fierent. CA. Rectiſſime ſentis, nihil temere aut fortuito geſtum in Chriſto, ſed omnia ex æterni numinis decreto. Scriptura tamen interdum ita loquitur, ut implerentur ſcripturæ: ſed in hoc genere ſermonis vocula, ut, non ſignificat finem, ſed eventum. Scriptura præceſſit, eventus ſucceſſit. Decuit autem illud ſacratiſſimum corpus nihil habere vitii, puto membrum mancum, claudum aut diſtortum, quemadmodum nec noſtra creduntur habitura in reſurrectione. Ad fidem reſurrectionis ſufficiebant quinque vulnerum veſtigia, ceu gemmæ quædam corpus illud non dehoneſtantia, ſed decorantia. Eadem de cauſa noluit in ſepulchro corrūpi corpus ſuum. Expiravit priuſquam veniretur ad frangenda crura, reſurrexit priuſquam exanime corpus vitiaretur. Hæc ita commendant illius dignitatem, ut nihil obſtent naturæ veritati. KA. Quur

voluit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

voluit reponi in ſepulchrum novum in quo nondum quiſquam fuerat repoſitus, tum è vivo ſolidoque exciſum lapide? CA. Id partim faciebat ad dignitatem Chriſti, partim ad fidem hiſtoriæ. Sed in ſingulis horum latent magna myſteria, quæ audies ubi infantiam depoſueris, nunc lac porrigimus infanti. KA. Quum hęc hiſtoria ſit tot argumentis confirmata, fueruntne, qui de veritate ambigerent? CA. Iudæi fatentur Ieſum fuiſſe vere crucifixum, ſed pro ſalute mundi crucifixum negant. Fueruntque & Chriſtiani qui vere paſſum in carne profitentur, & pro ſalute mundi, ſed ſuſpicabantur verius quam aſſeverabant, quod quemadmodum in terra paſſus erat in corpore pro vivis hominibus, ita & anima illius apud inferos paſſa ſit pro animabus illic detentis, ac rurſus ipſe poſt reſurrectionem in aëre crucifixus, aut crucifigendus ſit pro ſpiritibus aëris. Baſilides homo miſericors negat ipſum Chriſtum fuiſſe crucifixum, ſed pro eo ſuppoſitum Symonem Cyrenenſem,

ſem, qui compulſus eſt dominicæ crucis vicarius eſſe baiulus. Quod ſi alius pro eo crucifixus eſt, ipſe nec mortuus eſt, nec reſurrexit: nec redemit nos morte ſua. Verum hęc ſunt humanæ mentis ſomnia. Scriptura manifeſtiſſime docet nos, Chriſtum non eſſe niſi ſemel paſſum ac mortuum in cruce ſub Pontio Pilato, nec pro aliis mortuum, quam pro redimendis hominibus. Clamat Paulus, Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi ultra non dominatur. Et, Quod mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel, quod autem vivit, vivit Deo. Clamat Petrus; Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt. Audis expreſſe ſemel mortuum, audis reſurrexiſſe, non amplius moriturum, & tu negas ipſum mortuum, ſed pro eo ſuppoſitum mortis vicarium, quemadmodum in fabulis eſt, pro Iphigenia in Aulide ſuppoſitam fuiſſe cervam candidam. Tu vero rurſus apud inferos crucifigis illius animam. Tu porro totum Chriſtum rurſus in aëre crucifigis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Audis Apoſtolorum principem aperte clamantem, Chriſtus paſſus eſt pro nobis, & tu Iudæe non vis illius mortem cuiquam hominum prodeſſe? Pergamus ad cætera. KA. Sequitur: Deſcendit ad inferna. CA. Hic eſt articulus, quem, ut dixi, Cyprianus ait, in Symbolo Romano non baberi, ac ne apud Orientis quidem Ecclesias addi. Atque adeo quum Symbolum Nicenæ ſive Conſtantinopolitanæ Synodi, nihil aliud ſit quam huius ſymboli explanatio, ne illic quidem quicquã eſt, quod huic particulæ reſpondeat. Ipſa denique inconcinnitas ſermonis arguit ab alio quopiam intertextum emblema. Sepultus eſt ad corpus pertinet, quod morte ſopitum reſurgit, hoc eſt velut expergiſcitur. At deſcendere ad inferos, ad animam referunt, quæ nec ſepulta fuit, nec reſurrexit; ſed ad tempus ſeiuncta mox in corpus exanime rediit. An Thomas Aquinas addiderit ſubdubito. Nonnulla ſuſpitio eſt hanc particulam ab alio adiectam, vel hoc argumento quod

non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

non eſt ſuo loco. Quum enim tertium articulum faciat de reſurrectione, quartum facit de deſcenſu ad inferos: niſi forte illud ſenſit, Chriſtũ à morte redivivum, in corpore & anima deſcendiſſe ad inferos. Alterum opuſculum quod Thomæ titulo circumfertur de Symbolo, diverſum interpretatur, & diverſo utitur ordine. Deſcenſus enim ad inferos ibi præcedit reſurrectionem. Quanquam hoc opuſculum licet eruditum ac pium, non videtur eſſe Thomæ Aquinatis, KA. Quur hæc particula non fuit addita? CA. Quia vetuſtiſſimi patres magna religione cavebant, ne quid aſſeverarent duntaxat in Symbolo, quod non eſſet evidenter expreſſum in ſacris literis utriuſque teſtamenti. Tales ſunt articuli omnes, hoc uno excepto. KA. Qua igitur fiducia poſteriores addiderunt? CA. Quoniam ſibi viſi ſunt hoc ſatis evidenter è ſacris literis diligentius excuſſis collegiſſe, quibus addunt nonnullas rationes, non illas quidem adamantinas, ſed tamen non prorſus improbabiles.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

biles. Adducunt è Pſalmis: Et in pulverem mortis eduxiſti me. Item illud: Quæ utilitas in ſanguine meo dum deſcendo in corruptionem. Et iterum: Deſcendi in limum profundi, & non eſt ſubſtantia. Rurſus illud: Domine eduxiſti ab inferno animam meam, ſalvaſti me à deſcendentibus in lacum. Item illud: Non derelinques animã meam in inferno. Quod teſtimonium Petrus in Actis docet eſſe prædictum de Chriſto, non de Davide, quemadmodum interpretabantur Iudæi. Adducunt & illud: Eruiſti animam meam ex inferno inferiori. Rurſus illud: Æſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum, factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Item illud Oſeæ: Ero mors tua ô mors, morſus tuus inferne. Producunt ex Euangelio Matthæi, Baptiſtæ ſermonem: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Nam hunc quidam interpretantur de deſcenſu Chriſti ad inferos. Producunt ex epiſtola Petrĩ: Chriſtus mortificatus quidem

dem carne, vivificatus autem ſpiritu, in quo & his qui in carcere erant, ſpiritu veniens prædicavit. Citant ex Eccleſiaſtici cap. 24. ſub perſona ſapientiæ dictum. Penetrabo inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes: & illuminabo omnes ſperantes in Domino. Et huius generis alia nonnulla. Verum horum nihil eſt, quod tergiverſatorem cogat credere, Chriſti animam per ſe deſcendiſſe ad tartarum, ſive, ut illi loquuntur ad limbum. Scriptura enim ſæpenumero mortem ac ſepulturam vocat inferos. Ut Geneſeos 44. Morietur, & deducent famuli tui canos eius cum dolore ad inferos. Canos dixit corpus ſenile, inferos ſepulturam. Id quod Cyprianus tribus verbis ſubindicat, quum præfatus hanc particulam nec in occidentis, nec in orientis Eccleſiis haberi, ſubiicit. Vis tamen verbi eadem videtur eſſe, in eo quod ſepultus dicitur, quaſi deſcendere ad inferna nihil aliud ſit, quam condi ſepulchro; quod Dominus de ſua ſepultura lo-

 quens,

quens, dixit eſſe in corde terræ. In his teſtimoniis quædam ſunt, quæ pene nihil habent ponderis, ſed nullum eſt, quod non vel allegoriæ nubilo ſit obſcurum, vel vanam recipiat interpretationem. Neque multo plus ponderis habent rationes quas adferunt. Quarum una plane reiicitur. KA. Quænam illa? CA. Quoniam peccatum originis non ſolum adduxit mortem corporis, ſed animarum quoque cruciatum, quod per hoc privarentur aſpectu divini vultus, convenire putant, ut quemadmodum Chriſtus morte corporis abolevit pœnam corporalem, ita etiam in anima patiens tolleret animarum cruciatum. KA. Liberum eſt igitur iſtam particulam credere aut non credere? CA. Si iam recepit univerſalis Eccleſia, non eſt fas diffidere. Tibi ſatis eſt profiteri Chriſtum ſic deſcendiſſe ad inferos, quemadmodum ſentit ſcriptura & eccleſia. Sed tamen ut eſt prudentiæ Chriſtianæ non facile pro certo credere, quod non expreſſum eſt in ſacris literis:

ita

ita modeſtiæ Chriſtianæ eſt, non reiicere petulanter, quod piorum hominum religioſa contemplatio prodidit vel ad ſolatium vel ad eruditionem credentium. Quod genus ſunt & illa: Spiritum Sanctum puriſſimam ſanguinis guttam è corde virgineo deſumptam depoſuiſſe in virgineam matricem: hinc ſubito confectum abſolutum corpus hominis, tam puſillum quam eſt araneolus, qui modo prorupit ab ovo, membris tamen omnibus iam abſolutis: eodem momento infuſam animam iam tum omnibus dotibus æque perfectam, atque nunc eſt in cœlo. Similiter quod docent Chriſtum ob conſtitutionem humani corporis, quam volunt in eo fuiſſe multo ſubtiliſſimam, eoque ſenſus acerrimi, acerbiores pertuliſſe cruciatus, quam ullus homo ferre poſſit, excepto cruciatu eorum, qui in æternũ damnati ſunt apud inferos. Hæc & horum ſimilia, ſic audiantur, ut hominum piæ de Chriſto contemplationes, non ut articuli fidei. Talia multa & circa hanc adiecticiam

particulam quidam commenti ſunt, narrantes quos Chriſtus abduxerit, quos ibi reliquerit, quæ quibus ad ſingulos circulos ſit loquutus. Nobis illud ſatis eſt, quod ſemel in carne, vere natus eſt homo, vere paſſus eſt, vere mortuus ac ſepultus eſt, vere revixerit eadem anima in ſuum naturale corpus reverſa. Sequitur: Reſurrexit tertio die. Niſi Chriſtus reſurrexiſſet, nobis omnis ſpes immortalitatis fuiſſet adempta. Reſurrexit autem ſecundum ſcripturas. Nam hoc addidit Symbolũ miſſæ. Quemadmodum ait beatus Apoſtolus. Tradidi vobis in primis quod accepi, quod Chriſtus pro peccatis noſtris mortuus eſt, ſecundum ſcripturas, & quod ſepultus eſt, & quod reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas. Porro quum dominica reſurrectio tot typis fuerit adumbrata, quorum unum ipſe dominus expoſuit, de Iona qui fuit in ventre Ceti tribus diebus ac tribus noctibus, tot prophetarum oraculis promiſſa, toties ab ipſo Chriſto evidentibus verbis, nulloque
tro

tropi aut allegoriæ nubilo obſcuritatis prædicta, denique tot evidentibus Apoſtolorum teſtimoniis confirmata, tamen non defuerunt, qui vere quod dici ſolet, in ſole caligarent. Cerinthus enim dixit Chriſtum nondum reſurrexiſſe, ſed olim reſurrecturum. Alii finxerunt ipſum quidem Chriſtum reſurrexiſſe, noſtra tamen corpora nunquam revictura: quos Paulus aperte refellit colligens neceſſario conſequi, ſi Chriſtus non reſurrexit, nec nos reſurrecturos, & ſi nos ſumus reſurrecturi, oportet Chriſtum reſurrexiſſe. Quemadmodum enim ille pro nobis paſſus eſt, ut ab æterna morte per illum liberaremur: ita & pro nobis reſurrexit, ut per illum vitam æternam conſequeremur. Surrexit ille primitiæ dormientium. At qui primus eſt, ſolus eſſe non poteſt, neque caput deſeret ſua membra. Quidam, auctore Valentino, ſpiritus & animæ reſurrectionem fatentur, corporum negant, quum in Chriſto proditum ſit noſtræ reſurrectionis exemplar. Totus ille reſur-

rexit. Sed adverſus illos non eſt pugnandum, qui ſcripturam evidentem ſibique conſentientem negant. Nihil enim accuratius traditum eſt ab Euangeliſtis, quam reſurrectionis argumenta. Et beatus Paulus non modo confirmat ubiq; reſurrectionem, ſed & reſurrectionis modum Corinthiis ac Theſſalonicenſibus deſcribit. Nã quod Chiliaſtæ ſomniarunt, nos poſt corporum reſurrectionem mille annis in hoc mundo, omni voluptatum genere, quibus corporis ſenſus titillantur, affatim fruituros, non eſt dogma, ſed prodigioſum deliramentũ. Porro cavillationes omnes quas humanus ſenſus gignit, quomodo corpus idem tot modis ex alio in aliud commutatum poſſit idem numero reſtitui diſcutit fides, qua credimus Deum eſſe, & omnipotentem eſſe, qui hæc operatur, nec eſſe ſubiectum naturæ legibus, qui naturam condidit. Quid autem mirum ſi corpus reſtituit ex eo quod eſt, qui primum cœlum ac terram & angelos ex nihilo condidit? Quumque tot mira-

cula

cula quotidie cernamus in rebus naturæ, ex minutiſſimo ſemine ſurgere vaſtam arboris molem, ex cicada iam vetula abiecto exuvio provolare recentem, ex moribunda eruca, proſilire ſuculentam ac volucrem papilionem, quur videatur quicquam incredibile, quod præter naturæ leges facit omnipotens? Sequitur, Aſcendit in cœlum, ſedit ad dexteram Dei Patris. Nemo, inquit Ioannes, aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo Filius hominis qui eſt in cœlo. Verbum deſcendit de cœlo, non diſcedens à Patre, nec mutato loco, quum divina natura ſic ubique ſit, ut nullo tamen loco contineatur: ſed idem verbum quod diſpenſatione venit in uterum virginis, peracto redemptionis myſterio iã incarnatum revera aſcendit in cœlum, corporis aſpectum ſubducens diſcipulis, & animos illorum ad cœleſtia ſubvehẽs, ut ſeſe capaces præberent venturo ſpiritui. Neque corpus aſſumptum exuit, atque in ſole depoſuit, quemadmodum infelix Saleucius delira-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

vit. Sic qui iuxta divinam naturam ſemper fuit in eadem gloria, in qua Pater, nunc etiam cum humana natura, conſedit in gloria Patris factus omnium quæ in cœlo & in terra ſunt Dominus. Ka. Non videtur abſurdum Chriſto iuxta corpus tribuere dextrum aut ſiniſtrum, ſed in Patre imaginari tale quippiam, videtur ad Anthropomorphitarum errorem accedere. ca. Sedere ad dexteram hic non ſine tropo dictum eſt, ut intelligas honoris æqualitatem regnique conſortium. ka. Verum quin potius iſtam ſententiam verbis ſimplicibus ac propriis expreſſerunt, aſcendit in cœlum, ubi regnat æqualis Patri. ca. Iam admonui ſcripturam frequenter linguam ſuam ad noſtros affectus demittere. Symbolum autem retulit verba ſcripturæ myſticæ. Sic enim in Pſalmis de Deo Patre & Chriſto glorificato loquitur Spiritus Sanctus: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. Et ipſe Dominus in Euangelio: Verum tamen dico vobis, à modo videbitis Filium hominis

ſeden-

ſedentem à dextris Dei. Itidem Petrus Apoſtolus de Chriſto loquens ait. Qui eſt ad dexteram Dei ſedens in cœlis. Similiter Paulus ſcribit Epheſiis: Secundum operationem potentiæ virtutis eius, quam operatus eſt in Chriſto Ieſu, conſtituens eum ad dexteram ſuam in cœleſtibus ſuper omnem principatum & poteſtatem & virtutem & dominationem, & omne nomen quod nominatur non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro. Quin & Stephanus in Actis vidit cœlos apertos, & Ieſum ſtantem à dextris Dei. KA. Quomodo illi viſus eſt ſtare, qui aliis locis dictus eſt ſedere? CA. Agnoſce & hic tropum. Sedere quieſcentis eſt, regnantis ac iudicis, Stare auxiliantis. Sedet qui ſine ſolicitudine gubernat univerſa. Stat paratus ad opitulandum omnibus ipſum implorantibus. Ut iudex ſedet, & advocatus ſtat. Habemus, inquit Paulus, advocatum in cœlis. KA. Sed Chriſtus iuxta naturam humanam non eſt æqualis patri. CA. Qui poſſet creatura par eſſe creatori?

Sed ob perſonæ unitatem recte Chriſto tribuuntur omnia, quæ competunt in eum iuxta naturã humanam, dummodo utamur vocabulis perſonæ, aut, ut alii loquuntur, ſuppoſiti. KA. Quum Chriſtus profiteatur ſe nobiſcum manſurum uſque ad conſumationem ſeculi, quur videntibus diſcipulis omnibus, corpore ſublatus eſt in cœlum? CA. Ad iſtam quæſtionem reſpondet Apoſtolus Coloſ. 3. Quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextra Dei ſedens, quæ ſurſum ſunt ſapite. Exhibitum eſt hoc ſpectaculũ oculis corporeis, ut animos noſtros à terrenis curis ad cœleſtis vitæ deſiderium accenderet. Quod igitur Deus noſtræ ſalutis gratia filium ſuum miſit in terras, eumque tradidit in mortem crucis, certos nos reddit, quod per eum liberati ſumus à regno Satanæ, & ab obligatione peccatorum. Quod reſurrexit, addita eſt nobis certa fiducia fore, ut in illo die quem Deus nobis ignotum eſſe voluit iiſdem corporibus quæ nunc geſtamus, reviviſcamus.

Quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Quod aſcendit in cœlum, evidenti argumento docuit nobis hic non eſſe quærendam veram felicitatem, ſed utendum hoc mundo velut in tranſitu; tanquam non utamur, omneſque curas ad illam cœleſtem æternãque vitam transferendas. Quod autem ſedet ad dexteram Patris, magnam nobis parit ſecuritatem adverſus omnia terriculamenta mundi, quod tam amicum tamque potentem advocatum habemus in cœlis. Cæterum ne tanta domini bonitas nos invitet ad licentius peccandum, additur: Inde venturus iudicare vivos & mortuos: ut intelligamus illic expectandam iudicis inexorabilem ſeveritatem iis, qui hic redemptoris benignitatem neglexerunt. Quo plus donatum eſt nobis, hoc plus à nobis exigetur. Veniet enim non iam in habitu ſervi, ſed in maieſtate patris, quemadmodum evidenter ipſe loquitur apud Matthæum. Cum venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, & con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

gregabuntur ante eum omnes gentes, &c. Illic fiet evidens æternaque ſeparatio piorum & impiorũ, quum ſagena pertracta fuerit ad littus. Eadem concionatur Petrus Actorũ 10. Hic eſt qui conſtitutus eſt à Deo iudex vivorum & mortuorum. Qui hic iniuſte pro nobis iudicari condemnarique ſuſtinuit, illic iudicabit orbem univerſum, redditurus cuique iuxta opera ſua. KA. Quare Deus voluit eum diem omnibus eſſe incertum? CA. Eadem de cauſa, qua voluit cuiq; ſuum extremum vitæ diem eſſe certiſſimum, & tamen incertum. Nemo enim dubitat quin aliquandò ſit moriturus, nullus tamen certo novit, quando ſit moriturus, ut omni hora ſimus parati ad emigrandum ſi Deus hinc evocaverit. KA. Quur addit vivos & mortuos? Nam corpora mortua quomodo poſſunt iudicari? CA. Symbolum quoniam totum è ſcripturis deſumptum eſt, congruenter refert verba ſcripturæ. Quidam interpretantur vivos pios, mortuos impios, verum id coactius eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Symbolo quod ſimplicibus eſt paratum, conveniunt ſimplicia. Probabilius eſt mortuos accipere eos, qui ante iudicii diem exceſſerunt è corpore: nam ſimul ut revixerint iudicabuntur: vivos vero quos illé dies in carne viventes deprehendet. quos quidam credunt in ipſo raptu tranſituque expiraturos, ac mox revicturos, alii putant eos non morituros, ſed tamen ad immortalitatem immutandos. Neutram ſententiam reiicit auctoritas eccleſiæ, quanquam ea quæ ſentit tum in carne repertos, non morituros, ſed ad immortalitatem transferendos, magis congruit Pauli verbis 1. Cor. 15. Et 1. Theſ. 4. Sed non gaudet contentione religioſa pietas. KA. Quid opus erat iudicio, quum animæ mox ut emigrarint è corpore iam iudicatæ ſint: ut aut ſi puræ hinc abierint tranſeant ad vitam cœleſtem, ſin obnoxiæ crimini, pertrahantur in gehennam: aut ſi levioribus inquinatæ maculis, deferantur in ignem purgatorium quiſquis aut qualis is eſt? GA. Fue-

runt

runt qui docuerunt nec impios ſpiritus nec impias animas eſſe tradendas æternis ſuppliciis ante ſupremum illum mundi diem, nec piorum animas cœleſti vita fruituras ante dictum diem. Sed horum opinionem, reiecit auctoritas eccleſiaſtica. Illud probabiliter creditur, impiis ſpiritibus poſt illud iudicium augendos eſſe cruciatus: impios autem homines plene iam pœnas in anima ſimul & corpore luituros: quemadmodum & piorum felicitas tum erit conſummata, quum receperint corpus iam glorificatum, ut quod habuerunt miniſtrum bonorum operum & afflictionum ſocium, habeant & præmiorum gaudiique conſors. Ka. Si omnes homines, qui fuerunt tot annorum millibus ab orbe cõdito, ſtatuentur ante tribunal Chriſti, quod tandem erit illud forum, infinitæ multitudinis capax? Aut quod tempus ſufficiet tot hominum factis diſcutiendis? Ca. Scriptura quidem ut admonui, ſermonem ſuum attemperat ad humanos affectus, obſequun-
dans

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

dans tarditati noſtræ, quum ait omnes ſiſtendos ad tribunal Chriſti, quomodo dicit alios fore reos iudicio, alios conſilio, alios gehennæ. Item quum ait de omni verbo ocioſo reddendam rationem in die iudicii. Rurſum quum narrat, quid dicturus ſit iudex his, qui ſtabunt à dextris, & quid illi reſponſuri ſint: ſimiliter quid reſponſuri aut viciſſim audituri ſint, qui ſtant à ſiniſtris. Lõge aliter peragitur Dei iudicium, atque hominum. Neque tamen non vere peragetur quia non peragetur humano more. Illud veriſſimum eſt, Chriſtum in corpore glorificato appariturum omnibus, piis ad ſolatium, impiis ad terrorem. Hoc enim expreſſe dicunt in actis Angeli, qui mox ut ſublatus eſt in cœlum dominus apparuerunt. Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet quẽadmodum vidiſtis eum euntẽ. Idem veniet, humana ſpecie conſpicietur, ſed iam immortalitatis gloria refulgens. Cæterum totum hoc negotium geretur in momẽto punctoque

tempo-

temporis. Nec opus erit moroſa diſcuſſione, quando patebunt arcana cordium omnia, quum ſua quemque damnabit conſcientia. Corpora verotum ad immortalitatem immutata non occupabunt quemadmodum nunc ſpacium loci iuxta triplicem dimenſionem, longi, lati, & profundi, ſed poterunt innumera corpora minimo ſpacio contineri. Alioqui demirari poſſet humanus ſenſus quomodo tartarus, quem probabiliter conſtituunt in imis terræ, tot corporum futurus ſit capax. KA. Quur eccleſiaſticus chorus hic accinit, cuius regni non erit finis? CA. Iſta particula attexta eſt ex verbis Angeli apud beatum Lucam ita loquentis virgini. Et dabit illi dominus Deus ſedem Patris ſui, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Attexta eſt autem ob quoſdam, qui prodigioſas quaſdã blaſphemias ſomniarunt de periodis Platonicis, unde ſuum errorem hauſit Origenes, ſi tamen hoc vere ſenſit, quod in ſcriptis retulit verius quam aſſeveravit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

fore ut poſt multa annorum millia, è dæmonibus fiant Angeli, ex Angelis dæmones, utque qui gehennæ addicti ſunt aliquando liberentur à ſuppliciis, & purgati ad felicitatem redeant, denique ut Chriſtus iterum crucifigatur. Itaque regnum quod Chriſtus ſibi morte ſua paravit haberet aliquando finem. Stolidior eſt blaſphemia quam ut ſit refellenda, ſed quoniam apud Græcos erant, qui huic ſomnio nonnihil tribuerent, Orientis Eccleſiæ adiecerunt, & regni eius non erit finis. Diaboli regnum ad tempus diſſimulatum eſt, qui nunc quoque rebellat regno Chriſti. Similiter Antichriſti regnum erit temporarium. At Chriſti regnum ubi purgatum erit ab omni rebellione malorum, perſeverabit in æternum, quemadmodum evidenter prædixit Daniel 7. Poſteaquam enim adventum illius cum maieſtate, ac multis angelorum millibus, mox formidabile iudicium deſcripſit, ſubiicit: & dedit ei poteſtatem & honorem & regnum, & omnes populi & tribus linguæ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

guæ, ſervient ei. Poteſtas eius poteſtas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Hactenus ſufficiebat hoc ſymbolum, ſi mundus ſimplici fide tenuiſſet quod erat traditum. Sed quoniam de tertia perſona quæ eſt Spiritus Sanctus quaſdam impias opiniones invexit hæreticorum perverſitas, & de diſpenſatione eccleſiæ in hoc ſeculo videbatur obſcurius ſignificatũ, adiecta eſt hæc pars, quæ & Spiritui Sancto clarius aſſerit divinam naturam, quam habet cum filio patreque communem, & quæ ſit per Spiritum Sanctum in Chriſti corpore gubernatio dilucide exprimit. Repetit igitur tertiam perſonam; Credo in Spiritum Sanctum, ut iiſdem verbis illum tertio loco profitens, declaret trium perſonarum iuxta proprietates diſtinctionem, iuxta naturam æqualitatem. Quemadmodum nemo credit fide Chriſtiana, hoc eſt, nemo ſummam fiduciam collocat in creatura, ſed in unico ſoloque Deo, qui profitetur ſe credere in Spiritum Sanctum,

ctum, utique profitetur illum eſſe Deum, non alium, ſed eundem. Quidam dixerunt Spiritum Sanctum non eſſe ſubſtantiam, ſed concitationem piæ mentis. At ea concitatio noſtræ mentis proficiſcitur quidem à Spiritu, ſed non eſt ipſe Spiritus: quemadmodum imaginatio proficiſcitur ab anima, non eſt tamen ipſa anima. Nam ea concitatio in nobis eſt accidens, quod autem Deus eſt, nec eſt accidens, nec accidenti per mixtum eſt. Alii dixerunt Spiritum Sanctum eſſe creaturam, filio, quem & ipſum faciunt creaturam, in miniſterium additam. Et hi palam negant Spiritum Sanctum eſſe Deum. Dominus autem quum in baptiſmi formula iungit Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, non commiſcet creaturam cum creatore, nec accidens cum ſubſtantia, ſed unius eſſentiæ tres perſonas expreſſit. Quoniam autem errores de Spiritu Sancto non perinde labefactarunt Romanam Eccleſiam, ſed inter Græcos potiſſimum debacchati ſunt, Conſtantinopolita-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

num Symbolum voces aliquot addidit de Spiritu ſancto, Dominum eum appellans & vivificatorē, in eo quod Dominum appellat illum, Filio æquat, excludens miniſtri nomen, neque enim plures ſunt Domini. Filius enim non dicitur Dominus ſancti ſpiritus, ſed Dominus omnium rerum conditarum, quod dominium eſt trium perſonarum commune. Quanquam κύριος Græcis non ſemper dominii vocabulum eſt, ſed interdum auctoritatis. Spiritus autem auctor eſt omnium ſcripturarum, quas pro divinis habet Eccleſia, & quarum inviolabilis eſt auctoritas. Quoniam autem in Euangelio Pater de Filio teſtificatus eſt, hic eſt Filius meus dilectus, ipſum audite, tribuens illi ſummam auctoritatem, ne quis putaret minorem eſſe ſpiritus auctoritatem, quam Filii, adiecerunt τὸ πνεῦμα κύριον. Quod autem appellat vivificatorem, rurſus æquat illum filio & patri. Dominus enim apud Ioannem loquitur, ſicut Pater vivificat mortuos, ſic & Filius quos vult vivi-

viviſicat. Ne quis igitur crederet hic excluſum ſpiritum, addiderunt & viviſicantem. Quemadmodum vero hoc intereſt, quod filius palam in carne loquutus eſt, ſpiritus per prophetas, & idem hodie per eccleſiam occulte loquitur: ita filius excitavit corporaliter mortuos auctor ac primitiæ reſurrectionis, ſpiritus vero ſanctus condonans peccata, ſpiritualiter viviſicat. Peccatorũ enim mors animæ eſt, unde revocare maius eſt, quam Lazarum quatriduo mortuum è monumento ſuſcitare, niſi quod Deo omnia ſunt æque facilia. Quoniam autem ſpiritus hic externus res eſt inconſtans, volubilis & inſtabilis, ne quid ſimile imaginaretur de Spiritu Sancto, appellarunt eum κύριον, hoc eſt ſolidæ & inviolabilis veritatis: & apud Ioannem ipſe Dominus appellat eum ſpiritum veritatis. Hoc ad differentiam. Contra quoniam reciproco flatu ac reſpiratione ſpiritus aërei vivimus iuxta carnem; congruenter appellatur ſpiritus viviſicator, qui largitur

ut viva-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ut vivamus iuxta meliorem noſtri portionem. Rurſus quoniam hic ſpiritus res quædam videtur immitis, dum excitat maria, dum concutit terram, dum diffringit arbores, ſancto ſpiritui tribuunt bonitatem. KA. Quur appellatur ſanctus? CA. Ad diſcretionem aliorum ſpirituum. Legimus enim in ſcripturis, Sauli fuiſſe ſpiritum à domino malum, & ſpiritum mendacem in ore prophetarum, ſpiritum vertiginis, ſpiritum Pythonicum, ſpiritū zelotypiæ, ſpiritum peſſimum, ſpiritum fornicationis, ſpiritum nequam, ſpiritum immundum, ſpiritum huius mundi, ſpiritum Satanæ, & ſpiritus hominis tumidos & elatos Proverb, 16, Ante ruinam exaltabitur ſpiritus. Ab his omnibus ſecernitur ſpiritus ſanctus, qui reddit mites, pro ferocibus, qui eximit ab omni conſortio Satanæ, qui inſpirat huius mundi verum contemptum, qui per fidem purificat corda, qui diſpellit omnem malitiā, qui largitur veram charitatem quæ non eſt ſuſpicax, nec cogitat malum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

qui revelat ſcripturarum arcana, qui deducit in omnem veritatem. KA. Nonne & Angeli dicuntur ſpiritus, utique ſancti? CA. Et ſunt. Sic & hominis ſpiritus recte dicitur ſanctus, ſed unicus eſt ſpiritus natura ſanctus, & ex ſe ſanctificans omnia, quæ vere ſancta ſunt. Quicquid incorporeum eſt, generali vocabulo ſpiritus dicitur. Sic Deus in Euangelio ſpiritus dicitur, quod omnibus perſonis iuxta naturam divinam cõmune eſt: ſed quum tertiam perſonam proprie deſignamus, appellamus ſpiritum ſanctum, ſpiritum Dei, ſpiritum Chriſti, & ſpiritum paracletũ, hoc eſt, conſolatorem, ſive advocatum, & ſpiritum veritatis. Adverſus eos vero qui negabant prophetas afflatu divini ſpiritus edidiſſe vaticinia, ſed phanatico ſpiritu, Nicena, ſive Conſtantinopolitana Synodus addidit, qui loquutus eſt per prophetas, ut intelligamus utrumque teſtamentum eodem ſpiritu fuiſſe proditum, nec alium fuiſſe ſpiritum qui locutus eſt per ora ſanctorum prophe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

phetarum, ab eo qui in ſpecie columbæ deſcendit ſuper dominum, & in ſpecie ignis venit in diſcipulos, & hodie requieſcit inter ubera ſponſæ eccleſiæ. KA. Aſſumpſit ne ſpiritus corpus in quo apparuit, quemadmodum Chriſtus? CA. Nequaquam. Chriſtus enim aſſumpſit corpus humanum in unitatem perſonæ. Spiritus ſic aſſumpſit corpus, quemadmodum Angeli frequenter apparent in ſpecie hominis. Ea corpora ſunt aſſumptitia, non naturalia. Addidit & hæc: Qui cum Patre & Filio ſimul adoratur, conglorificatur, quo magis excluderet eorum blaſphemiam, qui ſpiritum faciunt inferiorem filio: Glorificantur enim & adorãtur creaturæ, ſed cum Patre & Filio nihil adoratur niſi Deus: ſub Deo, & propter Deum honorantur ſancti homines, cum Deo glorificatur quod idem cum illo eſt. Eodem pertinet, quod adiiciunt, qui ex Patre Filioque procedit. Sicut enim Filius arguitur eiuſdem eſſe ſubſtantiæ cum Patre, quod ab eo naſcatur: ita colligitur &

Spiri-

Spiritus Sanctus, quoniam ab utroque manat, eandem cum utroque naturam habere. Quanquam videtur à Latinis adiectum filioque, quemadmodum & in Symbolo Athanaſii: quod hæc particula nec habeatur in Græco ſymbolo, quod editione ſecunda novo teſtamento præfixeramus, nec in ullo ſymbolo quod refertur in volumine canonum. nondum enim tum opinor receptum erat, præſertim apud Orientis Eccleſias, ſpiritum ſanctum ab utroque procedere: nec hoc exigebatur à Chriſtianis: ſatis erat à Patre procedentem, & in Filio manentem profiteri, ſicut exprimitur in vita Andreæ Apoſtoli. Non quod negarent illum & à Filio procedere, ſed quod non auderent aſſeverare, donec & hoc dominus revelaret. Neque enim ſtatim ab eius ſubſtantia procedit, quod ab aliquo mittitur. Alia eſt miſſio temporaria, alia æterna proceſſio.

KA. Quum tot verbis patres ſtuduerint inæqualitatem excludere, quin compendio & exerte pronunciarunt

illũ Deum ex Deo procedere, quum id diligenter expreſſerint de Filio, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Sic enim excluſa fuiſſet omnis tergiverſatio. CA. Hic nihil habeo quod reſpondeam, niſi priſcorum admirabilem de divinis loquendi religionem, & quorundam impiam garrulitatem fuiſſe in cauſa, ut Dei cognomen maluerint demonſtrare quam exprimere, quo ſimul mentes intelligerent myſterium, & impii non irritarentur ad blaſphemiam. Sed quod circumlocuta eſt illa Synodus, hoc exerte pronunciat Athanaſius. Deus pater, Deus filius, Deus ſpiritus ſanctus, & tamen non tres Dii, ſed unus eſt Deus. KA. Quur Spiritui Sancto attribuunt bonitatem & charitatem? CA. Quoniam ad bonitatem ſive benignitatem duæ res pertinent, condonatio peccatorum, & largitio donorum, ad charitatem pertinet conglutinatio. Quemadmodum membra corporis noſtri cohærent integra beneficio ſpiritus, ita corpus Chriſti myſticum

myſticum conglutinatur per ſpiritum ſanctum, Chriſtus in ſpiritu Dei eiiciebat dæmonia. Digitum autem Dei vocat ſpiritum ſanctum. Per peccatum vero mali ſpiritus regnant in homine, quemadmodum dominus manifeſte docuit in parabola, de ſpiritu eiecto, & in domum vacuam reverſo cum ſeptem ſpiritibus ipſo nequioribus. Congruenter itaque ſpiritus bonus abolitis peccatis eiicere malos ſpiritus dicitur. Quo facto non ſinit domum eſſe vacuam, ſed variis dotibus ornat eam, ne ſit eiectis vitiis reditus. Eoque blaſphemia, quæ committitur in Spiritum Sanctum, in Euangelio dicitur incondonabilis. Quam enim remiſſionis ſpem ſibi facit reliquam, qui provocat remiſſionis auctorem? Charitas enim, ut ait beatus Petrus, oderit multitudinem peccatorum. Et Euangelicæ peccatrici remiſſa ſunt peccata multa quoniam dilexit multũ. Adhæc dominus tradens Apoſtolis auctoritatem remittendi peccata, ſufflavit in eos dicens, Accipite ſpi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ritum ſanctum, &c. Benignitas in hoc declaratur, quot dona quæ multa variaque recenſet Paulus, appellantur unius ſpiritus eſſe beneficia, qui iuxta fidei modum cuique partitur ſuo arbitratu. Triumphantium eſt è ſublimi miſſilia in populum ſpargere. Ita Chriſtus poſteaquam triumphans aſcendiſſet in cœlum, iuxta pſalmographi vaticinium, captivam duxit captivitatem, ſecum abducens quos ab inferis eripuerat: nec hoc contentus, dedit dona hominibus in terra relictis, dona prophetiæ, dona linguarum, dona ſcientiæ, dona ſanationum, dona depulſionum adverſus venena & impios ſpiritus, breviter chorum omnium virtutum, quæ omnia Chriſtus ſuis delargitus eſt, & hodie dilargitur per ſpiritum ſuum. Bonus autem interdũ Latinis ſonat, mitem & clementem, interdum benignum & liberalem. Proinde Paulus Galatas à vindicta ad humanitatem provocans, ſpiritus nomen inculcat dicens. Si ſpiritu vivimus, ſpiritu & ambulemus fratres: ſi quis
præoc-

præoccupatus fuerit in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis corripite huiuſmodi in ſperitu lenitatis. David dicit, ſpiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Et Paulus, charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Et Romanis ſcribens, appellat illum ſpiritū ὑοθεσίας, per quem clamamus abba pater. Similia ſcribit Galat. Quoniam eſtis filii Dei, miſit Deus ſpiritum Filii ſui in cordibus noſtris clamantem abba pater. Filius & Pater charitatis vocabula ſunt, quæ nemo poteſt vere pronunciare, niſi beneficio ſpiritus ſancti. Quemadmodū iuxta Ioannis teſtimonium, nemo Ieſum appellat Dominum, niſi in Spiritu Sancto. Qui ſpiritum habent huius mundi, falſo clamant abba pater, falſo dicunt Chriſto, Domine Domine, cuius ſpiritus carent. Qui enim Chriſti ſpiritum non habet, hic non eſt eius. Quemadmodum autem ſpiritus ſanctus nexus eſt ineffabilis, quo æterna concordia inſeparabiliter ſibi iunctæ ſunt tres

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

perſonæ, ita idem indiſſolubili vinculo ſponſam Chriſti iungit ſponſo ſuo, omniaque myſtici corporis mēbra ſempiterno fœdere inter ſeſe copulat. KA. Si Spiritus Sanctus è ſubſtantia Dei Patris ac Filii procedit quid obſtat, quo minus dicatur Filius? CA. Cypriano, Hilario & Auguſtino ſatis erat ad hanc reſpondere quæſtionem, quia ſcriptura ſecundam perſonam appellat Filium, & naſci à Patre prædicat. Spiritum ſanctum nec naſci, nec Filium uſquam memorat. Quod tantis viris ſatis erat, tibi quoque ſatis eſſe par eſt. Si è duobus fontibus emanaret unus fluvius, recte diceretur ab utroque proficiſci ſive mitti, neutrius tamen Filius diceretur. KA. Satis eſt igitur hoc quod tradidiſti credere de ſpiritu ſancto? CA. Non. Sed oportet credere quod hic ſpiritus à prophetis prædictus, à Chriſto promiſſus die pentecoſtes deſcenderit in diſcipulos, ſicuti refert beatus Lucas: ob quorundam impiam arrogantiam, qui non veriti ſunt dicere: Ego ſum

ille

ille paracletus à Chriſto promiſſus, ut deducat vos in omnem veritatem. Siue is fuit Manichęus, ſiue Baſilides, ſiue Montanus, execranda nomina. KA. Quod deſcendit in diſcipulos, quodque per impoſitionem manus Apoſtolicæ tradebatur baptiſmo tinctis, utrum erat ipſa ſpiritus ſubſtantia, an donum aliquod & energia ſpiritus? CA. Probabilius eſt ſpiritum, qui iuxta diuinam naturam implens omnia manet incomprehēſus, illic peculari quadam ratione ſub viſibili ſigno fuiſſe iuxta perſonæ proprietatem. Verum iſta nunc tractare eſt, quod dici ſolet ſepta tranſilire. Didiciſti ſpiritum omnia ſanctificantem, nunc accipe eccleſiam ab illo ſanctificatam. KA. Si ab exordio mundi fuit ſanctorum omnium ſocietas, & piis omnibus adfuit ſpiritus ſanctus, quur ante legem nullum fuit huic arcanæ ſoliditati nomen? Poſt legem editam dicta eſt Synagoga, poſt Euangelium proditum, mutato nomine dicta eſt Eccleſia. CA. Quod nomen fuerit ante legem veterem,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

nobis non conſtat, fuiſſe tamen aliquod vocabulũ probabile eſt, quum res eſſet eadem. Semper Chriſtus agnovit ſponſam ſuam, nec unquam illi defuit ſpiritus Chriſti. Verum initio quemadmodum paucis innotuit perſonarum diſtinctio, ſed profitebantur unum Deum, qui ſermo tres perſonas tacite complectitur, filii perſonam pauci noverant, pauciores ſpiritum ſanctum: ita ſocietas hæc inter paucos erat, & uſque ad Euangelicam lucem anguſtis finibus coarctabatur. At poſteaquam Chriſtus aſſumpto homine inter homines verſatus eſt, ſponſamque ſuam morte ſua redemptam, ſanguine ſuo mundatam evidenter adiunxit ſibi, ac ſpiritum ſuum evidenter & abunde effudit, nec in unam gentem, ſed in univerſum terrarum orbem inundavit Euangelii gratia, Apoſtoli Synagogæ nomen mutaverunt in nomen Ecleſiæ: nec dubitandum eſt quin id factum ſit ſuggeſtu ſpiritus. Ka. Exſpecto cauſam. Ca. Ut nullum ſit diſcrimen in vocibus, tamen ad Euangelii

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

angelii gloriam faciebat nominis immutatio. Synagogæ vocabulum apud omnes receptum erat pro congregatione Iudæorum, Moſi legem profitentium. Porro quemadmodum Moſi lex erat inviſa cæteris nationibus, ita & Synagogæ vocabulum erat ingratum gentium auribus. Apoſtoli vero quum eſſent à domino iuſſi prædicare Euangelium omni creaturæ, non tantum intra Iudeæ Samariæque terminos, ſed uſque ad extrema terræ: atque à ſpiritu edocti ſcirent exorituros Iudæos, qui conarentur obſcurare gratiam Euangelicam, & fidem in dominum Ieſum, docentes nulli eſſe ſpem ſalutis niſi circumcideretur, & hoc Symbolo totam Moſi legem profiteretur: abolendas deinceps legis ceremonias, & gratiæ novitatem, novatis vocabulis declarare voluerunt, pro Lege vocantes Euangelium, hoc eſt lętum nuncium, pro Synagoga Eccleſiam. Lex enim minabatur pœnam, exigens obſervationem præceptorum: Euangelium per gratiam ſpiritus &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſidem in Chriſtum ſine operibus legis promittit vitam æternam. Quod ſi tanta fuit Iudæorum pertinacia, ut Apoſtoli ægre valuerint illorum ſuperſtitionem excludere, multo id fuiſſet difficilius, ſi pro Eccleſia prædicata fuiſſet Synagoga. Audito vetere nomine, putaſſent in re nihil eſſe novatum. KA. Eſt igitur & in vocibus nonnihil diſcriminis? CA. Utraque vox Græca eſt. Synagoga dicitur à συνάγειν quod eſt cogere, hoc eſt, in unum agere. Sic enim loquitur Maro, Tityre coge pecus. Eccleſia dicitur ab ἐκκαλεῖν, quod eſt evocare. Prior itaque vox magis congruit, craſſæ, duræ, & rebelli Iudęorum nationi, qui pœnæ metu, aut ſpe terrenorum commodorum per legem velut intra ſepta coercebantur, ne dilaberentur in omnem impietatem. Poſterior autem accommodatior eſt gentibus, quæ facile paruerunt Euangelio, ab auribus allectæ, quod eſt hominum, non bubulorum in morem tractæ naribus. Grex congregatur, homines evocantur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

tur in concionem, non ad operandum iuxta legis ceremonias, ſed ad audiendũ. Fides enim ut ait Paulus, ex auditu eſt. Evocatæ ſunt à ſimulachris mortuis ad Deum vivum, ab ignorantiæ tenebris, ad lucem Euangelicæ veritatis, & obtemperarũt. Iudæi ſimiliter evocati ſunt, à ceremoniis ad veram pietatem, ab umbris ad lumen, à litera ad ſpiritum: & venire recuſarunt. Eoque factum eſt, ut apud Gottos & Vandalos invocetur nomen Domini, contra Iudæi in hunc uſque diem conviciis afficiant adorandũ Ieſu nomen in Synagogis ſuis, & adhuc literæ ſerviant, ſpiritui ſancto reſiſtant. Ubi vero ſpiritus, ibi libertas. Servorũ eſt compelli, filiorum evocari. Unde & Paulus Euangelii gratiam profitentes appellare ſolet, κλητοὺς ἁγίους, vocatos ſanctos. KA. Quid proprie Latinis declarat hęc vox ſanctus? CA. Proprie ſanctum dicitur quod violare eſt nefas, veluti leges ac mœnia portæque civitatis ob hoc ipſum ſancta ſunt quia publica. Quædam vero ob hoc ſancta ſunt,

hoc eſt inviolata, quia numini ſunt conſecrata, unde ſanctum Domino dicitur, quod eſt illi ſacrum. Transfertur autem uſus vocis, & ad mundiciam puritatemque ſignificandam. Sancta autem eccleſia à Deo eſt inviolabilis, ut iuxta domini ſermonem, nec inferorum portæ prævaleant adverſus illam. Non aliam ob causã eſt inviolabilis, niſi quod Chriſto dicata eſt, cui nemo poteſt eripere quod dedit Pater. Pura vero eſt, quod eam Chriſtus ſanguine ſuo purificavit, ut exhiberet ſibi ſponſam non habentem maculam neque rugam. Maculæ vox peculiariter ad hæreticos pertinet; qui puram veritatem errorum aſperſionibus deturpare conantur: rugæ vocabulum pertinet ad eos, qui recte quidem credũt, ſed vitam agunt peccatorum ſordibus inquinatam. Rugæ ſenectutem arguunt. Talis eſt ille vetus homo, quem accepimus ex Adamo; quemque Paulus iubet nos exuere cum actibus ſuis, ut induamus novum, & renovati ſenſibus mẽtis noſtræ, Chri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſti veſtigia ſequentes in novitate vitę ambulemus. Delicatus amator eſt Chriſtus, non poteſt amare Synagogam priſcis ceremoniis ac vetuſtę legis ſtudio rugoſam, nec fert hęreticorum eccleſias, lepra variiſque falſorũ dogmatum notis deturpatas. KA. Si vere dictum eſt neminem abſque crimine vivere, ubi eſt illa ſponſa quę in canticis tota pulchra, & omnis expers maculæ prædicatur? CA. Abſque peccatis levioribus, quæ per incuriam obrepunt humanæ naturæ, vivere perpaucis datum eſt. Sed hi nevi verius ſunt quam maculæ, & quemadmodum quotidie exoriuntur, ita quotidie diluuntur, vel precatiuncula vel eleemoſyna vel alicuius boni operis penſatione, potiſſimum autem corporis dominici ſumptione. A criminibus autem abſtinere qui Chriſtum profeſſi ſunt, & debent & poſſunt, opitulante ſpiritu Chriſti. KA. Ergo qui criminibus inquinantur, non pertinerent ad ſanctam eccleſiam? CA. Pertinent, & non pertinent. Quatenus fides remanet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

manet in illis integra, ad eccleſiam pertinent, nec à communione ſacramentorum arcentur, niſi ob evidentem criminum enormitatem publico iudicio ab eccleſię conſortio reſecentur. Cæterum quoniam ecclesia proprie dicta eſt arcana ſocietas ad æternam vitam prædeſtinatorum, cuius magna pars iam agit apud Chriſtum, quæ vero ſupereſt in hoc vocata eſt, ut ad ſummam puritatem enitatur, recte negatur habere maculam aut rugam vel per ſynecdochen, vel à ſcopo ſeu fine, unde ſumi denominationem fatentur & dialectici. Interdum tamen eccleſiæ vox ita dilatatur, ut omnes baptiſmo tinctos complectatur, ſive pie vivant ſive ſecus. Nonnunquam miniſtri ſive iudices eccleſiæ dicuntur eccleſia. Quibus obediendum etiam ſi palam male vivant. modo ne præcipiant aut doceant impia, præſertim ſi maiore publicæ tranquillitatis diſpendio tollerentur, quam tolerantur. Sunt & eccleſiæ malignantium quas odit ſponſus. Quiſquis autem profitetur

fitetur ſanctam eccleſiam, execratur & abiurat omnem ſchiſmaticam cõſpirationem adverſus eccleſiaſticæ hierarchiæ tranquillitatem, ſimiliter omnia cõventicula hæreticorum quocunque titulo ſeſe venditãt. Sũnt enim innumera quum unica ſit columba. KA. Olim & hæretici habebant eccleſias, in tali rerum ſtatu, ſingulis acclamantibus, non iſthic, ſed hic eſt Chriſtus, quo ſigno dignoſcimus unicam illam Chriſti columbam? CA. Quod aberrat à ſacris voluminibus, non eſt Chriſti. KA. Sed his ipſis armis hæretici oppugnant eccleſiam. CA. Nec mirum, ſequuntur enim ſpiritum illum impoſtorem, qui dominum quoque ſcripturarum teſtimoniis alio detortis ſolicitavit ad impietatem. Sed falſa ſcripturarum interpretatio vera interpretatione refutanda eſt. KA. Id quidem facile fuit Chriſto, at nobis homunculis non perinde proclive eſt. CA Non eſt omnium cum hæreticis conflictari, ſed eorum qui ea panoplia ſunt inſtructi, quam Paulus

lus aliquoties commemorat. Tibi tuique ſimilibus ſatis eſt ea conſtanti tenere fide, quæ pro neceſſariis exerte & expreſſe tradidit eccleſia. KA. Quid faciet is qui baptiſmum & catechiſmum accepit in hæreticorum eccleſia? CA. Baptiſmum non mutet quem in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti accepit, doctrinam repurget, ab immundis conventiculis ſe ſubducat, Eccleſiæ ſanctæ ſeſe reconciliet. KA. Atqui iſthuc eſt quod quærebam qua nota dignoſci poſſit ſancta eccleſia. CA. Plurimæ ſunt coniecturæ, ex quibus in unum conflatis facile deprehenditur ubi ſit columba. Prima eſt veterum Synodorum auctoritas, præſertim tot ſeculorum ac nationum perpetuo cõſenſu comprobata. Huic ſuccedit interpretum auctoritas, quorum & ſanctimoniam conſecravit eccleſia, & libros approbavit: non quod ab his nuſquam liceat diſſentire, quum ipſi nonnunquam & inter ſeſe pugnent, & à ſeipſis diſſentiant, ſed quod cum reverentia legendi ſint, nec temere reiicien-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

reiiciendum quod docent. Idem ſentiendum arbitror de probatis theologorum collegiis, quorum illud infatigabile ſtudium eſt, ut è divinis voluminibus eruant nobis reconditam veritatem. Tertio loco conſideranda eſt latitudo. Nulla enim unquam hæreſis tam late patuit, quam catholica doctrina. Poſtremo vita propius intuenda. KA. Sed illi quoque Chriſtum habent in ore, & Manichæorum prodigioſa narratur abſtinentia atque etiam continentia, opes aſpernantur Ebionitæ, iugiter orant Pſalliani, in deſertis vivebant Anthropomorphitæ, canabeis tegebantur, ieiuniis, laboribus & chameuniis macerabant carnem. Cum tales viri agminatim conglomerati clamant hic eſt Chriſtus, an non merito quis velut in trivio poſitus hæſitaret quo ſe conferat? CA. Imo ipſum Euangelii theatrum exhibet tibi Phariſæos dilatatis Phylacteriis venerabiles, ieiuniis extenuatos, prolixe orātes, facultates in pauperes erogantes. Sed externa iſta tametſi habent

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſpeciem pietatis, ſæpenumero tamen ſimulantur, alicuius commodi temporarii gratia, præſertim quæſtus aut gloriæ; eoque adieci ut propius inſpiciantur. Id ſi quis faciat, deprehendet eadem quidem geri à bonis ac malis, ſed aliter. Pii in ieiuniis & abſtinentiis ſuis alacres ſunt, alii triſtes ac tetrici, nec iſta iactant, ſed celant potius, nec ea ceu magna prædicant, ſed contemnunt elevantque, nec alios faſtidiunt, qui non faciunt eadem, ſed benigne interpretantur, illos maiora facturos ſi per imbecillitatem corporis liceret, aut habere carnem minus rebellem, ut non habeant opus eam talibus modis edomare, aut aliis benefactis hoſtiam Deo gratiorem immolare. Simplex & abſque fuco eſt piorum religio. Ieiunabant diſcipuli Ioannis, ſed Chriſti diſcipulis obtrectabant, quod rarius ieiunarent. Abſtinebant ab omni animante Manichæi, ſed damnabant Dei creaturam, clanculum explebant ſeſe delitiis, tum lautioribus, tum ſumptuoſioribus. Orabant Phari-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Phariſæi, ſed in triviis, in cubiculo nugabantur, aut ſupputabant pecuniam. Orabant Euchitæ, ſed ſuperſtitioſe, & hoc prætextu vivebant de alieno, nec iuxta Pauli doctrinam laborabant manibus unde & ſibi ſuppeditarent victum, & aliquid impertirent egenis. Nihil proprii poſſidebant Ebionitæ, & falſo dicti Apoſtolici, ſed alios aliquid habentes damnabant, ſibi pietatem arrogantes, quæ non eſt ſita in agris aut nummis, ſed in affectibus. Apoſtoli ſe totos effundebant, ut quam plurimos ad Chriſtum allicerent, nec ullis iniuriis perpelli poterant, ut hunc affectum in quempiam deponerent. Nulli moliebantur vindictam, ſed coniecti in carcerem pſallebant & agebāt gratias domino, cæſi virgis, obruti lapidibus gaudebant, orantes pro iis à quibus hæc perpetiebantur. Quum excitarent mortuos, pellerent dæmones, umbra ſanarent ægrotos, nullum unquam gloriæ verbum excidit illis, ſed ſe nihil aliud profitentes quā homines, totam laudem retulerunt

in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

in Deum. Hanc charitatem, hanc tolerantiam qui cum alacritate perpetuo præſtat, fructus edit, unde poſſit agnoſci arbor bona. KA. Audio vix ullum eſſe ſcriptorem veterẽ, in quo non deprehendantur aliqua à Catholicæ fidei regula diſſonantia. Qur eorum libros recepit eccleſia? CA. Recepit non ut canonicam ſcripturam, hoc eſt, auctoritatis irrefutabilis, ſed ut eruditorum ac bonorum virorum commentarios. Nec quivis error reddit hominem hæreticum. Olim porro dabatur venia ſcripturam enarrãtibus, ſi de quibuſdam ambigebant, de quibus nunc poſt evulgatam eccleſiæ ſententiam ambigere fas non eſſet, aut ſi quid ſecus interpretabantur in arcanis literis, quam nunc tradit eccleſiaſtica auctoritas. Nec enim omnes Græci fuerunt hæretici, qui profitebantur ſpiritum ſanctum à Patre tantum procedere. Fortaſſe nec Origenes ideo fuit hæreticus, quod veritatis inquirendæ ſtudio diſputabat, an Filius & Spiritus Sanctus habuerint eandem
cum

cum Patre eſſentiam divinam, an fuerint creaturæ cæteris omnibus excellentiores. Licebat & poſt trecentos à Chriſto nato annos dubitare, an eſſet aliquis purgatorius ignis, quem quidam interpretati ſunt charitatem. Sed hæreticum eſt adverſus evidentem & cum auctoritate publica proditam veritatem rebellare procaciter. KA. Nomen ſcripturæ Canonicæ quot volumina complectitur? CA. Iſtuc expedite docuit beatus Cyprianus. Primum univerſa ſcriptura dividitur in Vetus Teſtamentũ & Novum. In vetere cenſetur pentateuchus, hoc eſt quinque libri Moſi, Geneſis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. His accedunt duo Ieſu Nave, Iudicum & Ruth. Poſt hos, quatuor libri regnorum, quos Hebræi duos tantum faciunt. Præterea liber Paralipomenon, hoc eſt prætermiſſorum, qui Hebræis dicitur liber dierum. Dein duo priores libri Eſdrę quos Hebræi pro uno numerant. Nam tertius & quartus Eſdræ inter Apocrypha cenſentur. Succedunt

cedunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

cedunt quatuor prophetę maiores, Eſaias, Hieremias, Ezechiel & Daniel. His adiungitur duodecim prophetarum minorum liber unus. Adhæc, Iob liber unus, & Pſalmorum liber unus, Salomonis libri tres, Proverbia, Eccleſiaſtes, & Canticum Canticorum. Intra hunc numerum concluſit priſcorum auctoritas veteris teſtamenti volumina, de quorum fide nefas eſſet dubitare. Nunc vero receptus eſt in uſum eccleſiaſticum & Sapientiæ liber, quem quidam ſuſpicantur eſſe Philonis Iudæi, & alius qui dicitur Eccleſiaſticus, quem putant eſſe Ieſu filii Sirach. Receptus eſt & liber Tobiæ, & Iudith, & Heſter, & Machabęorum libri duo. Receptæ ſunt & duæ hiſtoriæ, quæ Danieli adnexæ ſunt, altera dę Suſanna, altera de Belo & Dracone, quas Hebræi non habebant. Sed Hieronymus teſtatur ſe vertiſſe ex editione Theodotionis. Cæterum an eccleſia receperit hos libros eadem auctoritate, qua cæteros, novit eccleſiæ ſpiritus. Sub titulo Novi Teſtamenti, pri-

primas tenent quatuor Euangelia, Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis, cum his Actus Apoſtolorum. Proximum locum occupant Apoſtolorum Epiſtolæ: Pauli quatuordecim, Petri duo, Iacobi Apoſtoli una, Iudæ una, Ioannis tres. Extremum ordinem tenet Apocalypſis Ioannis. Hebræi trifariam diſtinguunt omnem ſcripturam. Canonicam appellant citra controverſiam afflatu ſancti ſpiritus proditam, in qua ſi quid occurrit abſurdum in ſpeciem, non eſt fas iudicare quod ſcriptum eſt, ſed religioſe inquirendum eſt myſterium, & & ingenii noſtri tarditas incuſanda non ſcriptura. Hagiographa nominant veluti de ſanctis rebus à ſanctis viris prodita. His tantum tribuebāt, ut in conventu quidem reverenter legerentur: cæterum ut in ſeriis non urgeret illorum auctoritas. Apocrypha vocabant, quæ domi quidem pro ſuo cuique animo fas eſſet legere, cæterum in publicis conventibus, non recitarentur, nec quiſquam illorum auctoritate premeretur. Nec ſta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

tim eſt Canonica ſcriptura, quod in templis canitur: atque utinam apud omnes ſervaretur, quod in Carthaginenſi concilio fuit decretum, ne quid omnino recitaretur in templis, præter Canonicam ſcripturam. Cuius interpretatio per Epiſcopos ac Preſbyteros olim viva voce peragebatur. KA. Hodie nos ſubmovemur à lectione ſacrorum voluminum. CA. At iſtuc olim ſumme erat religionis. Sed legentium temeritas effecit, ut fuſtis fuerit oſtendendus. Qui legit reverenter, in illis adorans quod non aſſequitur, qui tanto libentius diſcit ab homine docto, quod lectione utcunque præparatus eſt, qui legit, non ut ſit inſtructus ad contentionem, ſed ad pie vivendum ſemper aliquid inde ſumat, eum non petit illa conſtitutio, quæ temeritati oppoſita eſt, non pietatis ſtudio. KA. Quum utriuſque teſtamenti ſit idem Deus Pater, idem Chriſtus, idem ſpiritus ſanctus, quur hoc dicitur novum, illud vetus? Divina neſciunt ſenium, CA. Divinitas ut ais, neſcit vetuſtatem ac novitatem,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

tem, ſed nobis expediebat quædam novari in rebus externis. Chriſtus appellavit novum teſtamentum conſecrans panem & vinum. Quod ſi quæris quæ ſint novata, permulta referre poſſem. Principio pro umbris legalibus ſucceſſit evidens veritas, & quod illa lex per ænigmata promittebat, palam exhibitum eſt ſenſibus hominum, reſerata eſt litera occidens, & apparuit ſpiritus vivificans. Dein ceremoniæ externæ, quædam in totum ſublatæ ſunt, quædam in aliud aptius commutatæ. Iudaicus ciborum delectus in totum ſublatus eſt, licet nobis uti veſte è lana linoque contexta, licet arare cũ bove & aſino, ne reliqua commemorem innumera. Pro tot generibus ſacrificiorum, unicam habemus hoſtiam myſticã, pro unico templo Hieroſolymitano, neque enim alibi licebat ſacrificare, habemus eccleſiam per univerſum orbem diffuſam, in qua nunc offertur hoſtia munda, levanturque puræ manus in omni loco: pro iniuria circumciſionis, ſuppoſitum eſt molle lava-

crum. Sabbathum mutatū eſt in diem Dominicum, Moſi famulo ſucceſſit Chriſtus filius: ſpiritus gratia, quæ prius paucis ac parce diſpenſabatur, palam & copioſe profuſa eſt in omnes nationes quæ ſub cœlo ſunt. Denique cœlum quod prius occluſum erat etiam piis per Euangelium eſt patefactum. Ob hæc aliaque multa novata recte dicitur novum teſtamentum, non quod ſit prorſus aliud teſtamentum, ſed aliter traditum. Iudæi qui ſpe vitæ cœleſtis in alacritate ſpiritus vivebant, in novo erant teſtamento. Rurſus qui hodie externis ceremoniis metiuntur pietatem, ac terrenis inhiant, charitate frigidi, ad vindictam calidi, adhuc hærent in vetere teſtamento, quia nondum exuerunt veterem hominem. KA. Iſta tu quidem dilucide omnia. CA. Venimus ad ſanctam eccleſiam, in qua adoramus Patrem omnium conditorem, Filium mundi redemptorem, ſpiritum ſanctum omnium ſanctificatorem, in hac maneamus, in hac iuxta ſpiritum non iuxta carnem ambulemus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

mus, in hac concordes bonam militiam militemus, ut perveniamus ad æternæ vitæ ſtipendium. Sed ſi videtur ſit hic huius collationis finis.

CATECHESIS V.

QUid ſibi vult quod eccleſiæ anectitur ſanctorum communio? CA. Hæc particula non additur apud Cyprianum nec apud Auguſtinum, ac ne per occaſionem quidē, horum verborum faciunt mentionem: unde probabile eſt eam fuiſſe adiectam abs quopiam qui ſtuduit explanare, quid intelligendum eſſet per ſanctam eccleſiam. Eccleſia ſocietas & contubernium eſt, non quorumlibet, ſed ſanctorum: quemadmodum concio Latinis declarat cōventum non quorumlibet, ſed eiuſdem Reipub. civium in unum congregatorum ad conſultandum de communibus commodis. Recentiores autem Theologi, quorum alii interpretantur, ſanctam eccleſiam, ſocietatem militantium in terris ſub imperatore Chriſto, & ſan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ctorum communionem, ſocietatem ſanctorum in cœlis triumphantium: alii rurſus ſanctorum communionem exponunt, eccleſiæ ſuffragia cunctis utilia, qui ſunt in corpore ſanctæ eccleſiæ: alii ſacramenta eccleſiæ, quæ non proſunt niſi ad eccleſiam ſeſe aggregantibus: alii communionis nomine putant deſignatã Euchariſtiam quæ Græcis interdum dicitur σύναξις, id eſt, conciliatio, quod hoc myſterio figuratur & confirmatur arctiſſima coniunctio myſtici corporis cum capite, & omnium Chriſti nomen vere profitentium talem ſocietatem myſticã, qualis eſt naturalis omnium inter ſe membrorum in corpore eiuſdem animantis: Hæc inquam qui commenti ſunt, vera quidem prædicant, ſed quod his verbis proprie declaratur meo quidem animo non exprimunt, niſi quod in vocabulo ſanctæ eccleſiæ hæc omnia tecte comprehenduntur. Illud extra cõtroverſiam eſt, nihil donorum eſſe in eccleſia catholica, quod illi non defluat à capite Chriſto, licet aliis membris

aliæ

aliæ ſunt functiones. KA. Ne in toto quidem orbe quicquã eſt boni, quod non manet à Chriſto. CA. Sic eſt, ſed non de his bonis loquimur, quæ per fidem in Chriſtum, & Eccleſiæ ſacramenta conferunt veram pietatem. Alioqui multa commoda largitur Deus, & impiis & aſinis & bubus. KA. Si non ſunt in eccleſiæ conſortio qui vivunt impie, nec nobis conſtat de pleriſque boni ſint an mali, qualis eſt illa ſocietas hominum, qui ſe mutuo non noverunt? CA. Nec angelorum quenquã novimus quum illi nobis inſerviant, nec tuam ipſius animam noſti, & tamen illi debes, quod vivis, quod moveris, quod ſapis. Nemo cogitur ſcire, an hic aut ille ſit vivum eccleſiæ membrum. Satis eſt credere in terris eſſe talẽ quandam ſocietatem ad vitam prędeſtinatorum, quam Chriſtus ſuo ſpiritu conglutinavit, ſive apud Indos, ſive apud Gaditanos, ſive apud Hyperboreos, ſive apud Afros. Fieri autem poteſt, ut in orbe ſint aliquæ terræ, vel inſulæ vel continentes, quæ non-

dum à nautis aut Geographis repertę ſint, in quibus tamen vigeat fides Chriſtiana. Intueri receſſus cordium ſolius eſt Dei, unde fit ut plerumque incerta ſint hominum iudicia. Ka. Qur igitur quidam eiiciuntur ab eccleſia? Ca. Sunt quædam crimina manifeſta, quæ ut Paulus loquitur, præcedunt ad iudicium. De his ut poſſunt homines pronunciant ob conſervandum ordinem publicũ. Et tamen interdum fit, ut fur qui in crucem agitur ſit expers criminis, iudex qui illum condemnavit ſit dignus laqueo. Et fieri poteſt, ut excõmunicatus ſit in communione eccleſiæ, excommunicator reſectus ſit ab eccleſia. Item fieri poteſt, ut qui pro hæretico pertrahitur ad ignem, ſit victima Deo gratiſſima, qui pertraxerunt ſint incendio digni. Ka. Etiam quum ob confeſſum & evidens homicidium aut ſacrilegium quis eiicitur ex eccleſia? Ca. Scilicet. Nam fieri poteſt, ut priuſquam epiſcopus fulmen in nocentem torqueat, ille iam vera cordis contritione re-

dierit in gratiam cum Deo. Nec ea res quoniam homines latet, illi prodeſt, quo minus arceatur ab eccleſiæ limine. KA. Quamobrem Deus hoc interim ignotum eſſe voluit, qui ſint vere boni, & ad vitã æternam prædeſtinati? CA. Ne mali deſperãtes atrocius peccẽt, ut boni cautius ac modeſtius agãt. Quum nunc ſint tãta diſſidia, quale bellũ eſſet, ſi manifeſtũ eſſet diſcrimen? Dominus nec proditorem ſuum reliquis diſcipulis prodere voluit. Nunc quoniam ignotum eſt, quos Deus elegerit ad beatam immortalitatem, & qui ſtant ſoliciti ſunt ne cadant, & qui iacent, annituntur ut reſurgant. Denique qui charitate fervent, de malis pariter ac bonis ſtudent bene mereri, de aperte malis, ut reſipiſcant, de dubie bonis, ut fiant meliores ſi boni ſunt. Ut hic charitas perdat officium, non amittit tamen præmium. KA. Quæ ſunt illa eccleſiæ ſacramenta, quorum paulo ante obiter meminiſti? Et quid ſibi vult ſacramenti vocabulum? CA. Qui exactius loquuti ſunt, ſacramen-

tum appellant iuſiurandum, aut obligationem, numinis ac religionis interventu confirmatam. At maiores noſtri vocem eam accommodarunt, ad ſignificandum id quod Græci dicunt myſterium, quod religioſum arcanum poſſis dicere. Ka. Quare dicitur arcanum? Ca. Quia ab his tractandis ſecludebatur vulgus. Quāquam hodie multa fiunt palam, veluti quum conſecratur aqua baptiſmi. Sed hi ritus atque etiam verba quibus id peragitur, celabantur populum, & inter epiſcopos per manus tradebantur, quo maior eſſet ſacramentorum veneratio. Simul ut epiſcopus apparabat conſecrare panem & calicem, nulli laico fas erat intra cancellos remanere. Et quidam Romanus Pnntifex Epiſcopo cuidam Anglo ni fallor, ſciſcitanti quiddā de ritibus myſteriorum, quum nonnulla reſpondiſſet, verba quibus oleum conſecrabatur non auſus eſt literis committere, ne forte, quod ſæpe fit, literis interceptis arcanum evulgaretur. Hæc cauſa non quidem omnino

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

no nulla eſt. Verior autem & receptior eſt, quod in ſacramentis per ſigna quędam ſenſibilia, infunditur inſenſibilis gratia congruens externis ſignis. KA. Quot ſunt iſtius generis ſacramenta? CA. A veteribus ſeptem nobis ſunt tradita, Matrimonium quo naſcimur huic mundo, Baptiſmus quo renaſcimur Chriſto, cui adhæret pœnitentia, velut alter Baptiſmus, quo reconciliamur Deo, non iam omnino gratis, nec abſque cicatricibus ſanantur vulnera. Sacra unctio qua confirmatur tyro adverſus Satanæ tentationes. Ea communiri ſolet ætas iam vergens ad peccandi periculum, videlicet poſt annum ſeptimum. Mox veluti iuveneſcentes ad iuſta prælia roborat Euchariſtia, per quam excitatur in nobis fidei vigor & copioſa gratia per ſacræ mortis commemorationem locupletamur, myſtico more quatenus licet, renovantes nobis unicum illud ſacrificium, cui debemus ſalutem noſtram. Rurſus quoniam in morte, extrema lucta eſt, adhibe-

tur extrema unctio, qua vel convaleſcat ægrotus ſi Deo ita viſum, vel cum fide bonaque ſpe obdormiat in domino. Hic ceu donativis interim conſolatur, animatque milites ſuos Ieſu ducis effuſa benignitas, donec conſummato certamine provehantur ad cœleſtis vitæ ſtipendium. Supereſt ordo qui confert auctoritatem gerendi ſacras functiones. Hoc ſacramentum facit ad dignitatem ſimul & tranquillitatem Eccleſiaſticæ hierarchiæ. Decet enim ut in Rep. Chriſtiana, non quibuſlibet delegentur Eccleſiaſtica munia, ſed ad hæc ſeligantur idonei: nec ibi poteſt eſſe cō-cordia, ubi nullus alteri paret, ſed quiſque ſibi vindicat auctoritatem, agendi quæ velit. Nam Paulus inter dona ſpiritus commemorat & gubernationis donum. KA. Quæ gratia confertur per ſingula ſacramenta? CA. Si quis ea ſicut decet acceperit, per matrimonii ſacramentum accedente ſacerdotali precatione, confertur donum ſpiritus, quo vir diligat uxorem amore caſto, ſicut Chri-

ſtus

ſtus dilexit eccleſiam, mulier viciſſim propter Chriſtum amet revereaturque virum ſuum ut dominum, uterque liberos ſi dentur, ſumma cura inſtituant ad Chriſtianam pietatem. De baptiſmo non eſt neceſſe loqui. Nemo neſcit illic perire veterem hominem, extincto omni peccato, ſive dicas Originale, ſive perſonale, & exoriri novum, ab omni labe purgatum per fidem in Chriſtum, quem Paulus appellat novam creaturam. Non oportebat quidem eum qui ſemel renatus erat & Chriſti ſanguine purgatus, redire in cœni volutabrũ: cæterum quoniam in multis refrixit charitas, & languet fides, divina benignitas indulſit pœnitentiæ remedium: de quo mox incidet dicendi locus. Quoniam vero tenera ætas proclivior eſt ad nequitiam, quam ad pietatem, per confirmationem ſacram minuitur ea proclivitas, & augetur docilitas, ad pietatem, ne prius inficiatur viciis, quam plane norit quid ſit vitium. Porro quoniam poſt decimum ſextum annum diabolus

omnes admovet machinas adverſus Chriſti militem, primum libidinis, luxus aliarumque voluptatum, mox ambitionis & iracundiæ, iam ſolido cibo cœleſtique potu ſubinde reficitur, ut forti pectore excipiat omnes Satanæ aſſultus, Chriſtum ipſum & ſpiritum eius gerens in pectore. Olim infantulis a baptiſmo protinus dabatur corpus & ſanguis domini. Ea conſuetudo mutata eſt: & fortaſſis expediret mutari conſuetudinem quarundam regionum, in quibus infantibus datur confirmatio: quod hæc duo ſacramenta non ſint neceſſitatis abſolutæ, quemadmodum baptiſmus: eoque ad hunc recte properant matres, illa ſuo tempore dantur convenientius, & utilius dantur, ſi ſacramento addatur admonitiuncula. Qui vero deliguntur ad myſticas functiones, iis per ſacramētum ordinis augetur donum ſpiritus ad digne adminiſtrandum munus delegatum. Quemadmodum legimus Paulo & Barnabæ manus fuiſſe impoſitas, ut ad Euangelii

gelii propagationem proficiſceren-
tur. Et Timotheo à preſbyteris fuiſ-
ſe manus impoſitas teſtatur Paulus
illi ſcribens. Tantum obiter de ſa-
cramentis attigiſſe ſat eſt. Sequitur
in Symbolo, Remiſſionem peccato-
rum. Nullus audet in aulam regiam
ingredi pannoſus ac luto conſperſus,
multo minus convenit in eccleſiam
ſanctã ingredi peccatis inquinatum.
Eoque ſtatim ad ipſum limen datur
lavacrum, ut purus ingrediatur.
Quod & olim ſervabatur externo ri-
tu. Aedituus enim pro foribus templi
ſacram aquam aſpergebat introeunti-
bus. Veteres autem hunc articulum
referũt ad baptiſmi gratiam, qua gra-
tis condonantur univerſa peccata. Et
in ſymbolo quod in miſſa canitur ba-
ptiſmi fit mentio, pœnitentiæ nulla.
Confiteor unum baptiſma in remiſ-
ſionem peccatorum. In ſymbolo A-
thanaſii, nec baptiſmi, nec pœniten-
tiæ fit ulla mentio. Quoniam ut an-
tea admonui, non exponit hãc Sym-
boli partem. Recentiores recte ſub
baptiſmi nomine comprehendunt &
pœniten-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

pœnitentiam, quæ vix inveniſſet locum in eccleſia, niſi Paulus eum qui duxerat uxorem patris, iuſſiſſet tradi Satanæ, & eundem mox iuſſiſſet in gratiam & contubernium ſanctorum recipi. Apud Afros non niſi ſemel dabatur reditus in eccleſiam, ne eccleſiaſticæ diſciplinæ ſeveritas elangueſceret. Ac ſeculis aliquot qui in grave crimen fuiſſent prolapſi, arcebantur à templi limine, nec niſi per publicam confeſſionem, ſeveramque ac diutinam ſatisfactionem recipiebantur. Poſtea propter divitum protervitatem, qui malebant excitare ſchiſma, quam ſeſe eccleſiæ ſubmittere, per epiſcopos temperatum eſt pœnitentiæ remedium, ut quod populus audire ſolet, nunc ſolus audiat ſacerdos, qui longe mitioribus remediis adhiberet vulneribus medelam. Hæc lenitas non ſolum data eſt hominum imbecillitati, verum etiam ſimplicium & innocentium cuſtodię, quibus expedit multorum vitiorum neſcire nomina. KA. Circa hunc articulum nulli extiterunt errores?

CA. Pelagius & Iovinianus docuerunt infantibus ſupervacuum eſſe baptiſmum, quod nihil haberent maculæ, quæ poſſet ablui. Negabant enim peccatum originis fuiſſe in quoquam præterquam in Adam & Eva. Cæteros naſci puros ab omni peccato. In illis igitur baptiſmum nihil aliud eſſe quam ſignum honorificum, quo reciperentur in adoptionem filiorum & Chriſtianorum affectibus commendarentur. Sed horum dogma reiicit eccleſia ſequuta vocem Chriſti Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Et Paulus Roman. 3. Omnes peccaverunt & egent gloria Dei. Apud Afros exorti ſunt, qui non recipiebant in Eccleſię communionem ab hæreticis baptizatos, niſi denuo baptiſmum reciperent ab orthodoxis. Et hanc doctrinam reiecit eccleſia, docuitque iuxta Paulum non eſſe niſi unum baptiſma cuius quivis homo poſſit eſſe miniſter, quamvis impius ac malus, modo iuxta eccleſiæ mentem tingat per invo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

cationẽ Sanctæ Trinitatis. Quanquã ubi nulla eſt neceſſitas, convenit per ſacerdotem aut per diaconos dari baptiſmum, & tutius eſt ab Ethnicis aut Iudæos tinctos denuo tingere cũ hac exceptione, ſi non es rite baptizatus, &c. In eadem Africa, quæ iuxta Græcorum proverbium ſemper gignit aliquid novi monſtri, exorti ſunt Donatiani, qui iactabant in omnibus eccleſiis defeciſſe baptiſmi gratiam, prçter quam ipſorum, eoque prædicabant nihil cuique prodeſſe baptiſmum, niſi rurſus apud ipſos acciperetur. Verum eccleſia iuxta teſtimoniũ Ioannis baptiſtæ, ſuper quem videris ſpiritum ſanctum deſcendentem hic eſt qui baptizat, docuit hominẽ nihil aliud eſſe quam baptiſmi miniſtrum, Chriſtum eſſe, qui verus eſt auctor baptiſmi. Cuius vis eſt ex ſanguine Chriſti, capacitas per fidẽ: nec poſſe miniſtri culpa vitiari, quod per fidem largitur Deus, nec eam gratiam poſſe conſumi, quum ſit infinita, & abunde ſufficiens ad univerſa crimina mundi abolenda, etiam ſi decem

cem eſſent mundi, hoc longe inquinatiores. Ante hoc fuere Seleuciani, qui non recipiebant aquam baptiſmi, ſed tantum ſpiritus. Nec defuerunt qui adhiberent baptiſmũ ignis, quod Matth. 3. dicat Baptiſta, ipſe vos baptizabit in ſpiritu & igni: quum ille per ſpiritum intelligat gratiam fidei occultam. quam ſolus ſpiritus ſanctus infundit: per ignem, charitatem, ſine qua mortua eſt fides. Omnium primi fuere Iudæi, qui falſo docuerunt baptiſmum & fidem non ſufficere ad ſalutem conſequendam, niſi accederet circumciſio. Quorum error ab ipſis Apoſtolis præcipue Paulo reiectus eſt, ut iam non ſit opus ulla confutatione. Novatus & Montanus non recipiebant in eccleſiæ conſortium, qui poſt baptiſmum enormi ac manifeſto crimine dehoneſtaſſet & contriſtaſſet eccleſiam, non ut opinor, quod talibus adimerent omnem ſpem ſalutis, ſed quod ad terrorem aliorum honore conſortii privarent. Quod evidenter teſtatur Divus Auguſtinus, de iis qui ſemel per pœniten-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

pœnitentiam eccleſiæ reconciliati, in idem aut ſimile crimen fuiſſent prolapſi. Templi fores homo poteſt homini occludere, cœlum nemo poteſt claudere niſi Deus. Sic apud Priſcos qui diaconi aut preſbyteri crimen evidens admiſiſſent, ſine ſpe reditus è clericorum albo radebantur. Idem fiebat Epiſcopis. Sed hæc quoque ſeveritas à poſterioribus mitigata eſt. De confeſſione ac ſatisfactione, & quondam magna fuit concertatio, & hiſce temporibus renovata eſt. Ego ut tutiſſimum ita ad tuendum publicam concordiam accommodatius arbitror ſimplici obedientia id ſequi quod nobis tradidit eccleſiæ auctoritas, hoc eſt, vere iuxta Græcorum proverbium ad felicius inclinare latus, & ab his abſtinere de quibus dubites. Reſtat ultima Symboli pars, Carnis reſurrectionem. Hic audis conſummationem ſeculi, quum ſeparabuntur boni a malis, ſic ut malis nulla ſit ſpes finiendi cruciatus, bonis nec dolor ullus, nec ullus mali metus, quum & ipſa creatura quæ

nunc

nunc congemiſcit nobis, liberabitur ab omnibus incommodis. Erunt omnia nova, non mutata ſubſtantia, ſed qualitate. Carnem appellat corpus humanum, reſurrectionem reviviſcentiam. Omnes quidem articuli ſunt inconcuſſa fide tenendi, ſed hic præcipue qui præcipuum adfert ſolatium piis in hoc mundo afflictis: cõtra, impiis terrorem, qui ſine modo prolaberentur in omnia ſcelera, ſi poſt hanc vitam non perſolverentur pietatis & impietatis præmia. Hæc eſt baſis totius fidei noſtræ, quam oportet eſſe ſolidiſſimam, quæ ſi vacillet, reliqua pene fruſtra creduntur. Valeant igitur infelices Sadducæi, qui adeo non credunt corporum reſurrectionem, ut nec angelos nec ſpiritus eſſe credunt, quaſi nihil ſit in rerum natura, niſi quod patet corporeis ſenſibus, quum ea maxime ſint, quæ longiſſime abſunt à ſenſibus, à quibus nulla res magis ſemota eſt, quam ipſa Deitas. Valeant qui profitẽtur animas reſurrecturas, corpora nequaquam, quum anima quoniam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

niam eſt immortalis, tam non poſſit reviviſcere quam non poteſt mori. Sed illi reſurrectionem animarũ appellant, quum è latebris in quibus ad certum tempus reconditæ fuerant, iuxta illorum ſomnia, evocabuntur ad beatitudinem. Valeant qui negant hoc corpus quod gerimus revicturũ, ſed aliud multo præſtantius ſingulis reddendum. At non erimus iidem homines, ſi non recepimus eadem corpora. Quid porro opus eſt nova creare corpora, quum Deus nutu omnipotenti, poſſit hæc corpora ad ſummam claritatem & beatam immortalitatem reſtituere, non mutata corporis ſubſtantia ſed in melius commutatis qualitatibus. Valeant Chiliaſtæ, qui ex Apocalypſi Ioannis perperam intellecta, ſomniarunt futurum ut aliquando reviviſcamus, & per mille annos omnibus huius mundi voluptatibus fruamur affatim. Nos credentes verbis beati Iob dicentis: Et rurſum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum, quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

mei conſpecturi ſunt, & non alius: auſcultantes Paulo qui ſcripſit: Qui ſuſcitavit Ieſum à mortuis, & nos cum Ieſu ſuſcitabit: perſuaſiſſimum habemus omnes homines iiſdẽ corporibus quæ gerunt in terris, revicturos in fine mundi, nec aliter reſurrecturos quam reſurrexit Chriſtus, qui conformabit corpora noſtra, corpori ſuo glorificato. Corporum immortalitas erit piis atque impiis cõmunis. Sed impiis immortalitas adferet æternos cruciatus, piis æternam beatitudinem. Quanquã impiorum verius appellatur æterna mors quam immortalitas. Eoque quod quidam è Symbolo miſſæ adiecerunt vitam æternam ad pios tantũ pertinet, quum reſurrectionis vox pertineat ad bonos pariter ac malos. Tametſi hæc quoque vox nonnunquam ſic uſurpatur, ut ad pios tantum pertineat, veluti quum Dominus ait apud Ioannem. Ego ſum reſurrectio & vita. Quemadmodum Paulus vix uſquam uſurpat hoc nominis niſi in bonam partem. Dominus autẽ diſtinguit apud

Ioan.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Ioan. 5. Et præcedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in reſurrectionẽ iudicii. Iudicium enim appellat condemnationem. Id explanatius dicitur in Symbolo Athanaſii. Ad cuius adventum omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis propriis rationem, & qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui vero mala in ignem æternum. Sic & Paulus Rom. 8. Stipendia peccati mors, gratia autem Dei vita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Æternam addidit, quod ut damnatis nulla erit ſpes relaxationis, ita piis nullus erit metus, ne quando vel finiatur vel minuatur ea felicitas, cuius iucunditatem vehementer augebit & illa ſanctorum omnium communio. Charitas enim, quæ non excidit, illic erit ferventiſſima. Charitas autem non minus gaudet de bonis alienis quam de ſuis. Nec eſt quod hic imaginemur voluptates corporum, quæ cibo, potu, aut Veneris uſu conſtant. Tum enim harum

harum rerum nullus erit uſus, ſed erunt corpora ſpiritualia, in quibus vivemus ut angeli Dei. Angelorum autem felicitas eſt, videre faciem patris, qui in cœlis eſt. Et Dominus idem apud Ioannem: Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Ea cognitio hic incipit per fidem: Ibi conſummabitur, quum gloriam illius conſpiciemur revelata facie. KA. Sunt iſta ad conſequendam ſalutem ſatis? CA. Ad conſequendum baptiſmum iſta credere ſatis eſt homini laico: eruditis ac provectioribus omnia credenda ſunt quæ ſacris voluminibus expreſſa ſunt, aut quę illinc evidenter colliguntur: prętera quicquid univerſali perpetuoque conſenſu comprobavit eccleſia catholica: quæ ſi quid hoc pacto ſtatuit probabile eſt, aut ab Apoſtolis per manus fuiſſe traditum, aut è ſcripturarũ nobis occulto penu depromptum, aut à ſpiritu ſancto pro ratione temporum ſuggeſtum: in contentioſis autem & obſcuris dogmatibus, tui

ſimili-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſimilibus ſuffecerit hac cautione profiteri, de his credo ſicuti credit eccleſia. Hoc tutius quam aſſeverare, de quo dubites, aut quod non intelligas. KA. Sed in extremo diſcrimine, num ſatis eſt corde tenere fidem, an & voce profitendum eſt? CA. Paulus hic tibi pro me reſpondebit, Corde, inquit, creditur ad iuſticiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Et dominus minatur ſe non agniturum eum pro ſuo milite apud Patrem, qui ipſum apud homines profiteri vel timuerit vel erubuerit. Sed aliud eſt non profiteri, aliud negare. Ubi nulla ſpes fructus eſt, quum ſit grave periculum, non eſt neceſſe ut teipſum prodas, quemadmodum legimus quoſdam ultro in forum procurriſſe, ut cum cæteris Chriſtianis occiderẽtur, aut in paganorum ſolennes panegyres feciſſe impetum non ut aliquem ad Chriſtum pertraherent, ſed ut ab illis occiſi referrentur in martyrum catalogum. Chriſtus Apoſtolis ſuis nullam adverſus impios violentam defenſionem, ſed tantum fugam permi-

permiſit. fugit Petrus è carcere, fugit Paulus è Damaſco per ſportam demiſſus è mœnibus. Verum quoties in eum articulum deducta res erit, ut apud pios pariter atque impios illuſtrandum ſit nomen domini Ieſu, cõtemptis omnibus vel illectamentis vel terroribus alacriter ingenueque profitendum eſt, quod tradidit eccleſia. Reiectum eſt Elceſaitarum dogma, qui docebant tempore perſequutionum fas eſſe verbis abnegare Chriſtum, modo fidei ſynceritatem ſervarent in pectore. Quod ſi verum eſt, fruſtra tot lachrymis deploravit Petrus Apoſtolus, quod terrore mortis attonitus ter abnegavit Dominũ, quum nondum tantum de eo ſpiritualis cognitionis haberet, quãtum nobis aperit lux Euangelii. Tertullianus in diverſam partẽ æquo propenſior, ne fugam quidem concedit in perſequutione, dicens tum fugere, genus abnegationis eſſe. Et quod dicit, in certis circumſtantiis poſſit eſſe verum: certe levius peccant, qui humano terrore perculſi Chriſtum ore

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

tantum abnegant, quam qui temporalium commodorum reſpectu, ab imperatore cui dedere nomen & corde & lingua deſciſcunt. KA. Quum intentantur cruciatus omni morte graviores, quid illic faciet humana fragilitas? CA. Dominus ipſe nobis formam præſcripſit: quum irruet ille pavor, tædium, & agonia, agnoſcemus noſtrarum virium imbecillitatẽ, & toti diffiſi noſtris copiis proſternemus nos in terram, magnaque fiducia divini numinis opem implorabimus, haud quaquam conſiderantes quam atrocia ſint, quæ intententur, aut quam fragilis ſit noſtra conditio, ſed quam potens, quamque miſericors ſit dominus, cuius auſpiciis militamus: qui non eſt ſurdus, quoties cum fide invocatur, ſed aut à malis liberat, aut robur addit, ut fortiter perferamus: fides enim res eſt vere invicta in omni præliorum genere: neque enim vel inter Chriſtianos deſunt certamina iis qui ſtudent pie vivere in Chriſto Ieſu. Qui vero ſeſe in his levioribus quaſi velitatio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

tationibus quotidie exercent, ad ſupremum illum conflictum inveniuntur intrepidi. Quare præcipuū Chriſtiani militis ſtudium eſſe convenit, ut quotidie excitet augeatque fidei vigorem. KA. Quibus modis hoc aſſequi licebit? CA. Primum eſt quod Dominus oſtendit: Petite & accipietis. Sed precationem, ne ſit ocioſa, adiuvet eleemoſyna, non ſolum externa, corpus reficiens, ſed etiam ſpiritualis, amanter monendo errantem, placide docendo indoctum, clementer ei condonando qui læſit. His accedant ſacræ conciones aſſiduæ, ac viciſſim ſacra lectio, crebra mortis dominicæ recordatio, præſertim ſumpto corpore & ſanguine illius, denique crebra commemoratio virorum ac mulierum qui in tormentis ac mortibus bonam militiam pro Chriſto militarunt: his fomentis alitur, vegetatur, & augeſcit ſcintilla fidei, KA. Habeo gratiam ſpiritui Chriſti, vir optime, qui me per organum linguæ tuæ tam admirabilem docere philoſophiam dignatus eſt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

niſi quid eſt quod adhuc reſtat. CA. Non multum reſtat quod doceam, ſed fortaſſe reſtat quod admoneam, ſi tibi nondum oborta eſt ſatietas. Quanquam id obiter iam à nobis factum eſt antea. KA. Mihi vero ſenſim, audiendo creſcit audiendi ſitis. CA. Ergo quod ſupereſt proximo colloquio adiiciemus.

CATECHESIS VI.

KA. ADſum, exſpectans extremum huius ſuaviſſimi convivii miſſum. CA. Supererat ut ſingula quæ Symbolo continentur variis utriuſque teſtamenti teſtimoniis cõfirmarentur: nihil enim hic traditum eſt, quod non ante multa annorum millia, Moſaicæ legis typis varie fuerit adumbratum, ac prophetarum oraculis prædictum, quædam etiam evidenter expreſſa. Quod genus illud, non eſſe plures Deos, & ab uno conditum hunc mundum. quicunque enim & ante legem proditam pie vixerunt, unicum coluerunt Deum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

totius mundi conditorem. Iam prophetæ munus in Ioanne Baptiſta velut in utriuſque legis confinio conſtitit: cui contigit, ut quem alii veluti per nebulam è longinquo venturum oſtendebant, præſens præſentem digito commonſtraret. omnium autem prophetarum certiſſimus propheta ſibi fuit ipſe Dominus, hoc factis exhibens & interpretans, quod ænigmatibus vetuſtæ legis fuerat deliniatum, apud populum per parabolarum involucra, apud diſcipulos modo tecte, modo aperte. Divinam naturam factis exhibuit potius quam verbis expreſſit. Quis autem intellecturus erat, ſerpentem æneum in ſtipite ſuſpenſum adumbraſſe Chriſtum crucifixum, niſi dominus ipſe dignatus fuiſſet exponere? Quod dixerat: Solvite templum hoc, & intra triduum excitabo illud, nec à diſcipulis intellectum eſt, niſi poſt reſurrectionem. Quis porro ſuſpicaturus erat, Ionam devoratum à ceto, ac tertio die vivum redditum, præfiguraſſe Chriſti ſepulturam ac reſurre-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ctionem? Quum autem propius urgeret mortis tempus, aperte præmonuit ſuos, fore ut traderetur gentibus illudendus & crucifigendus: ſed eoſdem conſolatus eſt, promittens ſe reſurrecturũ tertio die. Sic aſcenſum in cœlum ante mortem prædixit obſcurius, poſt reſurrectionem evidenter. Similiter prædixit, fore ut granum ſinapis, hoc eſt Euangelica fides, ex minimis initiis per univerſum orbem diffunderetur, & quid eventurum eſſet Euangelii præconibus. Nec illud tacuit, fore ut abolita Iudaica religione, pietas Euangelica transferretur ad gentes, Iudæis in ſua caligine perſeverantibus, donec ſuo tempore, iuxta beati Pauli vaticinium, ex Iudæis ac gentibus fiat unum ovile ſub unico paſtore Chriſto. Ne illud quidem ſiluit, fore ut variis hæreſibus eccleſia impeteretur, non ſubverteretur. Quid multis? quum omnia ſic evenerint, quemadmodum erant prædicta, de ſupremo iudicio deque piorum & impiorum præmiis quicquam addubitare videtur eſſe

extre-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

extremæ cæcitatis. Homini divino credimus, ſi ter quaterque verum prædixit: & ei qui in tam multis, tãque iuxta ſenſum humanum incredibilibus fuit veridicus, non credemus in uno quod reſtat? Sed hanc partem quoniam ad Iudæos ac paganos pertinet magis quam ad Chriſtianos, & à doctiſſimis viris Tertulliano ac Cypriano diligenter eſt tradita, in præſentia prætermittemus, contenti digito commonſtraſſe fontes, unde queas iſta ſi videtur haurire. Supereſt admonitio, ut iuxta rectam fidẽ, recte vivamus. Ignea res fides eſt, ubicunque eſt, ocioſa non eſt: ſed quemadmodũ in lucerna oleum alit flammam, ne extinguatur, ita charitatis opera fidem alunt ne deficiant. Fides gignit bona opera, ſed illa viciſſim nutriunt parentem, eoque in fatuarum virginum lampadibus defecit lumen, quia deerat oleum bonorum operum. Quanquam autem bene vivendi ratio, ex omnibus ſacris voluminibus peti ſolet, tamen in hoc quamvis brevi ſymbolo conti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

netur tota pie vivendi philoſophia, nec ulla eſt virtus, ad quam non inſtruat, nec ullum eſt vitium, adverſus quod non armet animum hominis. Obambulat enim calumniator ille per ovile eccleſiæ, tanquam leo rugiens quærens quem devoret, cui beatus Petrus iubet nos reſiſtere, fortes non fiducia operum aut virium noſtrarum, ſed fide. KA. Armaſti me fide, nunc pie facis, quum tyronem doces uti ſuis armis. CA. Dominus ipſe nos docuit univerſa legis præcepta ſummatim uno contineri. Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & proximum ſicut teipſum. Nullus autem diligere poteſt Deum ſuper omnia, niſi credat illo nihil eſſe pulchrius, melius, veracius, aut amabilius. Etenim qui credit illo quicquam ab eo diverſum eſſe præſtantius, aut æquale, non credit eſſe Deum. In hunc igitur qui ſe totum coniecit, nihil amare poteſt niſi quod amet propter Deum, nihil timere, niſi quod timeat propter Deum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Deum. Atque hoc ſtatim exordio, credo in Deum, reſecantur aut certe mitigantur univerſæ carnis cupiditates: quarum ſi cui obtemperans negligis Dei præcepta, conſtat te tibi alium fingere Deum, quicquid hoc eſt quod illi anteponis. Dominus Deum ac mammonam, dum duos appellat dominos, inter ſe contrarios, quaſi duos Deos comparat: & Paulus avaritiam, hoc eſt pecuniæ ſtudium appellat idololatriam. Idem quæſtui corporiſque deditos emolumentis infami notat elogio, quorum inquit Deus venter eſt. Rurſus idem Corinthiis ſcribens appellat inſtigatorem Deum huius ſeculi, non quod revera ſit Deus aut Dominus, ſed quod illis quodammodo eſt utrumque, qui neglecto vero Domino Deo, ſemet illi dedunt in ſervitutē. Quod autem de ſtudio pecuniæ dictum eſt, idem ſentiendum eſt de vitiis omnibus, præſertim capitalibus. Infame apud Chriſtianos vocabulum eſt, apoſtaſia, hoc eſt defectio. Et merito ſane, nam ſi apud eos qui nihil

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

aliud ſunt quam homines abominandum eſt transfugæ nomen, quanto ignominioſius eſt à tali imperatore, cui tot ſacramentis, tot donariis, tot auctoramentis aſtricti ſumus ultro deficere, non ad meliorem aut parem, ſed ab omnium optimo ad omnium peſſimum. Et apoſtatæ nomen horrent fere Chriſtianorum aures, ſed utinam animus ſimiliter abhorreat à re. Porro Satanas tribus fere machinis nos impugnat, ignorantia, ſpe commodorum, ac metu contrariorum. Iam ſyncera fides, ut dictum eſt, omnem depellit mentis calliginem: cæterum nec ſpes blandiens fallit, nec metus territans de gradu deiicit eũ, qui totã fiduciam collocavit in Deo. Quam miſere torquet multos amor cognoſcendi futura. Alius optat longam vitam, & horret mortem, conſulit genethliacos. At vere credens Deo, ſecurus dicit cum Paulo, mihi vivere Chriſtus eſt, & mori lucrũ. Alius habet in mari navim onuſtam precioſis mercibus, conſulit aſtrologos: pius autem dicit, Dominus

proſpe-

proſperet negatiationem ſi iudicarit expedire: ſin minus, quod ille pro hoc damno dabit, melius eſt omnibus mercibus. Alius urgetur morbo, & accerſit incantatorem: pius dicit, Domnus eſt, Pater eſt, flagellet me pro ſuo arbitratu, modo agnoſcat me inter filios ſuos, & æternæ felicitatis hæredes. In ſumma, leviter formidat quicquid habet hæc vita terrificum, qui vere timet illum, qui offenſus animam & corpus mittere poteſt in gehennam: leviter ſperat huius mūdi commoda, qui cogitat Deum poſt hanc vitam momentaneam promittere vitam æternam. Quis autem tam amens eſt, ut ullum hominem faſtidiat, ſi cogitet ſe totum ad illam inenarrabilem maieſtatem minus eſſe, quam culex ſit ad elephantum? Aut quomodo vilem poteſt habere illum, quem Chriſtus minime ſtultus negociator non gravatus eſt ſuo ſanguine redimere? Si præclarus eſt habere principem benevolum, hic eſt omniū principū princeps: ſi periculoſum eſt in regis iram incurrere, hic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

eſt rex regum & dominus dominantium. Multos contriſtat generis ignobilitas, ſed erigit fides, admonẽs eos vere nobiles eſſe, quos Deus agnoſcit pro filiis & hæredibus, & à quibus gaudet audire Pater. Alios tumefacit maiorum claritas, ſed fides oſtendit illis omnium communem patrem, apud quem non eſt diſcrimen principis ac plebei, pauperis ac divitis, ſervi ac liberi. Quo quiſque illi pietate commendatior eſt, hoc eſt nobilior, potentior, ac ditior. Hunc unicum dominum oſtendit nobis Chriſtus, quem merito timeamus: hunc oſtendit patrẽ, quem amemus, cui citra reſpõſationẽ obtẽperemus, quem ut filii nõ degeneres imitemur. Eſtote, inquit, perfecti, quẽadmodũ pater veſter cœleſtis perfectus eſt, qui ſolẽ ſuũ oriri facit ſuper bonos ac malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Quibus affluũt huius ſeculi commoda, opes, honores, claritas, potẽtia, forma, aut ſi qua ſunt alia quibus animus ſolet intumeſcere, his continuo tumor vertitur in tremorẽ, ſi co-

ſi cogitarint cui domino debeant illa omnia, cui in manu eſt quãdocunque velit ingratis eripere, quod gratis dedit, cuiq; de ſingulis ſciant reddẽdam eſſe rationẽ, & à quo protinus audiãt, quid ſuperbis terra & cinis? Quid te plumis alienis venditas? quur audes proximum diſpicere, velut ignobilem, qui cum habes communem patrem, & communem dominum? Quur aſpernaris ut ſervum, quum ille ſit eodem precio redemptus quo tu? Quur ut pauperem contemnis, cuius curam gerit pater omnium rerum dominus? An illi pauperes erant quibus ſcribit Apoſtolus: Omnia veſtra ſunt, vos autem Chriſti? Quur tibi ſordet ut tenuis, qui pariter in æternæ vitæ hæreditatem aſſcriptus eſt, hac in parte fortaſſis te potior habiturus? Siquidem in Euangelio de tenuibus adverſus divites dictum eſt, ut vos recipiant in æterna tabernacula ſua. Ille quem tu ut ſervum premis, conſervus tuus eſt: quem ut ignobilem deſpicis: frater eſt: quem ut inopem ac deſtitutum negligis, an-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

gelos habet ſibi miniſtrantes. Tu ſuperbus palatio, derides pauperis ἀνεστιὰ tugurium, at illi pauperi communis pater totius mundi regiam conſtruxit, illi lucent ſydera, illi volvuntur orbes, illi germinat terra æque ac tibi. Ad hunc modum eadem fides effecit, ut nec huius mundi proſperitas adferat inſolentiam, nec adverſæ res pariant deſperationẽ. Quiſquis autem Deum eſſe credit, omnia gubernantem, is credit illum ſingulis noſtrum magis eſſe præſentem quam quiſquam adeſt ſibi, exactiuſque perſpicere latebras cordis noſtri, quã nos in media luce cernimus corpus oppoſitum oculis; qui igitur fieri poteſt ut homo, ſive in tenebris agat ſive in luce, ſive ſolus ſive cum multis, non cum multo tremore multaque reverentia componat actiones ſuas, ne quid ſit quod offendat oculos patris ac domini, atque etiam iudicis: Totus hic mundus templum eſt Dei, in quo præſidet ipſe: quod ſi nos pudeat in templo lapideo quicquam indecori committere, quan-

quanto maiore religione decet in hoc verſari templo? Vana ſunt iacula quibus nos impetit tyrannus ille, ſed adverſus omnia ſufficit unicus clypeus, credo in Deum. Si te petit iaculo ſuperbiæ, obiice clypeum. Credo in Deum, qui quam oderit elatas mentes in Lucifero declaravit: ſi ſtimulat ira ad vindictam, reſponde, Credo in Deum, qui ſibi ius vindicandi ſervavit, clamans, Mea eſt ultio, & ego rependam. Si livor urit animum, dic, Credo in Deum, qui ſua bona diſpertitur cuique pro ſuo arbitratu. Quur invideam fratri & conſervo, communis patris ac domini benignitatem? Quanto æquius eſt, illi duplici nomine gratias agere, & quod mihi tam multa largitus eſt ſupra meritum, & quod per fratrem iſta quoque largitur? Quicquid enim uni membrorum datum eſt, totius corporis & lucrum eſt & ornamentum. Si avaritia ſolicitat ad fraudes & rapinas dicens, niſi properas per fas nefaſque facere rem ſenem opprimet egeſtas, mendicabunt liberi: reſponde,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

de, non faciam, quia credo in Deum: qui veſtit paſſeres, qui alit lilia agrorum, non ſinet militem ſuum perire fame. Si concupiſcentia ſolicitabit ad luxum, dic, abſit ut faciam, quia credo in Deum cuius munificentia hæc mihi indulſit, non ad intemperantiam, ſed ad ſobrium uſum: quicquid hinc impenditur concupiſcentiæ, furtum eſt, rapina eſt, imo ſacrilegium eſt & idololatria: quicquid ſupererat neceſſariis, pauperum res erat, Chriſti membris debebatur: & quod temulentiæ, crapulæque inſumitur, in Dei contemptum dæmonibus immolatur. Si libido provucat ad ſtuprũ & adulterium, deſpue, dicens, credo in Deum Patrem, cuius oculis iſta diſplicent: non committam, ut ob tantillum voluptatis, excidam ab hæreditate cœleſtium gaudiorum, ac ſecuritate mentis ſibi bene conſciæ: Stultus negociator eſt qui talem admittit permutationem. Si quid tale puderet committere teſte & arbitro patre terreno, quanto magis oportet vereri oculos patris illius

cœleſtis?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

cœleſtis ? Iam ſi veniamus ad Chriſtũ, qui nobis familiarius exemplum pie vivendi propoſuit, quæ pars eſt Chriſtianæ philoſophiæ, quam non hinc abunde liceat diſcere ? quis non accendatur ad virginitatis ac pudicitiæ ſtudium, quum audit Chriſtum natum ex virgine, qui nobis in ſuo quoque corpore virginitatem commendavit ? Quem non pudeat coniugium adulteriis inquinare, aut in coniugio ſervire libidini, quum reputat Mariæ & Ioſeph omni virginitate caſtius matrimonium ? Ad hæc quum cogitaverit, tantum honoris habitum humanæ naturæ, ut ad divinæ perſonæ conſortium in Chriſto ſit recepta, ſedeatque ad dexteram Patris, non vereatur ſeſe ad pecunias voluptates, ventris & inguinis abiicere ? Agnoſcunt angeli ac venerantur hoc myſterium, quemadmodum teſtatur Petrus in epiſtolæ prioris capite primo. Eoque in Apocalypſi 19. Ioannem procidentem ut adoraret, angelus vetuit dicens, vide ne feceris, conſervus tuus ſum & fratrum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

tuorum habentium teſtimonium Ieſu. Atqui ante Chriſtum incarnatũ, non idem audivit Abraham aut Daniel adorans angelum. Quum igitur humanæ naturæ dignitatem agnoſcānt angeli, quam indignum eſt nos eam abiectiſſimis vitiorum ſordibus conſpurcare? Quin potius audimus Petrum hortantem, per quæ maxima & præcioſa nobis donavit, ut per hæc efficiamur divinæ conſortes naturæ, fugientes eius quæ in mundo eſt concupiſcentiæ corruptionem. Iam qui ſyncera fide profitetur illum dominum, qua fronte audebit aliquid ſui ſuffuratus largiri Satanę, quũ totus ſit illius cui ſe totum in baptiſmo dedicavit? Qui ſe Ieſu profitetur eſſe, quur aliunde venatur ſalutem? Qui Chriſtum profitetur regem ac ſacerdotem ſummum, qua fronte negligit illius leges, quo ore patitur illam adorandam victimam pro ſefruſtra oblatam, quam ille voluit omnibus eſſe ſalutiferam? Dei filius amore tui factus eſt homo, ut te ex homine faceret Deum, & tu in contem-

ptum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ptum illius temetipſum ex homine facis animal, omni pecude abiectius? Quid porro eſt tota vita, mors, & reſurrectio Chriſti, niſi clariſſimum ſpeculum Euangelicæ philoſophiæ? Non ſine cauſa magnã habet laudem obedientia: ea ſine exceptione primum debetur Deo: ille Patri obediuit uſque ad mortem, mortem autem crucis, proxime parentibus: factus eſt illis ſubditus, quum ab eis non intelligeretur, Lucæ 2. Debetur autem & nonnulla publico munere fungentibus, etiam ſi mali ſint: ille non ſubduxit ſe iudicio, ſed adiuratus à Caipha, reſpondit, nonnulla reſpondit & Pilato. Herodem contempſit, quod is non fungeretur illic auctoritate publica, ſed tantum animi cauſa venabatur ab illo miraculum. Satanam tentatorem reiecit in omnibus, à ſpiritibus immundis ne prædicari quidem ſuſtinuit. Magna virtus eſt humanæ gloriæ contẽptus, ille quum eſſet Deus, ſervi perſona geſſit in terris, regnum delatum refugit, doctrinæ miraculorumque gloriam ad pa-

trem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

trem retulit. Charitatis vis eſt, nocere nemini, prodeſſe omnibus. Tota illius doctrina, tota miraculorum geſtio, tota denique vita, nihil aliud fuit quam in omnes beneficentia: nuſquam quæſivit quæ ipſius erant, ſed ſe totum effudit in aliorum utilitatem: hoc erat unicum illud Deoq; gratiſſimum holocautoma. Quam fervida charitatis vox eſt quum ait, ignem veni mittere in terrā, & quid volo niſi ut accendatur? Baptiſmo habeo baptizari, & quam angor ut perficiatur? Nemo inquit maiorem charitatem habet, quam ut animam ſuam exponat pro amicis ſuis: ille non ſolum vitam impendit, ſed & crucis ignominiam ſuſtinuit, idque pro inimicis quoque extremis verbis orans pro his per quos actus fuerat in crucem, & quorum blaſphemis vocibus in ipſo ſupplicio lapidabatur. Nec tamen mentitus eſt dominus: quum enim ait nemo, de charitate humana loquutus eſt. Inter homines exempla quædam inſignis amicitiæ narrantur verius quam creduntur, in

quibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

quibus amicus pro amico ſemet in vitæ diſcrimen coniecerit: Chriſti charitas ſuperat omnem humanam charitatem: ignis ille cœleſtis erat non terrenus, quem Spiritus Sanctus accendit, non affectus naturæ: & non pudet nos appellari Chriſtianos, qui non ſolum non impendimus animam amicis ſervandis, ſed pro levi emolumento, fucis mendaciis & periuriis fallimus proximum, violentia ſpoliamus, calumniis pertrahimus in capitis periculum? Vulgaris morbus eſt divitiarum amor, ut earum contemptus rara præcipuaque virtus eſt. At quid illo in hoc mundo nudius, qui non habebat ubi vel reclinaret caput ſuum? qui Cæſaris nomiſma non agnovit, iuxta hominē loquor, cuius etiam veſtes, quod ſolum ſupererat exuvium, inter milites diſtributæ ſunt. Non hæc dico quod gravis egeſtas ſit accerſenda, ſed quod turpe ſit Chriſtum profeſſo, tam impotenter ferre rei familiaris tenuitatem, ut ſe ter quaterq; miſerum clamitet, Qur autem te pudeat inopiæ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

quam habes communem cum Chriſto rerum omnium domino? Aut quur aliquis minoris æſtimat proximum ſuum ob egeſtatem, ac non potius veneratur in illo domini ſimilitudinem? Tyrannicus affectus eſt ultionis cupiditas, Durũ eſt bene velle ei qui rem diminuit, aut vitam famamve impetiit. At id fiet mollius ſi reſpicias ad illum agnũ omnis expertem maculæ, tot conviciis lapidatum, tot inſidiis appetitum, denique vinctum, conſputum, colaphis cæſum, & omni ludibriorum genere vexatum, & inter latrones in cruce ſuſpenſum, nullo verbo, nullo nutu ullam provocati animi ſignificationem dantem, nec aliud ſonantẽ quam verba flagrantiſſimę charitatis ac mãſuetudinis. poſt reſurrectionem item diſcipulis & amicis tantum apparuit, ut illis & mœrorem adimeret, & fidem confirmaret: cæterorum nemini ſeſe oſtendit exprobrãs eis fruſtratos impiæ mentis conatus, dicenſque, Hic eſt ille, quem iniuſte condemnaſtis, cui exprobraſtis, quem ſic ex-

tinctum

tinctum voluiſtis, ut nec ullum honeſtæ memorię veſtigium ſupereſſet, Vivo invitis vobis, Sed quid? Mandavit Apoſtolis, ut illis ipſis à quibus fuerat indigniſſime tractatus, prædicarent Euangelii gratiam, hoc eſt per fidem in Chriſtum gratuitã omnium ſeclerum veniam, & in futuro ſeculo vitam æternam. Hæc vita multas ſecum defert moleſtias, eas ſi reſpectu domini patienter toleramus, ſimul cum illo patimur: ſed multo magis, ſi ob iuſticiam ac pietatem affligamur immerentes. Si hoc quotidie meditemur, ut carnis cupiditates ſine rebellione obtemperent ſpiritui, Chriſto commori diſcimus. Si ab hoc mundo ſemoti, non tam corpore quam affectu, ad eam perveniemus perfectionem, ut in ſpe reſurrectionis cõquieſcamus, una cum Chriſto ſepelimur. Si ſemel per baptiſmum ab operibus mortuis ut Paulinis utar verbis, omnibus emundati maculis, deinceps in novitate vitæ ambulamus, non ſolum non revoluti in cœnum unde repurgati ſumus, verum etiam

per omnium virtutum gradus properantes ad perfectionem, iam cum Chriſto reſurgimus, qui ſuſcitatus à mortuis nō amplius moritur. Quum his modis in nobis quotidie creſcit rerum terrenarum contemptus, & accreſcit cœleſtis vitæ deſiderium, cum illo in cœlum aſcendimus, corporeis pedibus prementes terram, cordis affectibus verſantes in cœlo, ſic omnes cogitationes noſtras componentes, omnes actiones ita moderantes, quaſi coram Deo & in cœtu ſanctorum omnium agamus, ſicuti revera agimus. Iam venimus ad Spiritum Sanctum, qui iuxta Pauli doctrinam hoſpes eſt piarum mentium, quas ſibi pro templis cōſecravit. Hoc qui credit, qui fieri poſſit ut non vereatur Dei templū prophanare? prophanatur enim impuris etiam cogitationibus, ut abſint facta: ac expulſo tam amabili hoſpite, è templo Dei facere Satanæ ſtabulum? Laudatur Chriſtiana concordia, ſine qua nulla eſt religio, nulla felicitas. Huius abſolutum exemplum habes in Patre,
Filio,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Filio, & Spiritu Sancto. Habes proximum in nomine Eccleſiæ, quæ tot vinculis connectitur, habens unum Deum, unam fidem, unas leges, unum baptiſma, eadem ſacramenta, eundem ſpiritum, eandem exſpectãs hæreditatem. In hac eccleſia ſi quis perſeverarit, etiam ſi quid prolapſus fuerit, habet multos à quibus ſublevetur, nec facile perire poterit, tot interceſſorum millibus pro ipſo deprecantibus. Intra ovilis ſepta ſeſe continentibus minus eſt à lupis periculi. Quoniam autem hic perpetua nobis colluctatio eſt cum adverſario, caute ambulandum eſt, iuxta leges ab imperatore dominoq, noſtro præſcriptas: ad quas ſervandas quoniam imbecillitas noſtra nequaquam ſufficit, aſſiduis precibus implorandum eſt auxilium cœleſte: quod omnibus præſto eſt, ſi quis ardenter, ſi quis aſſidue, ſi quis cum trementi fiducia poſtulet. Ad utrumque erimus magis idonei, primum ſi ad Deum veluti fontem & auctorem omnia noſtra referamus. Deinde ſi conſueſcamus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

non ad ſingulos, ſed ad univerſam ſodalitatem habere reſpectum. Si prius illud fecerimus, in omnibus, quicquid nobis ex animi ſententia ſucceſſerit, Deo gratias agemus: & ſi quid moleſti acciderit, dum patienter ferimus velut à Deo immiſſum, vel ad emendandos, vel ad exercendos nos, externum malum vertetur nobis in verum bonum. Dabo exemplum evidens, Feliciter provenit ſeges in agris: hic paganus prædicabit induſtriam ſuam, laudabit eius æſtatis commodum cœlum. At Chriſtianus perinde quaſi hæc omnia de manu Dei acceperit, agit benigno Patri gratias, qui tanta largitate proſpicit filiis ac famulis ſuis. Et ſi quid boni nobis præſtatur per homines, agnoſcemus domini bonitatem, qui tali homini dedit ut hoc & vellet & poſſet. Rurſus ſi quid moleſtiæ accidit nobis per homines, ac de vindicta cogitantibus ſubit animum, præſtat hanc iniuriam concoquere, ne laceſſitus lædat gravius, poterit amicus hoc damni multo penſare fœnore humana

humanæ prudentiæ nonnullam laudem fortaſſe promeremur, pietatis nullam, ſed ſi cogitaverimus, dominus me per huius hominis malitiam flagellat, illius amore feram quicquid hoc eſt mali: hoc pacto & minus indignabimur proximo, & proniores reddemur ad correctionẽ vitæ, quam ad ultionem iniuriæ: In ſumma, minus habebũt in nobis tyrannidis humanæ cupiditates, quarum violentia nos ab obſervatione legũ divinarum ad maleficia ſolet abripere. Conſuefaciendus igitur eſt animus ut in omnibus, ſeu lætis ſeu triſtibus, protinus ad Deum intendat oculos. Proximum huic eſt, ut animo contueamur univerſam eccleſiam velut unum corpus, ſub uno capite Chriſto. Hac ratione fiet, ut & noſtra incommoda levius feramus, ſi ea pro multis & cũ multis ferre nos reputaverimus: magiſque de bonis aliorum gloriabimur, quam de propriis, nec cuiquam invidebimus, ſi cogitaverimus noſtrum eſſe, quicquid bonorum habet eccleſiæ ſodalitas. Denique libentius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

audiet Deus preces noſtras, ſi non noſtrum proprie negotium agemus ſed commune commodum petemus, ad ipſius gloriam. Charitas enim Deo gratiſſima eſt: at ea non quærit quæ ſua ſunt, ſed quæ Ieſu Chriſti. Chriſti autem corpus eſt eccleſia. Iſto pacto fiet, ut dominus charitate tua delectatus, etiam hoc ipſum quod tibi proprie poſtulaturus eras, largius donet, quam ſi tibi uni petiſſes. Hæc conſideratio ſi tranſierit in habitum, dilatabit animum noſtrum ut non quibuſlibet offendatur, nec ad minutas offenſiunculas reſiſtat, nec officium præſtaturus μικρολογῶν ſupputet, hic Gallus eſt, ego Germanus, ille obſcurus eſt, ego clarus, ille pridem hoc de me dixit, ſed alacriter impertiat beneficium, ut membro Chriſti, ut Chriſtiano, ut homini. Ka. Si tibi moleſtum non eſſet, velim ex te & illud diſcere, quæ ſint præcipuæ leges ad quas oportet hominem actiones ſuas velut ad amuſſim dirigere: & quæ ſit optima precandi formula. Ca. Decalogi præcepta nulli

ſunt

ſunt ignota : nec his meliora quiſquam poteſt tradere, quam quæ tradidit ipſe Deus : nec ulla melior precandi formula præſcribi poteſt, quam dignatus eſt ipſe dominus præſcribere. Novit enim filius, qua formula potiſſimum delectatur Pater. KA. Sed ea præcepta Iudæis per Moſen tradita ſunt, ab ea lege nos liberavit dominus. CA. Bona verba fili chariſſime, tota lex noſtra eſt cum Euangelio conſentiens, niſi quod nos factum profitemur, quod illi futurum expectabant, & quod illis ut rudibus per ænigmata propoſitum eſt, nobis explanatius dicitur. Tantum externæ quædam ceremoniæ partim abolitę ſunt, partim immutatæ, & ad Euangelicam pietatem accommodatæ. A præceptis autem cæteris non aliter liberat Euangelium, niſi quod aucta in nobis charitate, ea ſponte facimus ac lubentes, quæ Iudæorum vulgus faciebat metu pœnæ : alioqui quæ tandem eſſet illa libertas, ſi nobis licet peierare, mœchari aut furari? Nonne eo Chriſtus venit in mundũ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ut impune peccaremus, ſed ne omnino peccemus, renati in eum, qui non novit peccatum. Eundem Deum colimus quem Iudæi, licet quod ad immolationũ ritus attinet alio modo colimus. Fons autem omnium præceptorum eſt, primum illud, hoc eſt omnium maximum, dilige Deum ex toto corde, & proximum ſicut nos ipſos, Hic enim ſermo omnia vivendi pręcepta ſummatim complectitur, & his qui caret, etiam ſi præſtet quod verba legis præſcribunt, vitetque quod vetat, legem tamen non obſervat: veluti ſi quis inimicum non occidat, non quod illi minus male velit ſed quod minas legis metuat, is apud Deum homicida eſt. At quem ita excandeſcentem, à facinore revocat dilectio Dei & proximi, atque ita ſecum cogitat: abſit ut ob hominem inimicum excidam ab amicitia Dei, & lædam proximum, cui etiam ſi malus ſit tamē bene velle debeo propter Deum, cui grariſſimum eſt, ſi pro iniuria reponamus beneficium: nec mea refert, ſi malam pro benefa-

ctis gratiam refert homo, habeo certæ fidei debitorem, cui hanc ſortem fœnero, reddet cum inæſtimabili lucro: is demum legis præceptum obſervavit. KA. Iam igitur expecto decem illas leges digito Dei ſcriptas. CA. Referuntur Exod. cap. xx. nec egent interpretatione, legis enim verba debent eſſe dilucida, & ſi quid in his requirat interpretem, ſunt complures qui hoc abunde præſtiterunt. Tantum paucis admonebimus ſingula præcepta latius patere, præſertim apud Chriſtianos, quam hominum vulgus exiſtimat. Primum itaque præceptum eſt, Non habebis Deos alienos coram me, non facies te ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra. Hoc præceptum convenit cum primo articulo Symboli, ut hic non ſit opus pluribus verbis: & iam admonui præceptum hoc violari non ſolum ab his qui ſolem, lunam ac ſtellas, aut hominem, ſerpentem, bovem, canemve, aut

horum dæmonumve ſimulacra colunt pro Deo: verũ ad Idololatriam tendunt omnes artes curioſæ, divinandi, præſtigiarum, ſanationum magicarum, in quibus etiam ſi non ſit expreſſa cum dæmonibus conſpiratio, eſt tamen aliquod tacitũ commercium, ac perinde tacita Dei abnegatio. Si quæris argumentum in promptu eſt. Quum tibi incantator parat è corpore teli cuſpidem eximere, dic bona fide tecum: ſi hoc ſit volente Deo, proſit: ſin minus, malo vulnus corporis quam animi impietatem: videbis incantatorem nihil agere. Neque me fugit quid hic ſoleant cauſari], qui multũ tribuũt magiæ naturali, & aſtrologiæ vaticinanti: Chriſtianæ pietatis eſt etiam ab illis refugere, quæ periculum aut ſpeciem habent impietatis. Deſpuit hæc omnia, quiſquis vere profeſſus unum verũ Deum, abiuravit omnes Deos falſos. Ne ab homine quidem ullum beneficium admittendum eſt, quod datur cum offenſione Dei. Breviter omne crimen pertinet ad Idololatriam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

latriam. Qui in gratiam regis ſpoliat pupillos immeritos, aut aliud ſimile crimen admittit, principem pro Deo colit. Blandiantur ſibi quantum volunt, recitent hoc præceptum quotidie millies, ore profitentes Deũ, Paulus illis reclamat dicens, factis negãt. KA. Quur igitur non puniuntur, vt Idololatræ? CA. Quia partim excuſat humana imbecillitas, partim turba peccantium: præcipue vero quod de hominis animo nobis difficillimũ eſt iudicare, cæterũ qui per omnem vitã deſtinato animo per fas nefaſque ſectantur divitias, venantur voluptates, reiecto timore pariter & amore Dei, ſciant ſe nihilo meliores eſſe iis, qui thus incẽdũt Iovi, aut Veneri mactãt agnũ aut Baccho hircũ. KA. Quũ in eodem pręcepto tanta diligẽtia ventur fieri ſimulacra, qui factũ eſt, ut hodie templa Chriſtianorum plena ſint imaginibus? CA. Iudæorum populus erat craſſiſſimus, & ad gentium ſuperſtitionem mire proclivis, ut vix crederent eſſe quod oculis non cernerent: eoque lex tot verbis eos

deterret longius ſubmovens à periculoſiſſima fovea. Nunc poſteaquam per Euangelicam lucem extinctus eſt omnis paganiſmus, non eſt idem periculum: & ſi quid reſidet ſuperſtitionis in quorundam imperitorum animis, facile per admonitionem ſacramque doctrinam propelli poterit. Uſque ad ætatem Hieronymi erant probatæ religionis viri, qui in templis nullam ferebant imaginem, nec pictam, nec ſculptam, nec textam, ac ne Chriſti quidem, ut opinor, propter Anthropomorphitas: paulatim autem imaginum uſus irrepſit in tẽpla. Nec fortaſſe foret indecorum, ſi in his locis in quibus ſolemniter adoratur Deus, nullæ ponerẽtur imagines præter imaginem crucifixi. Pictura tamen ſi apte adhibeatur, præter honeſtam voluptatem, quam adfert, plurimum conducit ad memoriam & intellectum hiſtoriæ. Unde non inſcite dictum eſt à neſcio quo, picturam eſſe illiteratis, quod eruditis ſunt libri. Imo doctus etiam interdum plus videt in tabula quam in

literis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

literis, ac vehementius afficitur: velut magis commoveremur, ſi conſpiceremus Chriſtum in cruce pendentem, quam ſi legeremus illũ crucifixum: pictura vero rem quatenus licet ponit ob oculos, & ἐνάργειαν quam affectant loco dædali præſtat, cæterum vita Chriſti & Apoſtolorum, ea præſertim quæ literis canonicis prodita eſt, in porticibus, veſtibulis, ac periſtyliis recte poneretur. Suggerunt enim imagines eiuſmodi pias quaſdam cogitationes etiam aliud agentibus. Quemadmodum autem à Priſcis recte conſtitutum eſt ne quid in templis recitaretur, præter canonicam ſcripturam, ita conveniret, ſi in ſacris locis nihil pingeretur aut fingeretur, quod in ſacris voluminibus non haberetur. Poſtremo in tabernaculo Moſes ex præſcripto Dei duos Cherubim aureos poſuit in ſummis propitiatorii partibus Exod. 25. & 3. Reg. 7. in vaſis templi quod extruxit Solomon, erant boum, leonum & Cherubim ſculptiles imagines, Rurſus, 2. Paralip. 5. Sculpun-

tur Cherubim in parietibus. In mitra pontificis erat imago lunæ, in veſte malorum punicorum ſimulacra. Non igitur eſt veriſimile Iudęis ſimpliciter interdictum omne genus imaginum, ſed ne more gentium haberent ſimulacra, quæ proponerentur adoranda. Idem velut exponens liber Deuteronomii, præceptum hoc referens addit, non adorabis ea, nec coles, eodem pertinet quod addit: coram me. Coram Deo ponitur imago quæ Deo æquatur. Nulla ſiquidem res rationis expers, capax eſt adorationis, hoc eſt venerationis externæ, nec cultus, hoc eſt internæ venerationis. Chriſtianus ſi caput inclinat ſigno crucifixi, ſcit ligno nihil honoris deberi, ſed ad occaſionem imaginis veneratur illud quod ea repræſentat. Iā ſi quis amore Chriſti charam habeat imaginem Chriſti, ſic ut interdum exoſculetur, & in loco mundo reponat, modo abſit ſuperſtitio, arbitror eum affectum non eſſe ingratum Deo. Alioqui quum in templis oſculamur codicem Euangelicum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

licum, non adoramus membranam aut aurum eburve, ſed Chriſti doctrinam veneramur. Ac fortaſſe non inutile fuerit, ut epiſcopi in ſuis quiſque eccleſiis ſuper hac re ſtatuant ſecundum præſentem gregis utilitatẽ, citra tumultum tamen & iniuriam. Nam ut imagines ſint in templis nulla præcipit vel humana conſtitutio. Et ut facilius eſt ita tutius quoque eſt omnes imagines è templis ſubmovere, quam impetrare, ut nec modus prætereatur, nec admiſceatur ſuperſtitio. Iam ut animus ſit ab omni ſuperſtitione purus, tamen non caret ſuperſtitionis ſpecie, orantem ad ligneum ſimulacrum procumbere, in hoc intentos habere oculos, ad hoc verba facere, huic oſcula figere, nec orare prorſus niſi coram imagine, illud addam, quicunque ſibi aliuſmodi fingunt Deum quam eſt, contra prę-ceptum hoc colunt ſculptilia. Iudæi non habent ſimulacra in templis, ſed habent in animo idola turpiſſima, dũ patrem fingunt orbum, quum habeat filium, dum ſolum, quum in conſortio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſortio habeat Filium & Spiritum Sanctum. Non igitur Deum colunt ſicuti iactant, ſed pro illo colunt Idolum quod ſibi in animo ſuo fabricati ſunt. Hoc exempli cauſa dixiſſe ſat eſt, cætera ex teipſo coniicies. Quoniam autem illius ſummæ maieſtatis hoc poſtulat dignitas, ut non ſolū apud te magnifice de ea ſentias, nec tantum abſtineas à cultu ſimulacrorum, verum etiam nec verbo parum reverente dehoneſtes apud homines: additum eſt, non aſſumes nomen Dei invanum. Nam aſſuetudo levium verborum, paulatim minuit in loquentium & auditorum animis reverentiam numini debitam. Is porro mos erat gentium, paſſim inculcantium in ſermone quamvis ludicro aut etiam obſcœno, νὴ τὸν δία, Edepol, Ecaſtor, medius fidius: & utinam hodie nulli eſſent Chriſtiani, qui prava conſuetudine tertio quoque verbo addunt, per Deum, per mortem Dei, præſertim quum ludūt aleam, aut Baccho ſacrificant uvidi. Legimus imperatores quoſdam Ro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

manos licet ethnicos, iuſſiſſe flagris caſtigari eos, qui iuraſſent per genium principis. Apud Iudæos vero tanta erat veneratio divini nominis, ut myſticum illud nomen quod tetragrammaton appellant, ſcriberent litteris non efferendis: verum ſit hoc datum craſſis Iudæorum mentibus: nam Deus tam eſt innominabilis, quã eſt inimaginabilis & inviſibilis, euangelicæ pietatis eſt, nunquam nominare Deum, aut Chriſtum, aut Spiritum Sanctum temere, ſeu irreverenter, ne voces tranſeant in affectus, affectus in actiones. Illud animadverrendum, quod non dixit non nominabis Deum, ſed non aſſumes nomen Dei. Aſſumitur enim quod ad aliquem uſum adhibetur: in vanum ſive fruſtra ac temere aſſumitur, quod ad uſum prophanum ac vulgarẽ aſſumitur: velut quum quis per Deum iurat in negotio parvi momenti. Nam qui iurant, ut facilius fallant, aut per temulentiam, iracũdiamve, aut animi gratia, blaſphemiæ proximi ſunt. Saltem hoc tri-
buamus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

buamus omnium principi Deo, quod Galli tribuunt regi ſuo, qui regem non nominant, niſi adiectis verbis boni ominis, & attacto pileo. Nos itaq; Deum ſeu Chriſtum nominantes aut flectamus genua, aut aperiamus caput, aut ſi neutrum licet, modica capitis inflexione & vultu, reverentiam præ nobis feramus. KA. Ex iſto ſermone quatuor ſcrupuli pungunt animum meum, primus eſt, quod hoc præceptum videtur ad proximi dilectionem pertinere, dũ prohibemur, per hoc nomen fallere proximum. Secundus quod hoc ſecundo pręcepto permitti videtur, quod primo vetitum eſt: nomen enim Dei res eſt creata, & ſimulacro ſimile. Tertius, quod idem videtur hoc pręcepto vetari quod primo. Nullus enim ſciens peierat per Deum, qui bene de illo ſentiat. Aut enim ſentit illum ignorare mentes hominum aut non offendi malis. Quartus quod qui hodie iurant, magna ex parte, videntur violare hoc præceptum, ſiquidem iuxta ſermonem Eccleſiaſtæ, in

rebus

rebus humanis vanitas vanitatũ eſt, & omnia vanitas. In his igitur nunquam fas eſſet iurare. CA. Ut ad ſingula tribus verbis reſpondeam. Tria prima pręcepta quodammodo unum ſunt, ac præcipue pertinent ad latriam quæ eſt ſumma veneratio, quæ uni Deo debetur, tanquam omnium optimo, & cuius ſublimitas non recipit vilius creaturæ conſortium. Sed quatenus illius cõtemptus redundat in proximi malum, hactenus hoc præceptum & ad proximi dilectionem attinet quemadmodum & omnis in proximum iniuria pertinet ad Dei contumeliam, Deum enim quod in ipſo eſt lædit, qui contempto illius præcepto, lædit proximum, ſed blaſphemiæ propior eſt, qui per Dei nomen iurans fallit proximum, quam qui ſimplicibus verbis. Abutitur enim ad ſuam cupiditatem, & divino nominis honore, & proximi religione, qui adhibito Dei nomine credit iurato, non crediturus iniurato. Ad ſecundum ita reſpondebo; Nomen Dei

ab ho-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ab homine prolatum eſt res creata, nec illi voci flectitur genu, ſed ei quē vox indicat. De ſimulacro vero non eſt ſimile, Nullum enim eſt periculum ne vox hominis adoretur: ſed in ſimulacris periculum eſt, quod philoſophi quidam docuerint, ſicut in corpus apte compoſitum à natura immigrat anima, ita in ſtatuam ſcite effictam immigrare dæmones. Et neceſſe eſt Deum aliquo ſigno declarari. Ad quem uſum præcipue instituta eſt hominis oratio. Ad tertiū hoc habe reſponſum, iuxta quidem meam ſententiam: eos qui temulenti aut irati iurant, aut ſtudio fallendi nocendive ſcientes peierant, primi præcepti violatores eſſe verius quam ſecundi. Tales enim, ut tu fateris, aut non credūt eſſe Deum, aut ſtupidum eſſe credunt, ut ignoret quid agant homines, aut ſomnolentum ut non curet, aut malum ut faveat, aut iniuſtum ut non puniat. Sed qui vel cōſuetudine, vel ſine gravi cauſa ſponte iurant, adverſus hoc præceptum peccant. Ne vero nihil ad quartum reſpon-

ſpondeam, Dominus inter perfectionis hortamenta, ponit & illud, ut in totum abſtineamus ab omni iureiurando. Idem viſum eſt quibuſdam probatis eccleſiæ doctoribus. Cæterum quo colore poſſit excuſari conſuetudo nunc paſſim iurantium in omni pene negotio viderint alii, mihi videtur iusiurãdum vix excuſari poſſe, niſi aut neceſſitate, aut negotii gravitate. Crebro iurando peierare diſcimus. Neſcio an quiſquam bene iuret qui volens iurat. Iurat Paulus, ſed non pro penula aut ære, ſed pro gloria Euangelii. Haud tamen dixerim omnem iurandi conſuetudinem aut temeritatem eſſe crimen lethale, ſed certe crimini affinis eſt, & huic ripæ non bene creditur. Tutius eſt igitur Domini ac Iacobi conſilium conſequi. Tertium præceptum varios habet reſpectus. Spectat enim ad cultum Dei, præſcribens ſeptimum quenque diem, quo totus homo vacet operibus latriæ, hoc eſt hymnis, precationibus, ſacræ doctrinæ, ſacrificiis, & eleemoſynis, aliiſque exercita-

ercitamentis quæ fidē & chariratem erga Deum excitant, ne quis excuſare poſſit ſibi per neceſſarias occupationes non eſſe ocium colligendi animum ad ea quæ ſunt pietatis. Spectat & ad humanitatem erga proximum. Tanta ſiquidem fuit olim Iudæorum, & hodie proh dolor nonnullorum Chriſtianorum tum inclementia tum avaritia ut nullam relaxationem darent ſervis, ancillis, ac mercenariis advenis. Nec hanc cauſam diſſimulat lex, quum addit Deuteronomii 5. Memento quod & ipſe ſervieris in Aegypto, & eduxerit te inde dominus Deus tuus: ut divinæ manſuetudinis memoria, exemplum eſſet humanitatis erga proximum. Simili de cauſa inſtitutum Iubileum, id eſt annus libertatis, ſeptimo quoque anno. Quod autem Deuteronomii qninto, additur de bove & aſino, vel oppoſitum eſt quorundam inexplebili cupiditati, qui quum ipſis nō liceat exercere opus ſervile, tamen iumēta ſua ſabbatho aliis ad quæſtū locant: vel exceſſus eſt additus, quo longius

longius ſubmoveamur ab inhumanitate erga homines, quum iubeamur & iumentis parcere. Siquidem in hęc inclementia, gradus eſt ad inclementiam erga nobis ſubiectos homines. Nam & iumenta nobis ſerviunt. Porro quod Paulus ait: Nunquid de bubus cura eſt Deo? non ſentit Deo nullam eſſe curam boum, quum in Euangelio teſtante domino, ne paſſerculus quidem ſine illo cadat in terram: ſed ſolam & præcipuam eſſe negat. Quemadmodum enim iumenta creavit propter hominem ita & curat illa in hominis gratiam. KA. Quid eſt opus ſervile? CA. Omne opus externum, quod quæſtus gratia ſolet exerceri, velut arare, fabricari, negotiari. KA. Quur prohibetur quod ſanctum eſt? CA. Non vetatur quaſi vitioſum, ſed ut quod per ſe bonum eſt, cedat ei quod eſt optimum, ei cuius gratia præcipue conditus eſt homo, videlicet, ut cognoſcat, veneretur, colat, ametq; Deum ſuper omnia. KA. Non poteſt is coli niſi per quietem corporis? CA. Et poteſt & debet etiam in

mediis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

mediis laboribus. Sed vix homo poteſt animum, ut par eſt in Deum attollere, niſi liber ab his laboribus, qui & tempus abſumunt, & magnam animi partem ſibi vendicant, & à decore publici cõventus avocant. Infirmis igitur & craſſę mẽtis hominibus hęc lex potiſſimũ data eſt, quo per externũ ociũ diſcerent, & animũ habere à tumultuoſis cupiditatibus feriatũ, videlicet ab odio, ab ira, ab ambitione, à libidine cæteriſq; carnis affectibus. Itaq; qui ſabbatis ita quieſcebãt, ut eos dies vel ſomno, vel fabulis, vel inertiæ darent, nequaquã ſervabant hoc præceptũ, non præſtantes hoc, cuius gratia præceptum eſt proditũ. Eoque lex ita loquitur: Memento ut ſanctifices ſabbathi diẽ. Sanctificare enim eſt ſãctis operibus trãſigere, nec ullis Deo indignis actionibus prophanare. KA. Quur ad id deſignatus eſt dies ſeptimus? CA. Lex ipſa cauſam expreſſit: Septimo die Sabbathũ domini Dei tui eſt, Sabbathũ autẽ Hebræis ſonat requiẽ. Id explanatius dictum eſt Exodi trigeſimoprimo. Sex diebus

diebus fecit Dominus cœlũ & terrã, & in ſeptimo ab omni opere ceſſavit. Ne mihi hic imagineris fabricam ſex dierũ opera abſolutã, deinde ſexto die laſſũ architectũ ſeptimo die recreaſſe laſſitudinem ocio. Tota Geneſeos ſcriptura myſtica illud voluit. Iudęos meminiſſe, quod hic mundus à Deo conditus ſit, non ut in his quę huius mundi ſunt conquieſceremus, ſed ut ex his quæ cõdita ſunt agnoſcẽtes cõditorẽ, ad illius exemplũ requieſceremus ab amore rerũ viſibiliũ, ac per fidẽ vitæq; innocentiam, quæ vera animi pax eſt, ad illã ęternam requiem properaremus. Audis hic tria quodãmodo Sabbatha. Primũ fuit ſolius Dei ſine nobis. Secundũ eſt noſtrũ per illius beneficentiam, ſed imperfectum in hac vita. Tertiũ eſt abſolutũ in futuro ſeculo: Pręterea voluit populum ingratum & obliviosum meminiſſe miſericordiæ divinæ, per quã fuiſſet è duriſſima ſervitute Pharaonis liberatus. Qui typus & nos admonet, ut meminerimus nos per agni immaculati ſanguinem à fœdiſſima tyrannide

Satanæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Satanæ redemptos, ne per ingratitudinem revolvamur in maiorem ſervitutem. Ka. Dicebas Moſaicā legem quod ad ceremonias attinet, abrogatam eſſe. Sed hoc præceptum maxima ex parte videtur ad ceremoniarū genus pertinere. Ca. Dixi quaſdam Ceremonias abrogatas non omnes: Neque enim abrogatū eſt flexis genibus orare Deū, neq; ieiunium, aut cōciones: quaſdā immutatas & ad Euangelicā pietatē accōmodatas. Quorū de numero eſt Sabbathi obſervatio. Ka. Quur igitur ſeptimus dies verſus eſt nobis in octavū? Ca. Id quidē credibile eſt Apoſtolorū auctoritate factum eſſe mutatus eſt dies, ne in hoc convenientes cum Iudęis, videremur & in reliquis conſentire: quemadmodus Chryſoſtomus, nec is tamen ſolus, miro ſtudio deterret Chriſtianos ne iiſdem diebus ieiunarent, quibus Iudæi ſolenniter ieiunabant. Ka. Ergo non ſine gravi cōſilio, mutatus eſt in octavum ſeptimus, potius quā in decimū, aut duodecimū. Ca. Recte dicis. Deus enim quodammodo bis cō-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

didit mundum, & in hoc hominem. Primum enim creavit quod non erat, utiq; per filiũ. Dein per eundẽ incarnatum reſtituit quod perierat. Ibi requieviſſe dicitur ab opere condendi: Hic Chriſtus ab operibus diſpẽſationis requieſcẽs, dũ corpore requieſcit in ſepulchro, velut abrogat Iudaicũ Sabbatiſmũ: dũq; octavi diei diluculo reſurgit immortalis, Sabbatũ Euãgelicum nobis cõmendavit. Eoq; is dies dominicus dicitur, & in eo cantat eccleſiaſticus chorus, Hic dies quẽ fecit dominus. Dicitur & paſchę dies, ipſo vocabulo nos admonẽs veteris typi. Iudęi refecti agno trãſierunt mare rubrum: nos refecti ſanguine Chriſti, tẽdimus ad terram cœleſtem. Illos agni cruor illitus poſti ſervavit ab angelo extinctore: nos Chriſti ſanguis liberavit à tyrãnide peccati. KA. Iſta profecto mire quadrãt per omnia. Verũ, eſt ne ſatis, ſi quis diebus dominicis colat Deũ? CA. Vere piis omnis dies dominicus eſt, nõ quod ſemper abſtineat ab externis operibus, ſed quod omni die quoties datur opportunitas

frequenter attollit animũ in Deũ fidẽ
excitãs, charitatẽ extimulãs ſpẽ acu-
ens, hymnis laudãs, aliquid petẽs ſa-
lutiferũ, pro omnibus gratias agens.
Sed quẽadmodũ pietatis eſt, hoc quo-
tidie meditari, ita ſcelus vix expiabile
eſt id dominicis diebus nõ facere, quũ
hucinvitet Chriſti & Apoſtolorũ in-
ſtitutio, populi Chriſtiani ſolẽnis cõ-
vẽtus, ſacra lectio, ſacra cõcio, ac reli-
gioſi ritus à patribus inſtituti. KA. Pec
cãt igitur criminaliter qui feſtis die-
bus aliquid operis faciũt? CA. Peccãt,
niſi excuſet aut magna neceſſitas, aut
magna utilitas: quod evidẽter docuit
nos ipſe dominus, excuſãs diſcipulos
quod ſpicas vellerẽt ſabbatho, & alle-
gãs Levitas, qui ſabbatis operabãtur
in tẽplo, & Phariſæis calũniantibus
quod ſanaret ſabbatho obiiciẽs, quod
ipſi ſabbato bovẽ ducerẽt ad aquã, &
aſinũ in foveã collapſum extraherent
ſabbatho, deniq; pronũcians homin
nõ eſſe factũ ſabbati cauſa, ſed ſabbati
hominis gratia inſtitutũ, ut intelliga
hoc præceptũ non eſſe eius generis
ut nunquam debeat cedere charitat

KA. Qui convenit ut requiei dies dicatur, quum legamus aliquoties, in eo affligetis animas veſtras? CA. Iſta cantio Iudæis decantata eſt, quorũ eſt flere, quoniam non habent ſponſum. Chriſtianorum longe alia eſt cãtio, ſeſe cohortantium, exultemus & lætemur in eo. Apud priſcos autẽ in pleriſq; eccleſiis Sabbathis ieiunabatur, ut purgatioribus animis ad dominici diei celebritatem accederẽt. Quod ſi quis adhuc obnoxius eſt Iudaicis affectibus, per confeſſionẽ ac pœnitentiã affligat animã ſuã, ut Deo recõciliatus, animo requieto fruatur diei gaudiis: hinc enim vulgata Germanorum lingua dicitur Soendach, nõ à ſole, ut quidã interpretãtur, ſed à recõciliando. Ut ſi quid per cæteros dies ex humanis negociis cõtractũ eſt labis, vel ſabbato veſpere, vel dominico die mane cũ Deo redeat in gratiã. Tũ ſi quid cũ quoquã habet ſimultatis, reiiciat ex animo, ut & ab odio purus, & ab omni crimine requietus ingrediatur tẽplũ domini. Proinde qui iuxta dõmini vocẽ: Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde, & in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

venietis requiē animabus veſtris, qua
modo geniti infātes, depoſuerūt omn
malitiā, ac ſuperiores rebus humani
toto pectore rapiuntur ad illius ętern
quietis contemplationē, hi demū ſen
tiunt quāta felicitas ſit, quāti gaudi
quantæ quietis res ſit Euāgelicum ce
lebrare Sabbatū: hoc eſt poſt domini
cę ſepulturę imitationē, eius exprime
re reſurrectionē, hoc enim vere eſt ſab
bathū Dei. Nā habet mundus ocia ſu
foris, ſed intus labores longe ſervilic
res quā pertulerint Hebræi ſerviente
Aegyptiis in luto & latere. KA. Iſta pro
fecto pro meo captu ſatis explanate di
ſeruiſti. CA. Summa impietas eſt qua
recta petit Deū: proxima, qua per ho
mines læditur. Deus propter ipſū ho
norādus ac diligendus eſt, homo pro
pter Deū. Secundū primus honos de
betur parētibus, per quos Deus nobi
hoc vitæ munus dedit, quorū cura no
educavit, alioqui perituros, per quo
nos inſtituit ad cognitionē Dei ſumm
parētis omniū & ad charitatē ipſius e
vexit. Proinde Honora inquit, patren
tuum & matrē tuā, ut ſis lōgęvus ſupe
terram

terrã, quã dominus Deus daturus eſt
tibi. Honos apud Latinos frequenter
pręmium ſonat, unde illud Comœdię,
Hic tibi ab illo honos eſt habitus, &
honos alit artes. Ergo officium in pa-
rẽtes repẽſatio quædã eſt impendiorũ,
moleſtiarũ ac laborũ quos nobis infã-
tibus impenderunt, dum mater fert tę-
diũ geſtationis, pariendi, munus lactã-
di & nutricãdi, lõgarum itẽ curarum,
quas pater tolerat ſumptus ſuggerẽs, &
omnẽ adhibens curã, ut liberi ad pieta-
tẽ erudiantur. Fit autẽ ſæpenumero ut
parẽtes vel ætate defecti, vel alio quo-
piam caſu deiecti, egeãt viciſſim filio-
rum auxilio. Hic primas debemus pa-
rentibus, Id Græci vocant ἀντιπελαργεῖν,
quod Ciconiæ dicantur parentes ſenio
feſſos geſtare viciſſim ac fovere: & a-
pud Ethnicos laudatur Aeneas, qui pa-
trem Anchiſen, humeris ſublatum ex-
tulit ex urbis incendio. Apud eoſdem
præmio non caruit puella, quæ matrẽ
ſuã uberibus ſuis aluerat. Unde & vox
communis addita eſt pietatis. Pietas e-
nim propie dicitur affectus in Deum,
in parentes ac patriã, quæ quaſi cõmu-

nis eſt parens multorum, ſicut Deus eſt
pater omnium. Referre gratiam iis per
quos vitã vel acceperimus vel recupe-
raverimus, pietatis eſt. Bene mereri de
his qui prius de nobis bene meriti ſũt,
gratitudinis eſt: præceptoribus autem
eximiã debemus gratiã, quod ſicut per
parentes contigit ut vivamus, ita per
hos contigit ut bene vivamus, & quẽ-
admodũ illis corporis vitam ferimus
acceptã, ita his debemus animi vitam.
Bruti naſcimur, quid enim aliud? inſti-
tutione reddimur homines. Plurimum
igitur honoris debetur parentibus iis,
qui hæc omnia ſimul præſtiterunt. KA.
Quid ſi & lactãdi tædiũ fugiat mater,
neuter autem inſtituat ad bonos mo-
res, ſed liberos pro ſervis habeant, &
eorũ obſequium ad inhoneſtas actio-
nes exigant? CA. Quo minus præſtite-
rint officii, hoc minus illis debetur ho-
noris: & tamẽ illis quoq; propter Deũ
mos gerẽdus eſt, iuxta illud Tragicũ:
Ni pater eſſes: niſi forte præſcribant
ingrata Deo. Tum enim æquum eſt u
audiant, Oportet obedire Deo magi
quã hominibus. Porro quod de paren-
tibu

tibus dictũ eſt, pertinet ad omnes qui nobis ſanguinis propinquitate iuncti ſunt, aut qui ea præſtiterunt officia, quę parentes pii ſolent ſuis pręſtare liberis. Nã genuiſſe corpus, minima pars eſt officiorum. Decet quidem erga omnes eſſe beneficos, ſed in his ordo eſt. Secundum parentes, ut quiſq; ſanguine proximus eſt, ita primum ſublevandus, ne in alios conſumpta liberalitate, non ſit quo domeſticis opituleris. Paulus mulierem pronunciat infideli deteriorem, quæ ſuorum curam non habet, nõ quod gravius ſit peccatum negligere cognatos, quã nõ credere Euangelio, ſed quod talis mulier ne id quidẽ officii pręſtat ſuis, quod Ethnicæ ſolent exhibere cognatis, quum Euangelica pietas non abroget affectus naturæ, ſed eos perficiat. Et in Euangelio dominus damnat eos, qui neglectis parentibus facultates ſuas mittunt in Corbonam. Addã & illud, Hoc præceptum nõ ſolum ad parentes, verum & ad epiſcopos, præceptores ac magiſtratus pertinere, qui quodãmodo parentum funguntur vice. Quibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

enim iubetur rependi honor, hi eadem opera iubentur ea pręſtare officia quibus magna debetur gratia. Eoque beatus Paulus Eph. 6. aliiſq; locis hoc pręceptum repetens utrãq; partem admonet officii ſui. Et vos inquit patres, nolite ad iracundiã provocare filios veſtros, ſed educate eos in diſciplina & correptione domini. Quum vetat exacerbari filios, excludit herile imperiũ: quũ addit in correptione domini, cõmendat manſuetam ad pietatem inſtitutionem, ut tales ſimus erga nobis ſubditos, qualis dominus fuit erga nos. Qua enim fronte queruntur de filiis ſuis quod ſint parum frugi, quum ipſi ad luxum ac nequitiam illos inſtituerint? KA. Ergo ne longævi ſunt omnes, qui pie colunt parentes? CA. Annotavit iſtuc divus Paulus, huic præcepto primum additam mercedem etiam in hac vita: verum ita loquendum erat craſſis Iudæis, qui ſpe commodorum temporalium velut infantes, alliciendi erãt ad officia pietatis. Duriter habiti in Aegypto, lõgiſq; per deſerta itineribus fatigati miro deſiderio inhiabant

hiabant ad terram lacte & melle fluentem, eoq; adiectũ eſt, ut bene ſit tibi, & longęvus ſis ſuper terram, quã dominus dabit tibi. Probabile autem eſt multos ex eo populo cui data eſt lex, non perveniſſe ad terrã repromiſſam, qui tamen erga parẽtes præſtitere pietatem. Verum qui ſpiritualia ſpiritualiter diiudicant, nõ hic expectant pietatis præmiũ, ſed in illa terra vivẽtium. Nec enim illi bene eſſe poteſt, qui male vivit. Et hęc vita licet ad decrepitam uſq; ſenectam proferatur, longæva tamen nõ eſt, imo temporis punctũ eſt, ſi ad illam æternitatem cõferatur. Ille diu vixit, qui hic benefactis æternam promeruit vitã, quiq; cõſummatus in brevi explevit tẽpora multa. Quanquã & in hac vita Deus ſæpenumero reponit præmium pietatis erga parẽtes. Aliqua præmii pars eſt honeſta fama. Nã & vulgus Ethnicorum execratur eos, qui progenitores ſuos negligunt cõtriſtãtq;: ac fere fit, ut qualem ſe quiſque pręſtiterit parentibus ſuis, tales habeat erga ſe liberos, nec eſt alia gravior homini calamitas, quam habere filios impios.

pios. Meretur autem ingratitudo, ut quod immerens accepit, invitus amittat. Vitā debemus progenitoribus, in quos ſi grati fuerimus, æquū eſt, ut eo quod accepimus diu fruamur. Nec hi tamen falluntur promiſſo, quibus hic non contigit lōgęvitas. Aut enim hoc datur, quod iuxta literā promiſſū eſt, aut aliquid illo multo præſtātius. Neq; enim fallit, qui pollicitus vitrū dat gēmam. Quatuor his pręceptis admonemur, ut grati ſimus erga benemeritos, ac bene mereamur deiis, erga quos Dei vice quodāmodo fungimur. Nunc ob retundēdā Iudęorū craſſam maliciam expreſſe vetātur ea quibus homo lędit hominē. Omnium autem iniuriarum atrociſſima eſt, homicidiū: quanquam homicidii nomine cōtinentur omnes affectus, qui huc tendunt: quorū primus gradus eſt, ira in animo cōcepta, & odium. Ira eſt dolor flagitans vindictam: odium eſt ira inveterata, affectus ad omnem occaſionem paratus ad lædendum: illa vehementior veluti crudi vulneris, hoc inſanabilius. Utroque peior invidia, quę alienam felicitatem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſuam interpretatur iniuriam. Proximus gradus eſt, ira erumpens in vocem indignationis, quam dominus appellat Raccha. Tertius eſt dolor erumpens in manifeſtum convicium, ut quum dicimus fatue. Apud homines homicidii defertur qui vitam eripuit proximo: apud Deum homicida eſt: quiſquis odit proximum, hoc eſt, qui male vult. Nã iraſcimur & his quibus bene volumus, non ut lædamus, ſed ut corrigamus: & odimus in homine nõ quod fecit Deus, ſed quod fecit ipſe. Calũniator & Sycophanta pro gladio, iaculo & veneno utitur lingua. Avarus dũ egenti non ſuccurrit, fame occidit. Occidit enim qui quum ſervare poſſit, non ſervat. Fortaſſe nõ perit proximus, ſed tamen quantum in illo eſt qui periclitanti nõ tulit opem, extinctus eſt. Maleficæ perimunt incantamẽtis. Maledicus ad mortem adigit. Non refert quo pacto quis adimat vitam, ubicunque eſt lædendi perverſa voluntas, ibi eſt homicidium. Mulieres quæ pharmacis cient abortum, infanticidium committunt. Qui libellis famoſis lapi-

dant hominẽ, interficiunt calamo. KA. Si nullo pacto licet occidere, quid dicemus de bellis & publicis iudiciis? CA. In legitimis iudiciis, lex ipſa occidit nõ iudex. Lex autem à Deo eſt, iubens unum membrum tolli ob totius corporis incolumitatẽ: ſed ad ſectionem nõ accedũt medici donec alia via ſpes eſt recuperãdæ ſanitatis: ita Chriſtiani iudicis aut principis eſt, ad capitis ſupplicium non niſi tentatis omnibus & coactum venire. Qui corrupte iudicat, aut legibus ad privatum odium cõmodumve abutitur, etiam ſi nocens morte dignus eſt, tamen iudex patrat homicidium. De bello quid dicã? Utinam omnes ſic à bellis abhorreant quaſi ſit patricidium illic occidere, quando omnis Chriſtianus Chriſtiano germanus eſt. Sed in bello iuſte ſuſcepto & legitime geſto, lex occidit non homo. Cęterum princeps qui nõ neceſſitate, neque Reipub. ſtudio, ſed ob privatos affectus bellum ſuſcipit, tot homicidia cõmittit, quot homines in eo bello pereunt, vel ad famem adiguntur. Adde quiſquis vel odio, vel ſpe prædæ currit ad bel-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ad bellum, etiam ſi neminem occidat, homicida eſt. Non enim voluntas abfuit, ſed voluntati defuit facultas aut occaſio. KA. Quid ſi quis privatus occidat invadentem? CA. Si certa mors intenditur, nec eſt ullũ effugium, homini perfecto ſuaſerim, ut à Deo imploret auxiliũ, quod ſæpe propinquius eſt quam credimus, quãdo legimus & draconem eius, cuius olim fuerat alũnus, clamore excitum accurriſſe, & à latronibus liberaſſe. Hic ſi mavult occidi quam occidere, exiſtimarim Chriſtiani hominis officii functum. Ad hoc autem ut liceat capitis periculum, intentantis exitio depellere, multa requiruntur, quæ perſequi non eſt huius iuſtituti. KA. Quid de his qui ſibi manus adferunt? CA. Si iſti nõ ſunt homines, nõ committunt homicidiũ, morbum mentis omne iudicium adimentem excipio. KA. Quid de his, qui ieiuniis, vigiliis, frigore, nuditate, reliquiſque corporis afflictionibus ſibi vitam vel abrumpũt, vel abbreviant? CA. Si adeſt hypocriſis, homicidæ ſunt: ſi ſyncerus animus, levius peccant, præ-

ſertim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſertim ſi ſtudio iuvandi proximum excedunt modum. Charitas enim multa excuſat. Iniuria in proximum atrociſſima eſt, homicidium: proxima, adulterium. Ut enim viro, nihil cōiunctius, nihil charius uxore legitima, ita nulla eſt cōtumelia intolerabilior quā uxor per adulterium cōſtuprata. Quāquam autem adulterare Latinis, ut μοιχεύειν Græcis, verbum ſit generale ad omnem corruptionem: nam & monetam adulterat, qui eam viciat, & adulterant verbum Dei, qui illud corrupto affectu tractant: tamen frequentior uſus ad ſtupro violatum coniugium accommodavit. Nec aberrant qui putāt hoc præcepto vetari omnem coitum nefarium. Quod genus ſunt inceſtus, externus & ſpiritualis, venus maſcula, coitus cum incubonibus, aut brutis animantibus, omnis immundicies. Deniq; ſtuprum ſimplex, quod ita leviſſimum eſt in hoc genere, ut interdum ex circumſtantiis gravius fiat adulterio. Quin & in legitimo cōiugio, cōmittitur adulterium, ſi immodice ſerviatur libidini, aut congreſſus ita peragatur, ut inde

ut inde nulla ſit ſpes prolis. Addũt huc adulterium ſpirituale, quod in omni quidem crimine cõmittitur, ſed peculiarius in apoſtaſia, quum quis à cultu veri Dei recedit ad cultum dæmoniorum, de quo dictum eſt in primo præcepto. Nunc mihi cõſidera decentem ordinem: tria prima precepta pertinẽt ad Deum, quo nihil melius aut charius. Quartum ad parentes, quibus ſecundum Deum honos debetur. Quintum ad vitam & corpus, quæ poſſeſſio cuiq; chariſſima eſt. Sextum ad uxorem, quæ eſt una caro cũ viro. Septimum ad externa bona, ſine quibus tamen non vivitur. Unde qui pauperem ſpoliat neceſſariis, quod in ipſo eſt vitam eripit. De his enim vere dixit poëta quidam ethnicus, pecunias eſſe animam miſeris mortalibus. Furti vero nomen generale, ad peculatores, qui ſuppilant ex ærario publico, ad ſacrilegos, qui res ſacras auferunt, ad abigeos qui abducũt aliena iumenta aut pecudes, ad plagiarios qui abducunt aliena mancipia, ſeu liberos, ad piratas & predones, qui vi ac belli ſpecie ſpoliãt homines

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

mines, & ad eos qui clam aliena ſurripiunt: itaq; hæc quidem furtorum genera, nulli non ſunt notiſſima: illa ſunt quidem tectiora, ſed æque ſcelerata, ne dicam ſceleratiora. KA. Quæ ſunt iſta? CA. Qui mercenarium debita mercede fraudat, fur quidem ille nõ dicitur, ſed eſt. Qui mutuum aut cõmodatum aut depoſitum accipit retinetve hoc animo ut ſi poſſit nunquam reddat, nõ minus fur eſt, quã is qui effractis ſcriniis rem alienam aufert. Similiter & operarius, aut nõ præſtans id quod pollicitus eſt, aut decem diebus abſolvens quod poterat quinq;, ſi mercedem integrã accipit fur eſt. De iis qui monetã publicam arte reddunt deteriorem, quid attinet dicere? Aut quid de impoſtoribus, qui gemmas facticias vendũt pro nativis, aut ſimili fuco pauperiem faciunt proximo? Quid de inſtitoribus, qui merces ſuas vendunt, non quanti debent ſed quanti poſſunt? lucrum appellant, ſed revera furtum eſt. Idem de monopolis dicendum. Nec excuſat œnopolas & aurigas, quod in cõſuetudinem abiit, ut aquam ſulphuratam aut lixivium ven-

dant

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

dant pro vino. Nec ideo molitores, piſtores, ac veſtiarii fures nõ ſunt, rem alienam vel ſubſtrahentes vel vitiantes, quia fit à pleriſq;. Quidam adiungunt huc clericos, & ſacerdotes, qui cenſus eccleſiaſticos accipiunt, nec ea pręſtare conantur, ob quæ illi ſunt inſtituti. Aut qui ſacerdotii cenſus accipiunt, quum abhorreãt à ſacris. Breviter, furtum eſt quicquid cogeris reſtituere, ſi adſit facultas. Nam fur eſt, & qui bona fama ſpoliat hominem, & qui puellæ ſimplicem animum aſtu vitiat. Superſunt tria præcepta, quorum primũ cohibet linguam, reliqua duo cõcupiſcentiam animi, magiſq; ſunt ſuperiorum quorundam explanationes, quam nova præcepta. Nam ſi falſo teſtimonio proximum lædens, id faciat amore lucri, ad furti præceptum pertinet: ſin odio, ad homicidium. Tanta autem erat illius populi craſſitudo, ut crederet nõ eſſe homicidium, niſi quod ferro fuſteve perageretur, quum lingua ſit omni ferro nocentior. Nec abſurdum eſt, quẽadmodum homicidii nomine cõprehenditur omnis læſio proximi, ita

ſub

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

ſub falſi teſtimonii titulo cõtineri noxam omnem, qua per linguã afficimus proximum. Sed à Moſe poſitum eſt exemplum inſigne. Falſum enim teſtimonium cõplectitur periurium. Nam olim & iudices iurati cognoſcebant, & teſtes iurati reſpondebant. Nec minus occidit hominem, qui falſo teſtimonio opprimit innocentem, quam qui ferro necat. Nec minus eſt prędo, qui corrupto iudicio, aut falſo teſtimonio proximum facultatibus exuit, quam qui latrocinio ſpoliat. Eadem mens eſt, eadem eſt voluntas, organum modo mutatum eſt. In hunc ſcopulum impingũt omnes, qui vel obtrectando, vel adulãdo, vel ſubdolis cõſiliis, vel corrupta doctrina, nocent proximo: quæ quo magis adverſantur Chriſtianę charitati, hoc propius accedunt ad peccatum capitale. Reliqua duo cõiunctim ponũtur in Exodo ſic: Nõ cõcupiſces domũ proximi tui, nec deſiderabis uxorem eius, nõ ſervum, nõ ancillam, nõ bovẽ, nõ aſinum, nec oĩa quæ illius ſunt. In Deut. hoc modo. Nõ cõcupiſces uxorem proximi tui, nõ domum, nõ agrũ,

nō ſervum, nō ancillā, nō bovē, nō aſinum, & univerſa quæ illius ſunt. Si cōcupiſcētiā uxoris ſepares à cęteris poſſeſſionibus, duo erunt præcepta, quorum prius ad adulterium pertinet, poſterius ad furtum. KA. Quid erat opus his duobus præceptis? An nō qui malū facinus prohibet, eadē opera prohibet malā voluntatē? CA. Datum eſt hoc ruditati illius populi, qui quoniā pravæ voluntati nō eſt pręſtituta pœna per legē, crediturus erat nō eſſe peccatum apud Deum, quod apud hōines eſt impunitum, nō quia nō ſit crimē, ſed quia volubilis eſt hominis cogitatio, & factum probari poteſt, voluntas ſoli Deo eſt cognita. KA. Sed quur in præcepto vetāte periurium & homicidiū, nō eſt expreſſa cōcupiſcētia? CA. Sunt qui ſic reſpōdeāt, libidinis & habēdi affectum penitius eſſe cunctis à natura inſitum, quā periurii aut homicidii, ab his enim abhorremus potius, niſi violēta cupiditas naturæ ſēſum obruat. Atq; Iudęorum natio propēſior erat ad vindictam quā ad libidinē eoq; permiſſum eſt illis dare libellum repudii. Mihi ut cum oīm

pace

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

pace dixerim, cõcupiſcẽtia videtur hoc loco nõ tã ſonare qualẽcunq; uxoris aut rei alienę cupiditatẽ, quã conatũ maleficii. Quẽadmodum dicimur appetere inſidiis aliquẽ, nõ quod illũ læſerimus, ſed quod ſtructis inſidiis conati ſimus lædere, craſſus autẽ ille populus iudicaſſet nõ eſſe crimẽ tentatũ adulteriũ, furtũ ve niſi ſucceſſus accederet. Alioqui nõ ſtatim crimẽ eſt cõcupiſcere, velut ſi quis optet mulierẽ ducere, ſi cõtingeret maritum decedere: aut ſi quis poſſeſſionẽ alienã dono, empto ve cuperet fieri ſuã. Nec omne furtũ punitur capite, nec adulterii conatus: nõ enim puniuntur niſi deprehẽſi in cõgreſſu. Homicidiũ vero patratũ capite punitur, & tẽtatum pertrahit hominẽ in diſcrimẽ iudicii. Hãc ob cauſam expreſſe vetita eſt cõcupiſcẽtia, in his in quibus nõ punitur conatus. Hic video quoſdã in hoc elaboraſſe, ut univerſa pręcepta ſive iubentia ſive vetãtia ad hęc decem redigãt: & capitalium peccatorum ſpecies quæ ſeptẽ numerantur, in aliquod horum referunt, ſed ſedula diligẽtia verius quã ſeria. Ad iſtum enim modum

fit

ſit omnium pręceptorum cõfuſio, dum nunc oĩa ſub uno cõprehẽduntur, nunc eadem ſub diverſis. Ad hæc, quum hæ leges agreſti rudiq; populo traditę ſint (oportet autẽ legẽ eſſe planã ac dilucidã) qui ſuſpicari poterãt Iudæi, ſub adulterii nomine vetari ſtuprum omne quãvis ſimplex? aut ſub homicidii titulo oẽm interdictã malevolẽtiã? Simplicius igitur eſt mea quidẽ ſentẽtia dicere, quod hęc decẽ pręcepta tradita ſunt intractabili populo, tanquã prima rudimẽta, ne prolaberetur in oĩa facinora: ut ab his elemẽtis proficeret ad alia præcepta quę ſunt innumera, tum in lege, tum in prophetis, tum in Solomonis proverbiis, donec veniret ad perfectionẽ euangelicã, cuius & exẽpla quędam & præſcripta etiam in veteris teſtamenti libris cõtinentur. Eoq; dominus optimus legis interpres, adoleſcẽti ſic reſpõdet: Si vis ad vitã ingredi, ſerva mãdata, indicans decalogum eſſe limẽ & ingreſſum ad pietatẽ, nõ cõſummatam religionem. Sed quoniã tu in hoc ſermone rudis & infantis perſonã agis, ęquum eſt ut his rudimentis interim ſis contentus.

Reſtat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Reſtat precatio, cuius optima formula ea eſt quam ipſe dominus nobis prę-ſcripſit. Sicut autem Petrus profitens Chriſtum eſſe filium Dei vivi, apoſtolorum oĩm voce loquutus eſt, ita qui Symbolum pronunciat, totius eccleſię voce pronunciat. Eadẽ eſt enim omniũ Chriſtianorum fides. Itidẽ qui precatur iuxta dominicã formulã, totius eccleſię voce precatur. Hoc indicãt illa pronomina nobis, nos, & noſtra. Inanis autem eſt precatio, niſi adſit fides & charitas. Fides addit fiduciam, charitas ardorẽ. Qui eĩm hæſitat, nõ credit illi qui dixit, Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Qui vacuus eſt charitate, frigide orat, & ſibi magis orat quã aliis. Sed ut eſt unus omnium filiorum Dei ſpiritus, ita uno ore precãtur oẽs pro ſingulis, & ſinguli per oĩbus, patrẽ cœleſtẽ cui per Chriſtum renati ſunt appellantes, ut ipſius nomẽ glorificetur per univerſum orbẽ, quo pariter de patre cõmuni gloriẽtur oẽs, de ſe nemo: ut expulſa peccati tyrannide ſpiritus illius regnet in animis oĩm: ut quẽadmodum in illa cœleſti civita-

civitate nulla eſt adverſus Deum rebellio, ita in hac ad illius imaginẽ enitẽte, & ad illius hæreditatẽ deſtinata, actiones oẽs ad ſummi parẽtis ac principis nutum cõponantur: qua particula ſimul & præmium oſtenſum eſt & exemplum. Quiſquis enim in terris reprimit ſuã voluntatẽ, & divinæ paret, recta tẽdit ad cœleſtem vitã, ubi nulla eſt lucta, nulla rebellio. Nec aliud interim filii petunt in hac vita, quæ militia eſt, ſalarii, aut cõmeatus, quã ut detur ab imperatore cibus animi & corporis, quo valeãt ſtrenue ſua obire munia, nõ poſtulãt honores, nõ opes, nõ voluptates huius ſeculi, nõ theſauros, ad vitã corporis & ad ſalutẽ animæ neceſſaria tãtum petunt: hæc enim quotidiani panis noĩe cõprehẽduntur. Ut autem ſit plena cõcordia & filiis cum patre, & fratribus inter ipſos, orant ut humana delicta ſine quibus in hoc mũdo non vivitur, velit ignoſcere, quod tamẽ nolunt impetrare niſi ipſi mutuis inter ſe lapſibus ignoſcẽtes patris erga ſe clementiã provocarint. Iniquum enim eſt poſtulare, ut Deus offẽſus igno-

ſcat

ſcat homini, ſi homo homini multo levius offẽſus nolit ignoſcere. Poſtremo dum reputant quã benignum habeant dominum, quã amantem patrem, qui filium ſuum unigenitum tradidit in mortẽ, ut eos Satanę tyrãnide redimeret, orãt, ne ipſius permiſſu revolvantur in illius mali poteſtatẽ, & ita pertrahãtur in tẽtationem, ut mereantur à bono patre exhæredari. KA·Quur non petunt vitã ęternã? CA. Quia bonorum militum eſt, tantum obire munia quæ præſcripſit imperator, de mercede ſecuros: & bonorum filiorum eſt ad hoc tãtum eniti, ut patrẽ habeant pacatum ac propitium, haudquaquã ſolicitos de hęreditate, præſertim quum talem habeant patrẽ, quo nihil ditius, nihil benignius, nihil veracius. De precatione dominica nõdiſſerã pluribus. In promptu ſunt in hanc piorum atq; eruditorum hoĩm cõmẽtarii, pręcipue divi Cypriani. Si nõ gravaberis meã in eam paraphraſim olim à me ſcriptã legere, ſimul & orabis, & orãdo diſces orãdi rationẽ: ſaltẽ illud aſſequeris, niſi fallor, ut ad lectionẽ eorum quos dixi venias aliquanto inſtructior. FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
190 M 18 [4]